

FISKARKAPELL I GÄSTRIKLAND OCH HÄLSINGLAND

Sammanställning och redovisning av Fiskarkapellprojektet, etapp I

Gävleborgs län
2011-2012

*Gunvor Gustafson
Anna-Karin Martinsson
Lars Nylander
Daniel Olsson
Bo Ulfhielm*

FISKARKAPELL I GÄSTRIKLAND OCH HÄLSINGLAND

Sammanställning och redovisning av Fiskarkapellprojektet, etapp I

Gävleborgs län
2011-2012

Rapport 2015:09

Länsstyrelsen
Gävleborg

Hälsinglands
Museum

LÄNSMUSEET
GÄVLEBORG

Svenska kyrkan
UPPSALA STIFT

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:
Länsmuseet Gävleborg
Box 746, 801 28 Gävle
Tel 026-65 56 00
www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2015

Omslagsbild: Kuggörarnas kapell. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Förord	5
Sammanfattning	5
Bakgrund	7
Projektets upplägg	7
Syfte och målsättning	7
Metoder	8
Avgränsningar	8
Litteraturstudier	9
Texter om flera kapell	9
Texter om ett kapell	10
Arkivstudier	11
Landsarkivet	11
Kyrkoarkiv	11
Arkiv och samlingar i anslutning till fiskarkapell	12
Hälsinglands museums arkiv	12
Länsmuseet Gävleborgs arkiv	12
Privata arkiv och samlingar	12
Bevarade fiskarkapell	13
Olmens kapell	15
Prästgrundets kapell	16
Lövgrunds kapell	18
Dendrokronologiska undersökningar	19
Bergö kapell	19
Bålsö kapell	20
Storjungfruns kapell	21
Kapellplatsen på Kapellskär	22
Arkeologisk potential	23
Georadarundersökningen	23
Sammanfattande resultat	24
Stolen	26
Övriga övergivna kapellplatser	26
Sankt Olovs hamn, Drakön, RAÄ 3, Idenors socken	26
Bålsön, RAÄ 93, Rogsta socken	27
Arnön, RAÄ 135, samt RAÄ 141, Rogsta socken	27
Kapellbacken, RAÄ 193, Gävle stad	28
Intervjuer	29
Carl-Adolf Murray	29
Gunnar Selin	31
Lennart Löf	33
Jämförelser inom länet	35
Fiskarkapellens inredningar	35
Fattigbössor	38
Takspiror och vindflöjlar	38
Klockstaplar	39
Solur eller timstenar	39
Prästkammare och sakristior	41
Transportkistor	42
Intensiva byggperioder	42

Jämförelser längs Norrlandskusten	43
Slutsatser	44
Kronologier	45
Rapportsammanställning	45
Information om projektet	46
Informationsmöten	46
Föredrag för allmänheten	46
Tidningsartiklar	46
Radiomedverkan	46
Blogginlägg	47
Källförteckning	48
I Läns museets arkiv förvaras	51
Administrativa uppgifter	53
Bilageförteckning	54

FÖRORD

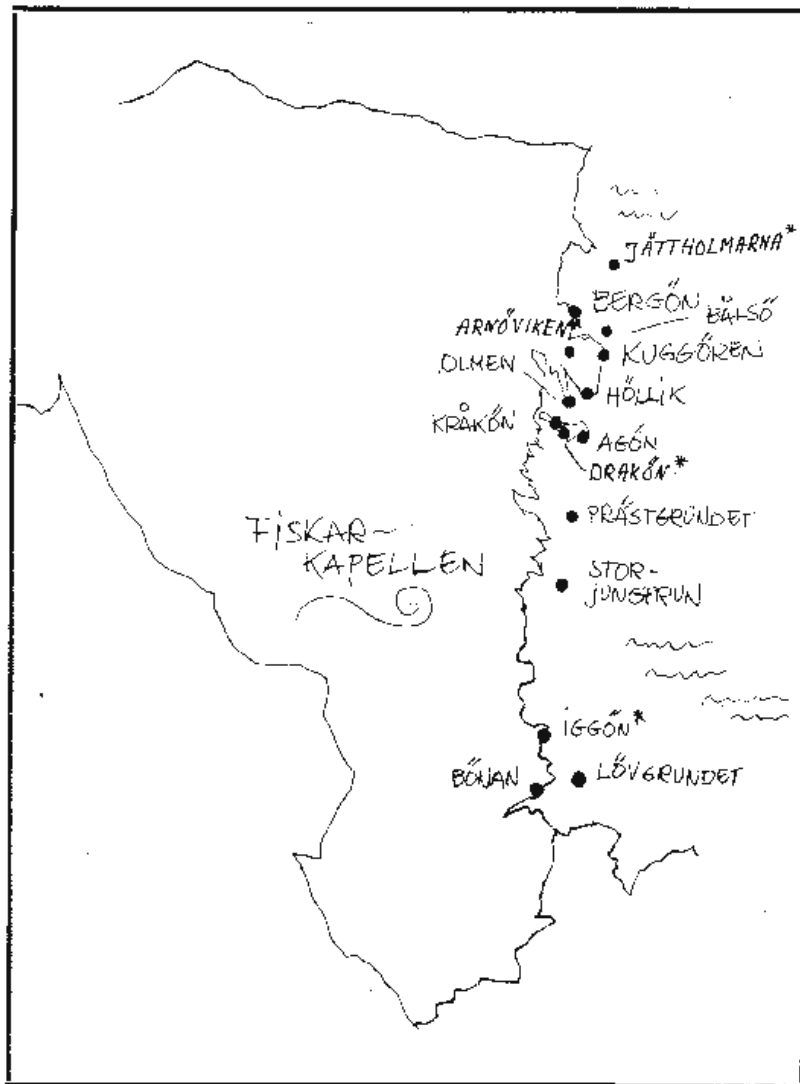
Till alla de som på olika sätt har hjälpt oss i vårt arbete genom att dela med sig av sin kunskap om, samt låta oss ta del av bevarade handlingar och foton från fiskarkapellen i Gästrikland och Hälsingland framför Fiskarkapellprojektets samtliga deltagare härmed sitt varma tack.

Figur 1. Kråkö kapell och prästkammare. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2005-08-23.

SAMMANFATTNING

Under 2011 och 2012 har Länsmuseet Gävleborg, Hälsinglands museum och Svenska kyrkan drivit projektet ”Fiskarkapell i Gästrikland och Hälsingland”. Arbetet har huvudsakligen bestått av kyrkoantikvarisk ersättning, bidrag från Länsstyrelsen Gävleborg och Gästriklandsfonden. Projektet har syftat till att öka kunskapen om stiftets fiskarkapell genom fördjupade arkiv- och litteraturstudier, intervjuer med personer med stor kunskap om dessa miljöer samt platsstudier. Inom projektets ram har tre dendrokronologiska undersökningar, dvs årsringsdateringar, genomförts vilket inneburit att tre fiskarkapell har åldersbestämts, samtliga till 1600-talets första hälft, och därmed är åldern för länets alla fiskarkapell känd. Projektet har även inrymt en markradarundersökning av Kapellskär vid Iggön, den enda kända medeltida kapellplatsen längs kusten i Gästrikland, vilket kunde påvisa minst en trolig grav på den utpekade begravningsplatsen. Det insamlade materialet har samlats i papperskopior och i form av digitalfoton. Projektet har tydligt visat att djupstudier av detta slag kan bidra med mycket samlad kunskap som kan ge en bredare förståelse kring en specifik bebyggelsekategori. En förhoppning är därför att materialet kan komma att ligga till grund för en samlad tryckt publikation kring fiskarkapellen.

Figur 2. Kartskiss över Gästriklands och Hälsinglands bevarade fiskarkapell samt kända övergivna kapellplatser (här markerade med en stjärna efter namnet) längs kusten. Kartskiss i Läns museet Gävleborgs arkiv. Observera att namnet Hölick är felstavat på kartan.

BAKGRUND

Fiskarkapellen har ibland beskrivits som en av de byggnadskategorier det har skrivits mest om i Gävleborgs län. Under 1900-talets första hälft skrevs en rad skilda texter om fisket, Gävlefiskarnas långväga fiskeresor längs Norrlandskusten samt om olika fiskarkapell. Trots detta har det ändå varit relativt svårt att finna övergripande texter kring fiskarkapellen som byggnadskategori och det som har funnits har många gånger varit svårt att få tag i då det är så länge sedan de skrevs och utgavs.

I samband med upprättandet av Underhålls- och åtgärdsplaner för länets kyrkomiljöer åren 2002-2008, däribland ett flertal av länets fiskarkapell, väckte stiftsingenjör Björn Björck förslag om att skapa ett större projekt kring fiskarkapellen i stiftet. Denna fråga diskuterades i flera omgångar och hösten 2009 lämnades en ansökan in för ett stiftsprojekt med detta syfte. Ansökan beviljades och flera planerings- och informationsmöten hölls hösten 2010 med berörda inom Svenska kyrkan, Länsstyrelsen Gävleborg, kapellvärdar med flera.

PROJEKTETS UPPLÄGG

Projektet, som pågått under 2011 och 2012, har utförts av antikvarie Daniel Olsson, Länsmuseum Gävleborg, antikvarierna Gunvor Gustafson, Anna-Karin Martinsson och Lars Nylander, samtliga Hälsinglands museum. Arkeolog Bo Ulfhielm, Länsmuseum Gävleborg, har utfört den arkeologiska delen samt samordnat markradarundersökningen. För jämförelser med andra fiskarkapell längs Norrlandskusten har antikvarie Bodil Mascher, Murberget, Länsmuseum Västernorrland, Härnösand, samt antikvarie Jenny Vestlund, Norrbottens museum, utfört jämförande beskrivningar i tabellform av fiskarkapellen i respektive län.

Projektet har utförts i samverkan med Uppsala stift, berörda präster, fastighetsansvariga och kapellvärdar samt Länsstyrelsen Gävleborg. Arbetet har bekostats av Kyrkoantikvarisk ersättning, bidrag från Länsstyrelsen Gävleborg och Gästriklandsfonden samt till viss del genom medfinansiering från Länsmuseum Gävleborg och Hälsinglands museum. Projektet redovisas genom denna rapport.

SYFTE OCH MÅLSÄTTNING

Detta projekt har haft flera syften. I första hand:

- att studera kapellbyggnaderna längs kusten i Gävleborgs län i ett sammanhang.
- att öka kunskapen om kapellens historia genom fördjupade arkivstudier och intervjuer.
- att genomföra jämförande studier genom platsbesök och jämförelser av tidigare insamlat material om fiskarkapellen.
- att säkert åldersbestämma länets fiskarkapell.
- att genomföra en markradarundersökning av en medeltida kapell- och begravningsplats.

Den övergripande målsättningen med projektet har varit att öka den samlade kunskapen om fiskarkapellen i Gävleborgs län.

METODER

Följande metoder har använts inom projektet:

- Arkivstudier i offentliga och privata arkiv.
- Litteraturstudier i tillgängliga skrifter om fiskarkapellen och fiskets organisation mm.
- Dendrokronologiska undersökningar, dvs årsringsdatering av kapellbyggnader vars ålder tidigare ej varit säkert bestämd.
- Markradarundersökning av en kapell- och begravningsplats.
- Platsbesök med fördjupade studier av kapell och kapellplatser.
- Intervjuer med personer med stor kunskap om kapellen och fiskelägena där de är belägna.
- Sammanställning av arkeologiska uppgifter om nu försvunna kapell.
- Jämförande studier av olika fiskarkapell såväl inom länet som med motsvarande kapell längs Norrlandskusten.
- Uppdatering och upprättande av kronologier av det slag som tidigare framtagits till Uppsala stifts Underhålls- och åtgärdsprogram för de flesta av länets kyrkomiljöer.
- Information till berörda och allmänheten kring projektet.
- Sammanställning av rapport med redovisning av projektet.

De olika metoderna beskrivs närmare i rapporten.

AVGRÄNSNINGAR

Detta projekt har omfattat genomgång av de totalt elva bevarade fiskarkapellen som är belägna i Gästrikland och Hälsingland. I Uppsala län saknas fiskarkapell av denna typ helt, vilket gör att denna del av stiftet ej varit aktuell i detta projekt. Frikyrkor, privata kapell, församlingshus och liknande byggnader har inte berörts. Projektet har dock även omfattat en studie av kända kapellplatser i Gästrikland och Hälsingland, där det har funnits kapell vilka inte längre finns kvar. Äldre begravningsplatser som tros vara kopplade till kapellplatser har studerats, men ej begravningsplatser med ursprung som skepps- eller kolera-kyrkogårdar.

Projektet har utgått från byggnaderna och miljöerna kring kapellen och personhistoria har således bara behandlats där det har ansetts motiverat. Se mer under rubrik Intervjuer. Då tillgängligt arkivmaterial och i viss mån litteratur kopplad till dessa platser var så omfattande, har ibland ett urval gjorts och i sådana fall har ofta det äldsta materialet prioriterats, samt material om de kapell som tidigare ej har beskrivits närmare inom ramen för Underhålls- och åtgärdsprogram.

LITTERATURSTUDIER

Det finns en stor mängd skrifter som på olika vis behandlar traditionen med fiskets roll längs Norrlandskusten och de regler som omgärdade denna verksamhet. Fiskarkapellen har skildrats av ett stort antal genom tiderna, men många av skrifterna tillkom under 1900-talets första hälft och är därför nu svåra att få tag i. En stor hjälp i sökandet efter skrifter och texter i detta ämne har Anna-Lisa Hillboms stora bibliografi *Litteratur om Gästrikland och Hälsingland* varit. Litteraturstudierna har använts för att ge en större bakgrundskunskap om ämnet, men även för att ge ytterligare fakta till respektive kapells historik. Denna del redovisas därför huvudsakligen i den uppdaterade kronologin för respektive kapell. Här nedan ska dock även ett antal viktiga skrifter kortfattat omnämnas.

Figur 3. Hjalmar Skoglunds skrift om länets fiskarkapell som finns i Läns museet Gävleborgs arkiv. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2012-11-14.

Texter om flera kapell

En av de första som skildrar fiskarkapellen är sannolikt den välkände Hudiksvallsprosten Olof Johan Broman som i skriften *Glysisvallur* som skrevs i början av 1700-talet lämnar uppgifter om de olika kapellen.

I *Julhälsningar till församlingarne från präster i Hälsingland* från år 1903 skildrar prästen Anton Karlgren sina minnen av fiskarkapellen i Hudiksvalls skärgård i slutet av 1880-talet.

I skriften *Det forntida fisket vid Norrlandskusten. Gävlebohamnar under gångna århundraden* skriver författaren P. J. Vedin en hel del om kapellen i samma område. Bland annat finns intressanta uppgifter om vad ryssarna brände i samband med härjningarna längs Norrlandskusten 1721 och hur det kom sig att många av fiskarkapellen då skonades.¹

Fiskeriinspektör Hjalmar Skoglund, vars släkt under lång tid varit fiskare på Kråkön, skrev ett flertal texter om fiskarkapellen under perioden 1920-talet till 1950-talet, exempelvis texten ”Fiskarkapellen i Hälsinglands skärgård” i *Tidskrift för hembygdsvård* nr 4, 1937 och ”Glimtar från hälsingekusten” i

¹ Vedin, P. J. 1939, s. 83ff

Hälsingerunor 1951. Hjalmar Skoglund är även författare till den minnesskrift om gamla fiskarkapell som trycktes i endast ett exemplar som gåva från länets fiskare till landshövding Sven Lübeck på dennes 50-årsdag 1927 och som numer finns i Läns museet Gävleborgs arkiv. Denna text har använts av många som senare skrivit om kapellen och dessa fiskelägen.

År 1972 utkom kyrkoberivningen *Fiskarkapellen i Hudiksvalls skärgård* som behandlar områdets sju fiskarkapell med kyrkohistorikern Bengt Ingmar Kilström som författare. I början av 1980-talet skrev han även motsvarande beskrivning för *Prästgrundets och Störjungfruns kapell samt Stugsunds kyrka i Söderhamn* (1982) och året efter om *Strömsbro kyrka samt Böna och Lövgmunds kapell och Utvalnäs församlingshus*, samtliga utgivna av Ärkestiftets stiftsråd.

Kyrkohistorikern Ingrid Telhammer har i *Bebyggelsehistorisk tidskrift nr 22, 1991* skildrat ”Fiskarkapell efter södra och mellersta Norrlandskusten”. I samma publikation finns även en text av forskaren Kjell Lundholm med titeln ”Fiskarkapell vid Norrbottenskusten” där han noggrant redogör för kopplingarna mellan kapellen, handeln och statsmaktens inflytande i området. I det stora bokverket *Tradition i trä. En resa genom Sverige* från 2002 har Kjell Lundholm dessutom översiktligt behandlat fiskarkapellen i texten ”Fiskarkapell vid Norrlandskusten”.

Texter om ett kapell

Ett antal av de öar och fiskelägen som har eller har haft kapell har skildrats i egna separata skrifter exempelvis, *Lövgmund sommarön med tradition* av Folke Lövgren 1981, *Prästgrundet* under redaktion av Jan Engman 1999, *Helgön Stora jungfrun* av Elisa Hovanta 2009 och *Bålsön ett fiskeläge* av Gunnar och Einar Selin 2002. Därtill finns även ett antal skrifter som ej har tryckts, men som Fiskarkapellprojektet fått ta del av, exempelvis kyrkoherde Yngve Magnussons skrift *Störjungfrun* från 1980-talet samt *Fiske och människor på Agön under 400 år* av Sven Bohlin. För fler texter om särskilda kapell hänvisas till kronologiernas källhänvisningar, se bilaga 2.

ARKIVSTUDIER

Projektet har följt normala rutiner för sökning i arkiv. Arkivstudierna har i första hand inriktats mot kapell där kunskapen tidigare varit relativt bristfällig och där det har funnits uppenbara kunskapsluckor. Generellt sett har det äldre arkivmaterialet prioriterats. Digitalfotografering har i stor utsträckning använts för att avbilda material, men även vanlig kopiering har till viss del nyttjats.

Landsarkivet

Gunvor Gustafson, Lars Nylander och Daniel Olsson genomförde våren 2011 två heldagsbesök vid Landsarkivet i Härnösand. För Bergö, Bålsö, Kuggörarna, Kråkö och Agö kapell påträffades en mycket stor mängd arkivmaterial, huvudsakligen levererat till landsarkivet 2006 och således upptaget i en särskild förteckning. Merparten av det äldre materialet har avfotograferats liksom valda delar av det senare materialet. Om Olmens och Bönans kapell finns en del arkivmaterial. För Hölicks, Storjungfruns, Prästgrundets och Lövgrundets kapell påträffades inget specifikt arkivmaterial som enbart behandlar kapellen, men ett antal visitationsprotokoll för församlingarna och liknande fotograferades av. För Storjungfruns kapell har dock arkivmaterial från 1970-talet och framåt, enligt församlingens förteckning levererats in till Landsarkivet, men denna uppgift var ej känd vid Fiskarkapellprojektets besök i Härnösand. Genomgången arkivmaterial vid Landsarkivet beskrivs närmare i bilaga 1.

Figur 4. Antikvarie Lars Nylander med hälften av arkivhandlingarna om fiskarkapellen i Hudiksvalls skärgård vid genomgång på Landsarkivet i Härnösand 2011-04-12. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg.

Kyrkoarkiv

Fiskarkapellprojektet fick upplysningar om att Storjungfruns hamnbok är förkommen. I Söderhamn-Sandarne församlings arkiv i Mariagården i Söderhamn gjordes därför sökning efter den försvunna hamnboken för Storjungfrun. Boken påträffades inte, men däremot ett utlåningskvitto från 1981. Den som lånade boken lever inte längre, men en son till honom har kontaktats via brev. Någon upplysning om vart boken kan ha tagit vägen har dock hittills inte erhållits. I kyrkoarkivet påträffades däremot en kapsel med äldre skrifter funna i

ett skåp i Storzjungfruns kapell 1974. Bland dessa ligger en postilla som Söderhamns kyrkoherde Olof Montén enligt en handskriven anteckning på pärmens insida skänkte till Storzjungfruns kapell 1719. Vid detta tillfälle var dock postillan relativt gammal, då den trycktes redan 1609. Handskriven text och enstaka sidor i denna bok har fotograferats. I detta arkiv finns även en handling från 1968 som anger att Storzjungfruns hamnlag överlåter kapellet till Söderhamns församling.

Arkiv och samlingar i anslutning till fiskarkapell

I Olmens kapell finns en hel del protokoll och räkenskaper varav merparten har fotograferats i samband med Fiskarkapellprojektets besök på ön. På Prästgrundet förvaras hamnfogden kapellkistan där hamnboken från 1800-talets början ligger. Allt material vi fick tillgång till är avfotograferat. En stor del finns dock i avskrift i Läns museet Gävleborgs äldre ärendearkiv. I Bergö kapell förvaras en pärm med kopior av äldre handlingar om kapellet i Landsarkivet, vilka fotograferades av i sin helhet. Sedan 1940-talet har det på Bålsön förts en krönikebok över årliga händelser, vilken förvaras på ön och denna har fotograferats av. I samband med intervjun med Lennart Löf fotograferades en protokollsbok för Lövgrundens hamnlag under perioden 1973-1998 av i sin helhet. Äldre material om detta kapell är dock inlåst i bankfack och är således för närvarande ej tillgängligt för fotografering. I samband med karaktäriseringen av Agö kapell 2005 avfotograferades delar av äldre arkivmaterial som förvaras i kapellkistan i prästkammaren. Vid Fiskarkapellprojektets besök på ön hösten 2011 fanns det dock ingen möjlighet att komma in i prästkammaren, varför detta material inte har undersökts närmare nu. Arkivmaterialet om Agö kapell som finns vid Landsarkivet är dock väldigt omfattande och ger ändå en god bild av kapellets historia.

Hälsinglands museums arkiv

I Hälsinglands museums arkiv har valda delar av bildarkivet samt klipparkivet som berör fiskarkapellen studerats och där så bedömts relevant fotograferats av.

Länsmuseet Gävleborgs arkiv

Handlingar angående Lövgrundens och Prästgrundets kapell i ärendearkivet samt i det äldre ärendearkivet har studerats. Den under Litteratur omnämnda minneskriften om kapell i Gästrikland och Hälsingland av Hjalmar Skoglund har fotograferats i sin helhet. I Länsmuseets arkiv finns kopior av handlingar i ATA, Antikvariska och topografiska arkivet, i Stockholm, om många av länets kyrkomiljöer, som vid behov har granskats närmare. Även Länsmuseets bild- respektive klipparkiv har studerats.

Privata arkiv och samlingar

Länsmuseet har tagit del av samt fotograferat av delar av maskinskrivna minnesanteckningar av Robert Murray, vilka finns i kopia hos brodern Carl-Adolf Murray i Gästrik Hammarby. Storzjungfruforskaren Lars Lindstedt har samlat mycket material om Storzjungfrun samt har en stor samling äldre foton varav Länsmuseet har fotograferat av valda delar som huvudsakligen berör kapellet och gemensamt ägda byggnader på ön.

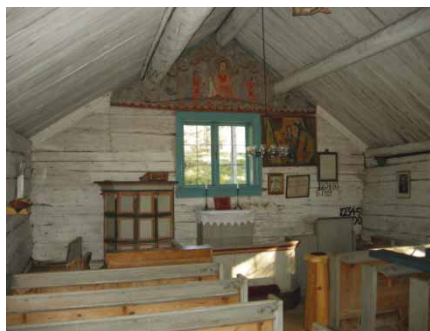
Genomgången arkivmaterial, utöver det som finns hos Landsarkivet, redovisas i en särskild förteckning, se bilaga 1.

BEVARADE FISKARKAPELL

I Gävleborgs län finns elva bevarade fiskarkapell. Av dessa ligger två i Gästrikland och nio i Hälsingland. Åtta av dessa har tidigare beskrivits i karaktäriseringar och kronologier i Underhålls- och åtgärdsprogrammen för respektive kapell. Här ska därför endast en kort bildpresentation av samtliga kapell göras. Därefter följer utförligare beskrivningar av de tre kapell som ej har beskrivits i karaktäriseringar tidigare. Kapellen presenteras från norr till söder:

Figur 5. Bergö kapells exteriör.

Figur 6. Bergö kapells interiör.

Figur 7. Bålsö kapells exteriör.

Figur 8. Bålsö kapells interiör.

Figur 9. Kuggörarnas kapells exteriör.

Figur 10. Kuggörarnas kapells interiör.

Figur 11. Hölicks kapells exteriör.

Figur 12. Hölicks kapells interiör.

Figur 13. Olmens kapells exteriör.

Figur 14. Olmens kapells interiör.

Figur 15. Kråkö kapells exteriör.

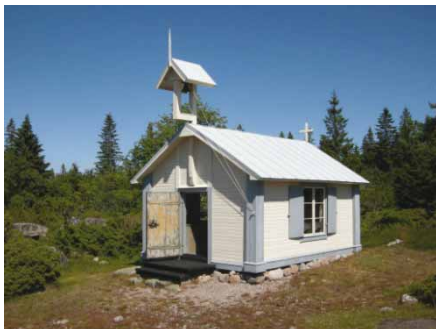
Figur 16. Kråkö kapells interiör.

Figur 17. Agö kapells exteriör.

Figur 13. Agö kapells interiör.

Figur 19. Prästgrundets kapells exteriör.

Figur 19. Prästgrundets kapells interiör.

Figur 21. Storjungfruns kapells exteriör.

Figur 22. Prästgrundets kapells interiör.

Figur 23. Lövgårds kapells exteriör.

Figur 24. Lövgårds kapells interiör.

Figur 25. Böna kapells exteriör.

Figur 26. Böna kapells interiör.

Olmens kapell

Olmens kapell ligger strax öster om Olmens fiskeläge på en höjd med utsikt över havet. Kapellet är mycket väl synligt från farleden in till hamnen.

Figur 27. Olmens kapell från sydväst. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseum Gävleborg 2012-05-22.

Kapellet utgörs av en avlång byggnad med sadeltak. I öster ansluter en lägre byggnad innehållande sakristia och förstuga, även den med sadeltak. Väggarna är klädda med gråmålad panel. Själva kapellet har tre fönster på varje långsida. Varje fönster har två lufter med vardera åtta rutor i varje. Utbyggnaden har ett fönster på var sida och varje luft har sex rutor. Alla spröjsar är utförda i trä och samtliga fönster har luckor. Huvudingången, som består av en dubbeldörr

återfinns i väster. Ovanför denna sitter ett skärmtak och ovanför detta ett fönster i form en högre ruta omgärdad av två lägre. Sakristians förstuga har även en dörr. Till vänster om huvudingången är klockstapeln placerad. Den består av två spiror som bär ett skärmtak. Hela vägen upp sitter steg, vilket ger karaktären av steg. Taket är beklätt med tegel. På nocken är tre höga järnspiror med flöjlar placerade.

Interiören har delvis takstolarna synliga. Taket är klätt med fiberskivor monterade i rummets längdriktning. Takets sidor sluttar medan mittpartiet är horisontellt. Bänkinredningen är öppen, med en spegel med fyllning på varje bänkgavel. På korets norra sida återfinns predikstol av enkel modell utan ljudtak. Altaret är litet och utfört av trä, liksom altarringen som har ett emblem med kors och blad skuret mitt på sidan mot församlingen. Bänkinredning, predikstol och altarring är avfärgade i grönt och ljust gulgrått.

*Figur 28. Altartavlan av Gösta Bohm.
Foto: Daniel Olsson, Läns museet
Gävleborg 2012-05-22.*

Över altaret hänger en altartavla utförd av Gösta Bohm och uppsatt i kapellet 1974. Motivet är fiskarfänget. Överst ses Jesus med solen som gloria. Solen är på väg ned och vattnet i Genesarets sjö är färgat skymningsrött. Jesus håller armarna i en välsignande gest. Framför honom står två av lärjungarna som håller i ett nät fullt av fiskar. Tavlan har en guldrum. Till höger om altartavlan sitter en nummertavla.

Bakom koret, i den lägre utbyggnaden, återfinns förstuga och sakristia som även har en köksfunktion.

Figur 29. Den inre delen av Prästgrundets hamn samt kapellet. Foto från söder, Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2011-07-06.

Prästgrundets kapell

Ytterst i norra delen av Söderhamns skärgård ligger Prästgrundet. Ön har varit bebodd av fiskare sedan medeltiden, både av Gävlefiskare och fiskare från Söderhamn. Fiskeläget ligger kring en naturlig hamn på öns södra sida. Ungefär

50 meter öster om övrig bebyggelse ligger kapellet, skyddat från havet av en rejäl klapperstensås.

Kapellanläggningen består av kapellet med tillhörande kapelltomt vilken saknar omgärdningar eller särskilda avgränsningar. Marken runt kapellet är stenig och gräsbevuxen. Prästgrundets kapell utgörs av en liten rektangulär timrad byggnad med ingång mitt på västra gaveln, endast ett fönster per långsida. Kapellet uppfördes 1826 enligt en inskriftstavla. Det är Gävleborgskustens minsta kapell, endast 4 x 6 meter.

Fasaden är sedan 1889 klädd med vitmålad liggande pärlspontpanel med ljus blåmålade knutlådor av stående pärlspont. De två fönstren är sexdelade och vitmålade. Fönsterfoder, fönsterluckor, sockellist och dörrfoder är ljus blåmålade. Dörren är svartmålad.

Ovanför dörren sitter en klockstapel av traditionell fiskarkapelltyp. Den består av två träspiror som bär ett litet sadeltak, innehållande en gjuten klocka. Det är bara den ena spiran som fortsätter ned på väggen medan den andra är avväxlad av en horisontell bjälke. En vitmålad träspira reser sig på klockstapelstakets västra gaveln. Taket består av pannplåt. Östra gaveln avslutas av ett vitmålat träkors.

Kyrkorummets golv består av ett obehandlat trägolv lagt i östvästlig riktning med samma golvnivå i kapellets kor. Fönstren har gråmålade profilerade foder. Taket är pappspänt och vitmålat. I hörnen är grå lister spikade i taket. Ett grönt skepp hänger i taket. Väggarna har målning på papp. Runt fönster och dörr återfinns fyra par pilastrar med kannelyrer. Kapitälerna är olika, närmast joniska på långväggarna och korintiska på kortväggarna. I fyllningarna marmoreringar i grått och vitt. Bänkinredningen är sluten, fem bänkar på var sida samt två kor-bänkar på norra sidan av koret, en längre och en kortare. Bänkarna blå- och gråmålade och har nummer. Enligt en tavla på väggen rymmer kapellet 32 personer.

I stället för altare och altarring finns här en unik pulpet vars framsida är rundad, det vill säga att på håll liknar den ett altare med altarringens form. Pulpeten är blåmarmorerad och kröns av ett tandsnitt. På denna återfinns ett bokstöd med svängt bakstycke åt församlingens håll.

Figur 30. Kappellets pulpet. Foto från nordväst, Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2011-07-06.

Ovanför pulpeten hänger ett förgyllt

krucifix som är den egentliga altarpriydnaden. Symmetrisk på var sida om detta återfinns på norra sidan en nummertavla och på södra sidan ett ramat oljetryck med en bild av Josef med Jesusbarnet. Ovanför krucifixet är ett stort vitt kors med vit svepning och blå törnekrans målat på ett blått fält. På motstående sida, ovanför ingången, finns en liknande blå yta med orden HELIG HELIG HELIG HERRE GUD ZEBAO.

Figur 31. Lövgrunns kapell samt den moderna prästkammaren och klockstapeln. Foto från nordväst, Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2005-09-22.

Lövgrunns kapell

Ön Lövgrund ligger nordost om Bönans fiskeläge i Gästrikland. Fiskarkapellet uppfördes 1830-1831 av öns hamnlag som fortfarande äger kapellet. Kapellet har vitmålad stående träpanel och tegeltak samt en fristående rödmålad öppen klockstapel av trä med en gjuten klocka under den spåntäckta klockhuven.

Kapellets interiör har sannolikt förändrats väldigt lite sedan byggtiden med äldre obehandlat trägolv, vitmålade timmerväggar och vitmålat tak. Bänkarna saknar ryggstöd. I koret finns en gråmålad altarpredikstol samt på högra sidan om denna en läsarbänk. I taket hänger, lika som i Bergöns kapell, en uppstoppad fisk av arten stör. I kapellet finns märken efter de bommar som användes för vinterförvaring av fiskeredskap i äldre tid.

Intill kapellet finns en liten modern rödmålad träbyggnad som fungerar som sakristia och som är sammanbyggd med ett mindre förråd. Kapellet ägs och vårdas av hamnlaget på Lövgrund.²

Figur 32. Detalj av altarpredikstolen i Lövgrunns kapell. Foto från sydväst, Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2009-06-02.

² Kilström, 1983, s 12ff och Löfgren, 1981, s.4ff.

DENDROKRONOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR

Inom projektets ram har dendrokronologiska dateringar utförts för de tre kapell vars ålder tidigare ej varit känd, dvs Bergö, Bålsö och Storjungfruns kapell. Efter samråd med berörda församlingar söktes tillstånd från Länsstyrelsen för borring och tillfällig demontering av panel för att komma åt platser att borra på. Länsstyrelsen lämnade därefter detta tillstånd. Uttagning av borrhövar utfördes av timmerman Daniel Åkerman, Gamla trähus, Färila, i samråd med antikvarie Daniel Olsson i respektive kapell. Vid borringstillfället i Storjungfruns kapell deltog även antikvarie Anna-Karin Martinsson i arbetet. I de fall som borrhövar togs inuti kapellen har borrhålen pluggats igen med äldre virke. Skisser på provtagningsställena och borrningsprotokoll har upprättats för vart kapell. Borrhövarna har därefter packats väl och skickats till dendrokronolog Thomas Bartholin i Hamburg som utfört den dendrokronologiska analysen, se bilaga 3.

I samband med dessa borringar studerade timmerman Daniel Åkerman även de olika kapellens virkesbehandling och konstruktion och särskilt intressanta uppgifter som framkom i samband med detta lämnas här nedan under respektive kapell.

Figur 33. Daniel Åkerman borrar i Bergö kapells timmerstomme. Foto från sydost, Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2011-10-13.

Bergö kapell

Borringen utfördes 2011-10-13, en kylig och blåsig höstdag. Arbetet underlättades av att det fanns möjlighet att få tillgång till elström för borrhövarmaskinen. Sammanlagt togs åtta borrhövar i kapellets stomme, varav ett borrhöv i en av takåsarna.

Analysresultatet visade att kapellet är uppfört av virke fällt 1623-1624, 1634-1635 samt 1635-1636. Proverna hade en väldigt stor åldersvariation vilket enligt Thomas Bartholin tyder på att virket är taget på flera platser. Det troliga är att kapellet uppförts i en etapp 1636 eller något år senare. Uppgiften att kapellet skulle vara uppfört under 1500-talet eller till och med 1400-talets slut var således ej korrekt, men det utesluter ju inte att det kan ha funnits ett tidigare kapell på ön. Tidigare har årtalet ”1535” enligt uppgift påträffats inristat i timret i kapellet, men om sexorna felaktigt har tolkats som femmor skulle denna inristning möjligen kunna ha angett byggåret 1636.

Enligt Daniel Åkerman är virket i kapellets stomme sannolikt grovt bilat i skogen och slätbilat senare. Då en del av stockarnas halsningar saknas tyder detta på att stockarna bör ha bilats på plats. De nedersta stockarna är fortfarande endast grovt bilade. Grova kvistar antyder att det skulle kunna röra sig om vindpinad skog. Allmänt sett är virkeskvaliteten blandad med allt från otroligt tätt till frovuxet virke.

Figur 34. Daniel Åkerman borrar i Bålsö kapells timmerstomme. Foto: Daniel Olsson, Läns-
museet Gävleborg 2012-07-06.

Bålsö kapell

Transport till Bålsön skedde i klart och soligt sommarväder 2012-07-06 med fiskebåt. Då kapellet ligger på den norra delen av ön lastades utrustning och packning över till två skottkärror. Vid borringen närvarande ett flertal personer, bland annat förre kapellvärden Gunnar Selin, Anders Svahn från Hudiksvall-Idenors församling samt en reporter och en fotograf från Hudiksvalls tidning. Sammanlagt togs tio borrhov, varav två prov i takåsar, ett prov i en fotbräda och två prov i golvklovor under byggnaden.

Vid den dendrokronologiska analysen kom Thomas Bartholin fram till att kapellet är uppfört av virke fällt vinterhalvåret 1603-1604. Enligt Bartholin tyder det mesta på att virket är fällt vid samma tidpunkt. Detta innebär att den inristning i timret som finns under den nuvarande panelen ovanför porten där det står ”Opbyggt 1603” sannolikt stämmer. Kapellet är därmed Norrlands hittills äldsta kända bevarade säkert daterade fiskarkapell. Ett intressant faktum är att kapellet anläggs ett år efter att kung Johan III donerar Bålsön till Hudiksvalls stad.³

Enligt Daniel Åkerman är den nuvarande träpanelen på kapellets västra gavelfasad sannolikt ett äldre yttertak av trä som har återanvänts som panel. Delar av detta tak ligger även kvar under nuvarande takbeläggning. Saltskador finns på golvklovor under byggnaden men oklart om detta beror på det utsatta läget vid havet eller att exempelvis fiskredskap och kanske även salt kan ha förvarats i kapellet vintertid.

³ Kilström, 1972, s.4

Figur 35. Anna-Karin Martinsson och Daniel Åkerman undersöker lämpliga borrhingsplatser i Storjungfruns kapells timmerstomme. Foto från sydost, Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2012-08-29.

Storjungfruns kapell

Efter båttransport i lätt disigt väder 2012-08-29 till Storjungfrun lastades utrustningen ombord på cykelkärror vilka drogs till kapellet. 13 prover togs varav två prover i golvbrädor och två från kyrkbänkar på den norra sidan om mittgången.

Den dendrokronologiska analysen visade att virket var fällt våren 1617 och våren 1618, vilket innebär att kapellet tidigast kan vara uppfört 1618. Den äldre uppgiften om att årtalet ”1547” skulle ha synts på en dörr visade sig ej överensstämma med byggåret, men en uppgift om att årtalet ”1619” tidigare har stått på kapellet:s södra vägg blev nu mycket intressant då detta årtal skulle kunna ange byggåret. Kapellet skulle i så fall ha uppförts ett år innan staden Söderhamns grundläggning.

Enligt Daniel Åkerman hade virket omfattande rötskador under panelen, i synnerhet på den södra sidan. Trots detta gick det att ta lämpliga borrhingsprover inifrån på många ställen. Stockarna har halsning närmast knuten. Golvet har ursprungligen varit högre i bänkkvarteren. Spår finns efter urtag för bänkar och upphöjd klack för golv. Ovanför altarfönstret finns en liggande panel med fasade kanter istället för timmer.

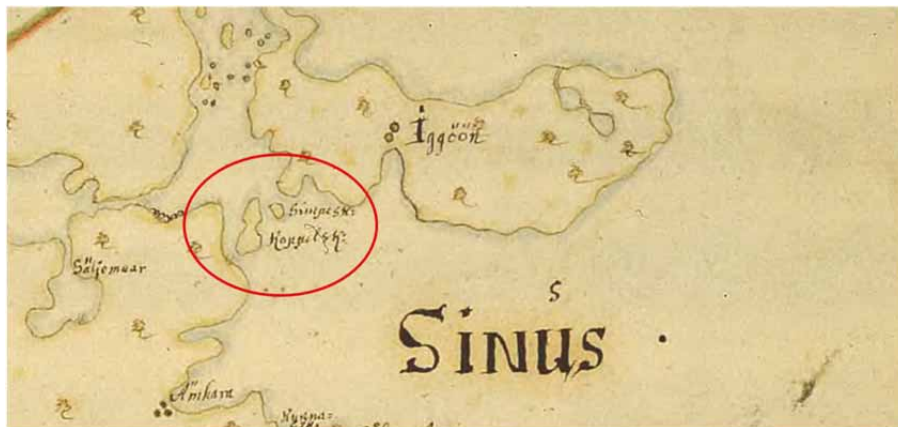
Figur 36. Detalj av tätvuxet borrhingsprov från Bålsö kapell. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg, 2012-07-06.

Se borrhingskisser och analysprotokoll för dessa tre kapell i bilaga 3.

KAPELLPLATSEN PÅ KAPELLSKÄR

Strax sydväst om Iggön i Hille socken ligger ”Kapellskär”. Fram till 1800-talet var denna en liten toppig ö omfluten av vatten, men idag har skäret grundats upp till en halvö med landförbindelse i söder. På halvöns krön finns i fornminnesregistret en registrerad kapellplats med grundläggningar samt uppgift om begravningsplats.⁴

Platsen var övergiven redan år 1544 då den först framskymtar i de skriftliga källorna. Detta år konfiskerar Gustaf Vasas fogde en silverkalk från det ödelagda Ygö kapell.⁵ Enligt obekräftade uppgifter skall det tidigare i kyrkoarkivet i Gävle ha funnits handlingar om prästerskapets skyldighet att förrätta kyrklig tjänst på Kapellskär.⁶

Figur 37. Kapellskär på tidig sockenkarta över Hille, Lantmäteristyrelsens arkiv Akt V20 1:1.

Trots ett tidigt övergivande har traditionen om ett kapell på skäret levt kvar i bygden. Av det historiska kartmaterialet framgår att ortnamnet har överlevt oförvanskat genom århundradena. Från den äldsta kartan över Hille, från andra hälften av 1600-talet, och framåt är Kapellskär redovisat på sockenkartorna, ofta som ett av få utsatta skär med namn. Att platsen haft betydelse som en av bygdens märkligheter framgår också av att flera resenärer under 1700- och 1800-talen förevisats platsen. Så här beskriver Hülphers från sin resa:

*På det så kallade kapellskäret här intill skall fordom ha stått ett kapell. Ännu syns att där varit begravningsplats. En stol förvaras och på Iggön såsom lämning efter samma kapell.*⁷

Stolen som Hülphers nämner återkommer längre ned i texten. En annan som nämnt platsen är C. F. Wiberg som under sin resa i Gästrikland år 1865 hade planerat in ett besök, men fick ställa in det på grund av sjögång.

Lämningarna på Kapellplatsen tycks ha varit någorlunda tydliga fram till 1900-talets början. Då köps skäret in av en privatperson som låter uppföra en villa här, med all sannolikt på just den plats där kapellet stått.⁸ Under några år fungerar byggnaden som barnkoloni sommartid, men redan på 1920-talet rivs huset ned för att återuppbas på Blååsen i Gävle. Därefter har ingen verksamhet dokumenterats på platsen.

⁴ RAÄ 97 Hille socken.

⁵ Rahmqvist, 1998, s.26

⁶ Vedin, 1930 s.54

⁷ Hülphers 1793, s.111

⁸ Wickberg, 1998, s.21f.

Vid Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering för ekonomiska kartan år 1954 får platsen fornlämningsstatus. Man registrerade då en byggnadsgrund, ca 12x9 m stor i öst-västlig riktning med källargrop i västra delen. Runt denna noterades en stenmur. Beskrivningen kompletterades vid den s.k. revideringsinventeringen år 1981 då man bl.a. gjorde en enklare uppmätning.

Arkeologisk potential

Sammantaget talar en stark indiciekedja för att det faktiskt stått ett kapell på platsen, och att det har en avsevärd ålder. Det finns en stor arkeologisk kunskapspotential i en sådan plats, Särskilt som vi här har mycket speciella förutsättningar: Kapellet ligger som en solitär på en ö utan annan äldre bebyggelse, och har ett övergivande som ligger i brytningstid kring reformationen. Dessutom är det äldre än Gävlefiskarnas dokumenterade närvaro i området, vilket annars är det sammanhang till vilket kustkapellen i länet brukar hänföras. Dock har lämningarna störts av sentida bebyggelse, och frågan är vad som återstår.

Inom ramen för fiskarkapellprojektet beslöts därför att i ett mindre delprojekt utreda platsens arkeologiska potential. För att ta reda på detta prövades en relativt ny teknik för arkeologiskt bruk - Georadar, vilken är en icke förstörande metod att dokumentera marklager. De centrala frågorna var:

1. Huruvida spår efter kapellbyggnaden går att identifiera trots de sentida lämningarna på platsen
2. Om en begravningsplats funnits intill kapellet som traditionen säger.

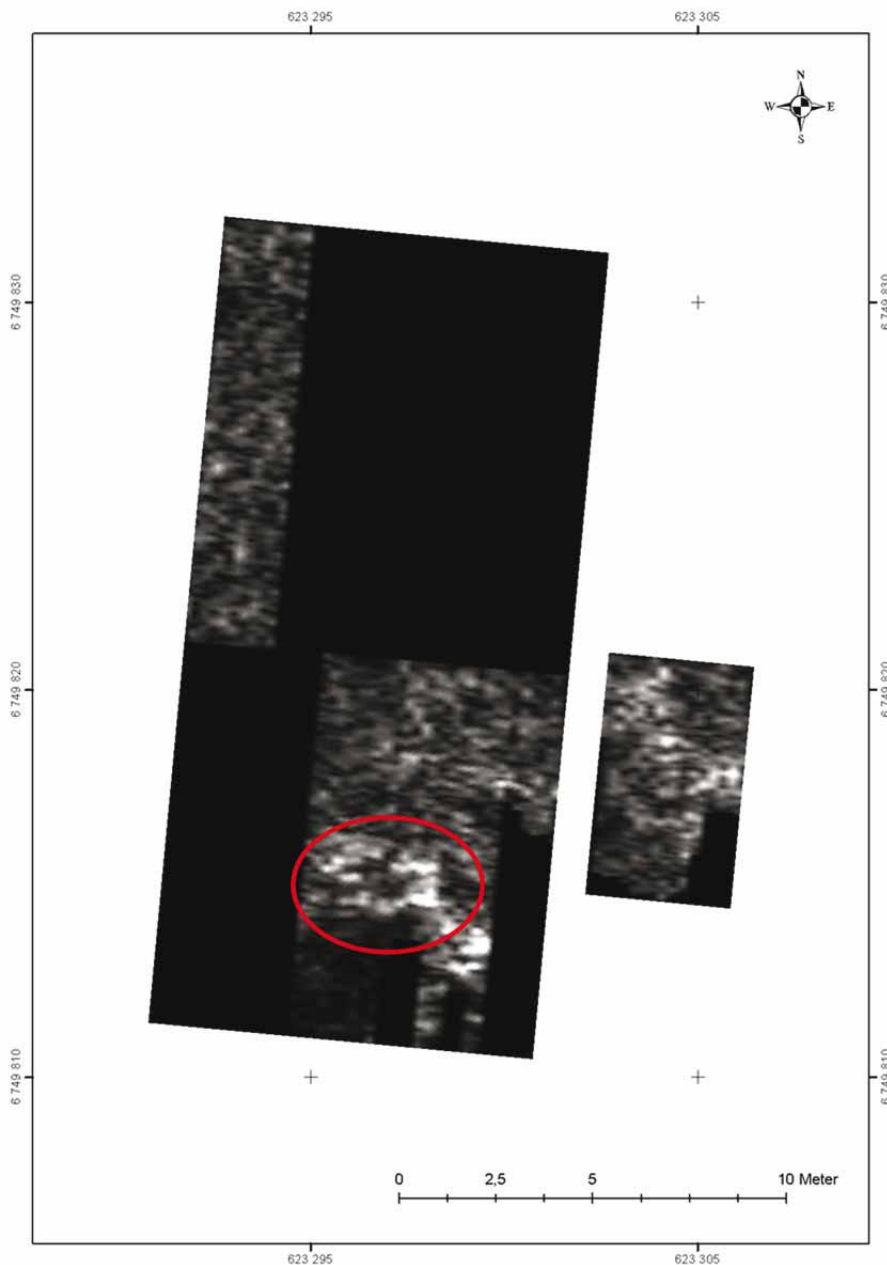
Georadarundersökningen

Georadarundersökningen genomfördes den 11 oktober 2011. Medverkade gjorde arkeologisk och byggnadsantikvarisk kompetens genom Bo Ulfhielm och Daniel Olsson från Länsmuseet Gävleborg samt tekniker Lars Winroth, Modern Arkeologi (för fullständig rapport se bilaga 4). Träd, vindfällor och stenig terräng gjorde det svårt att hitta ytor som var möjliga att kartera med georadar. Totalt karterades 3 stenröjda ytor om sammanlagt ca 100 kvadratmeter söder och väster om husgrunden. Själva husgrundens yta var tyvärr för ojämn och stenig för att kunna karteras.

Figur 38. Lars Winroth manövrerar georadarn längs ett utstakat rutsystem söder om husgrunden. Foto: Bo Ulfhielm, Länsmuseet Gävleborg.

I georadarbilderna ser man en mängd anomalier, störningar i den naturliga lagerföljden, i den stenröjda ytan på södra sidan av undersökningsområdet. Anomalierna kan ses från ca 120 cm ner till ca 160 cm djup. Vissa av anomalierna mäter ca 2x1 meter i öst-västlig riktning och kan vara gravar. Vid tidigare gjorda undersökningar av senmedeltida begravningsplatser i Jära socken har man kunnat se likande anomalier vid georadarkartering (se vidare Winroth, bilaga 4).

Figur 39. Georadarkarterat område, med en eventuell gravindikation inringad. (Efter Winroth 2011).

Sammanfattande resultat

Topografen sätter snäva begränsningar för aktiviteterna på Kapellskäer. Därför sammanfaller sommarvillans tomt närmast helt med den förmodade kapellplatsen. Husgrunden ligger centralt i den stenfria och delvis stenradsomgärdade ytan på krönet. Det är dock uppenbart att den grund som syns där idag inte är själva kapellet. Redan storleken på ca 14x9 meter tyder på att det är sommar-

villans grund. Dessutom påträffas murbruk och även slaggsten i stenfoten, vilket ytterligare indikerar att den är senare byggd. Däremot kan placeringen, centralt i ytan och orienterad i öst-västlig riktning, vara densamma som den ursprungliga grunden. Denna har troligen inte varit mer än hälften så stor som villagrunden och är därför helt täckt av den senare. Då sommarvillan dessutom haft en grävd källargrop centralt och i västra delen är det troligt att de mesta spåren av kapellbyggnaden utplånats.

I övrigt kan man konstatera följande:

1. Markarbeten *kring* själva husgrunden har inte varit så omfattande, man har inte plangjort tomten eller haft någon kringbebyggelse. Detta gör att t.ex. begravingar mycket väl kan identifieras. Vid markradarundersökningen noterades också minst en ”anomali”, en 2x1 m stor störning i öst-västlig riktning på 1,2-1,6 meters djup. Denna kan vara spår av en begraving. Det skall påpekas att en eventuell gravläggning inte behöver vara samtida med kapellet, utan man kan i senare tid ha nyttjat en övergiven, men vigd, plats för tex sjömansbegravingar.
2. Inga spår efter den ursprungliga kapellbyggnaden kunde identifieras. Varken visuellt eller med markradar påvisades andra grundkonstruktioner än villagrundens.
3. Det är sannolikt att den stenrad som delvis omgärdar ytan är en del av en äldre bogårdsmur som hägnat in området, och att denna senare sammanfallit med en avgränsning av tomten kring villabyggnaden.

Figur 40. Husgrundens nordöstra hörn. I fogen mellan stenarna syns spår av murbruk. Bilden tagen från norr. Foto: Bo Ulfhielm, Länsmuseet Gävleborg.

Stolen

Hülphers nämner i sin reseberättelse att en stol från Kapellskår skall förvaras på Iggön. En stol från Iggön, med uppgiven proveniens från Kapellskår, överlämnades till Gävle museum på 1940-talet. Stolen är en s.k. kubbstol, tillverkad av en urholkad furustam. Stolen har vid något tillfälle varit bemålad i gråblå färg. I ryggstödet finns en skada som uppkommit där ett ursågat "handtag" varit placerat. Som typ är den inte ovanlig. På läns museet Gävleborg förvaras flera stycken. De förknippas med allmogekultur och dateras vanligen till historisk tid, även om enstaka kubbstolar har hänförs till medeltiden.

Figur 41. Kubbstolen i Läns museets samlingar skall enligt traditionen ha kapellet som proveniens. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg.

ÖVRIGA ÖVERGIVNA KAPELLPLATSER

I fornminnesregistret över Gävleborgs län finns ytterligare 4 platser med övergivna kustkapell, vilka här översiktligt redovisas.

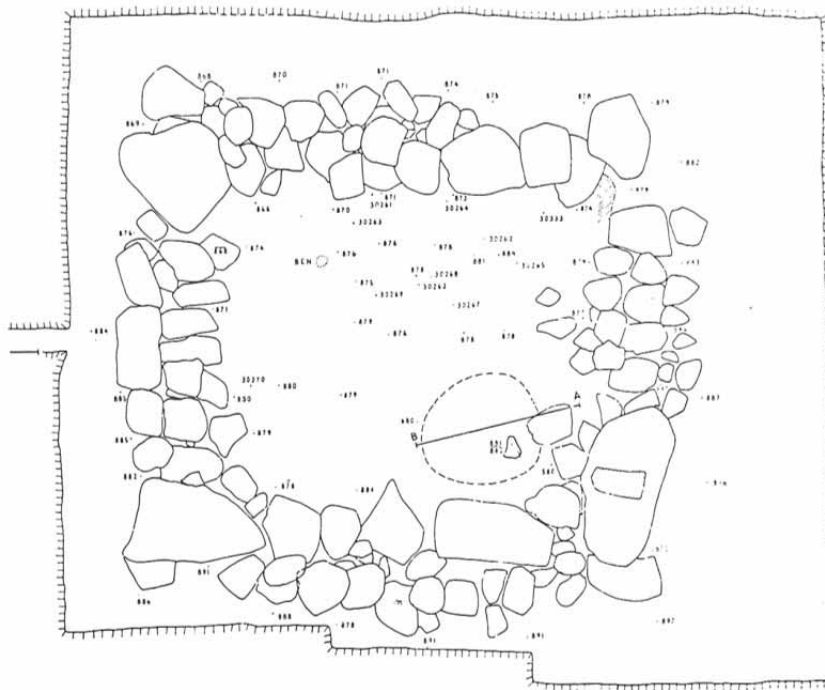
Sankt Olovs hamn, Drakön, RAÄ 3, Idenors socken

Drakön är en av Gävleborgs mest mytomspunna fornlämningar. Intill en uppgrundad hamnbassäng undersöktes på 1970-talet husgrunder efter vad som antogs vara fiskarbostäder. Fyndmaterialet dateras främst till 1300-tal och har en karaktär som vanligen inte förknippas med medeltida landsbygd. Bland annat påträffades flera silvermynt, dräkt detaljer i brons samt en s.k. misericordiadolk. Tolkningarna om platsen har varit många: en basstation efter den medeltida segelleden till Norrland, ett fiskeläge för borgarfiskare från Mälardalen, eller en försörjningsstation till borgen Faxeholm i Söderhamn.⁹

Ungefär 50 meter från husgrunderna ligger en begravningsplats, omgiven av en bogårdsmur och en antagen kapellgrund. Grunden undersöktes arkeologiskt i början av 1970-talet. Fynden, några spikar och en blybit, ger dock inga svar på dateringen.¹⁰ Det går inte därför säkert att avgöra om den är samtida med den högmedeltida bebyggelsen på ön. Klart är i alla fall att begravingar skett här under 1700- och 1800-talen, vilket också en uppsatt minnessten redovisar.

⁹ Mogren, 2000, s.200ff.

¹⁰ Mogren, 2000, s.200ff.

Figur 42. Den undersökta kapellgrunden på Drakön. (Efter Lundström 1981: bild 10)

Bålsön, RAÄ 93, Rogsta socken

Fornlämningen består av en äldre kyrkogård, omgiven av en bogårdsmur. Kyrkogården beskrevs 1829 som ”en invigd begravningsplats vid den så kallade Grönhamn”.¹¹ I anslutning till denna begravningsplats finns en 4x4 m stor grund som kan tolkas som en kapellgrund. Något skriftligt stöd för detta har inte kunnat påvisas. Begravningsplatsen återinvigdes 1994 som minneslund och fungerar nu som sådan.

Arnön, RAÄ 135, samt RAÄ 141, Rogsta socken

I inre Arnövikens finns två kapellplatser registrerade i fornminnesregistret. RAÄ 141 är en uppgift om kapellplats. Platsen skall i folkmun kallas ”Kapellholmen” samt ”Kyrkotäkten”. Namnen har kopplats samman med den första kapellplatsen på ön. Enligt Broman uppfördes denna som en träbyggnad år 1620.

Ungefär 170 meter öster därom ligger RAÄ 135, vilken utgörs av en kapellgrund, 8x6,5 m stor. Denna skall ha uppförts kring 1700-talets mitt och byggnaden skall ha stått fram till 1888 då den brann ned.¹²

Det är inte belagt i andra källor att ett tidigare kapell legat där RAÄ 141 är redovisad. Tvärtom skriver Olof Boman att det nya kapellet byggdes ”..litet i södern ifrå thet gamla”, och inte 170 meter västerut där markeringen ligger. Det finns heller inga synliga byggnadsgrunder på platsen. En alternativ förklaring som angetts till namnen är att platsen utgjort kapellets begravningsplats, som dock i så fall legat på ett osedvanligt långt avstånd från kapellbyggnaden.¹³

¹¹ ATA, Hälsingland, Hudiksvalls kyrkoarkiv, inventeringsprotokoll 1829.

¹² Lundell, 1988, s.13

¹³ Lundell, 1988, s.21

Figur 43. Den yngre kapellplatsen vid Arnön. Enligt den muntliga traditionen stod den stora björken, av vilken numer endast en stubbe återstår, på predikstolens plats i kapellet. I bakgrunden syns Arnögården. Foto från sydväst, Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2012-10-09.

Kapellbacken, RAÄ 193, Gävle stad

Posten utgörs av ett borttaget bryggeri samt en backe med namn och tradition - "Kapellbacken" i Gävle. I Ture Karlströms bok *Gävles stadsbild* kopplar han platsen till en tradition om ett äldre fiskarkapell som skall ha funnits här, och som skall vara omnämnt som öde under Gustaf Vasas sista regeringsår.¹⁴ Det är dock här fråga om en sammanblandning och handlingen hänvisar egentligen till kapellet på Kapellskär.¹⁵

¹⁴ Karlström, 1974, s.58

¹⁵ Se även Aagård, 1984

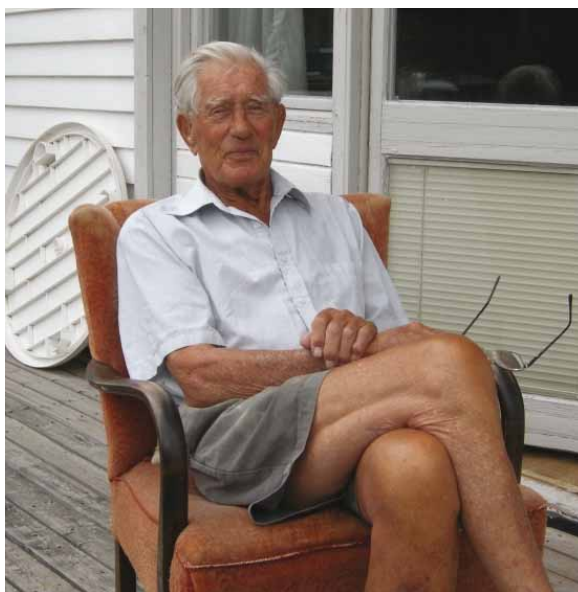
INTERVJUER

Mycket av kunskapen om fiskarkapellen och deras användning har aldrig skrivits ned. Uppgifter om ombyggnader och renoveringar finns i stor omfattning noggrant noterade i respektive kapells handlingar, i den mån de finns bevarade, men för att finna fakta om användningen av kapellen och andra speciella upplysningar är muntliga uppgifter av mycket stort värde.

Inom ramen för detta projekt har tre längre intervjuer utförts, vilka har spelats in för att kunna sparas för framtiden. I samband med de inledande informationsmötena samt besök i de olika kapellen har många värdefulla uppgifter inhämtats från församlingar, kapellvärdar och lokalhistoriker med flera. Här nedan beskrivs dock i första hand uppgifter hämtade från de längre intervjuerna.

Carl-Adolf Murray

Prästen och historikern Carl-Adolf Murray är född 1912. Vid intervju-tillfället, i juli 2011 när Daniel Olsson besökte honom var han 98 år gammal. Han bodde då fortfarande i den stora villa intill kyrkan i Gäst-rike-Hammarby där han då hade varit bosatt i över 35 år. Carl-Adolf växte upp i Vänge socken i Uppland, men flyttade som 8-åring till Hudiksvall där hans far, Adolf Murray, var präst. Carl-Adolf hade nio syskon och alla var på olika sätt engagerade inom kyrkan. Familjen var bland annat god vän med Nathan Söderblom, som Carl-Adolf har många egna minnen av.

Figur 44. Carl-Adolf Murray snart 99 år gammal i solen på sin balkong. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2011-07-08.

Adolf Murray kallades ibland fiskarprästen för sitt intresse för fiskarbefolkningen, men han var vid sidan av den vanliga kyrkotjänsten även engagerad som sjömans- och fängelsepräst. Här nedan kan endast några kortare avsnitt ur intervjun med Carl-Adolf återges.

Carl-Adolf fick ibland följa med sin far till någon av öarna då fadern ofta tog något eller några av sina barn med sig dit på en semestervecka. Redan på 1920-talet hade stadsbor köpt en del fiskarstugor på öarna vilka användes som sommarhus. Från en vistelse på Agön har Carl-Adolf starka minnen:

”Att få följa med då ut till skären, det var verkligen något av de största upplevelsorna vi barn hade.” *”Genom att dessa prästkammare fanns så var det ju underbart, för där fanns ju uppbäddad säng och fiskarna var ju så glada åt att någon bodde där, för det var inte ofta inte... Då hade man ju en utmärkt stuga därute och fick vara med om olika saker.”*

Det fanns en likkista uppe på vinden i prästkammaren: *”...vi ordnade så vi kunde komma dit och kröp in där och vi provade båda två kistan... Man fick en påminnelse om dödens närhet och omtänksamheten om sina medmänniskor – om nu någon dör – man kan inte snickra, då på den tiden, en kista ute på Agön utan*

den måste man beställa från annat håll. Men den står där och väntar och den finns till reds om den dagen behövs.”

Om smyckningen av kapellen vid prästhelgerna berättade Carl-Adolf följande: ”Då ska man ha de vackraste blommorna som finns i någon stuga och det finns många vackra blommor i stugorna... på den tiden och det gjorde att på ena sidan av altaret kunde de stå en stor fuccia och på andra en jättepelargon...Inte två fuccior eller två pelargoner utan dem hade den vackraste där och den vackraste skulle vara vilket släkte den än tillhörde.”

Vid prästhelgerna serverades prästen och några särskilt inbjudna gäster mat hos fiskarna och då serverade många olika fiskrätter. De serverade bland annat:

”havande strömning med en liten anjovis i den stekta strömningen som gjorde den ännu godare (...)

Massor med fat. Jag minns inte att det var någon dessert. Det var strömning man excellerade i”. Carl-Adolf fortsätter: ”Många gamla Hudiksvallsbor som Frans Rodenstam med dotter Greta och tant Stina följde med och det var ju väldigt roligt ...Frans Rodenstam kände jag.” ”Det var prästhelg tre gånger per år.”

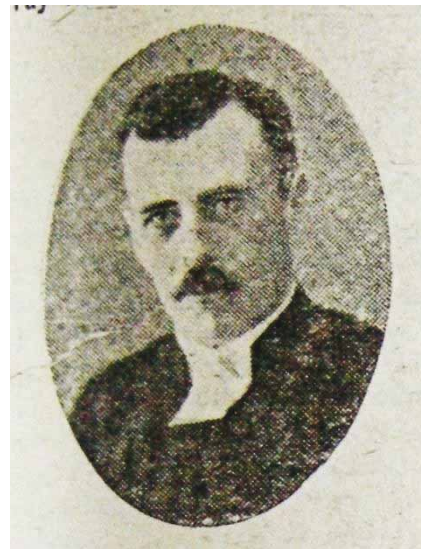
Figur 45. Frans och Stina Rodenstam i hemmet i mars 1926. Foto i Carl-Adolf Murrays samlingar.

”Vet du att det finns en särskild fiskarbön?...Den bads ju alltid... Åh vad man som pojke tyckte att den var fin, när man bad för dem som hämtade sin näring i havet! Små ting som betydde väldigt mycket.”

”Till julaftonen hörde att ringa till Agön, när det blev telefon, det här var på 20-talet. (---) Pappa ska ringa till Iggström. En enda fiskare bodde kvar ensam i fiskeläget över vintrarna och det hörde till julfirandet att pappa ska ringa till Iggström och vi ska vara tysta. Det var en helig stund.”

År 2010 var Carl-Adolf på återbesök på Agön tillsammans med sonen Bertil som också är präst:

”Man märker ju på dessa 90 år uppgrundningen, för att det är ju nästan en meters skillnad, för kommer man ihåg badplatsen – Nej, den låg ju på torra land! Att få leva så länge att man får vara med om det också!”

Figur 46. Adolf Murray på foto i tidningsartikel 1927. Ur Carls-Adolf Murrays samlingar.

Adolf Murray var med och satsade pengar för att det skulle bli ett kapell i Hölick och detta invigdes av Nathan Söderblom 1930. Carl-Adolf har även kopior på minnesanteckningar hans bror Robert Murray har skrivit för perioden 1908-1951 och de delar av dessa som berörda fiskarkapellen fotograferades av.

Gunnar Selin

Figur 47. Gunnar Selin vid prästkammarens dörr med nyckeln till kapellet i handen. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2012-10-09.

Den 9:e oktober 2012 intervjuade Anna-Karin Martinsson och Daniel Olsson förre kapellvärden Gunnar Selin på Bålsön.

Gunnar har även skrivit texten till boken *Bålsön. En berättelse från en gången tid*. Gunnar Selin är troligtvis den person som idag har allra störst kunskap om Bålsöns historia och traditioner.

”Mina förfäder har varit yrkesfiskare här sen på 1600-talet och har funnits här allt sedan dess. Jag vistades som barn varje sommar hos min farmor och farfar här ute ända till jag var en 15-16 år, ... deltog i fisket, som barn följde man ju ofta med vid läggning och upptagning av skötar och sen jobbade jag åt min farbror som var fiskare här tre somrar innan jag började gå i skolor (...) man brukar säga att äpplet faller inte så långt från trädet och så är det väl i mitt fall. Jag utbildade mig till fiskeritjänsteman och arbetade i 43 år tid åt Västernorrlands läns hushållningssällskap där jag ansvarade för deras fiskodlingsverksamhet och även fiskevård.”

Gunnar växte upp i Fiskarstan i Hudiksvall, där fiskarna bodde på vintern. Många familjer var i äldre tid barnrika, och barnen var viktiga eftersom de också måste hjälpa till med fisket. Gunnar hade själv som ung planer på att bli fiskare:

”Jag hade gärna velat bli, men jag insåg nog jag när jag börja på bli 15 år att det här blir kanske inte lönsamt i längden.” ”det var sju yrkesfiskare kvar här då och ett par fiskarpensionärer som småfiskade litegrann och då fick jag vara 12-13 år lilldräng åt en sån här pensionärsfiskare så jag fick hjälpa till å ro och lägga nät och så där. Det var mycket trevligt, det var det.” Nu var jag ju hos farbror Alfred Löjdström, en riktig nestor här ute och han var ingen hård person. Redan på den tiden förstod nog han att man skulle inte driva barn och väldigt unga människor för hårt och det var nog väldigt ovanligt på den tin.”
”Han kom hit 1889.”

Flytten av hamnen som påbörjades 1844 tog troligen mer än 5 år att genomföra. Orsaken till flyttningen var uppgrundningen. *”Kapellet fick bli kvar och det tycker vi är en ryslig tur. Nu står det på den plats det alltid har stått.”* Kapellet på Bålsön var inget sjömärke trots att det tidigare låg synligt från havet. Man höll bort skogen för att möjliggöra torkning av bomullsskötarna som måste torka varenda dag.

Gunnar var kapellvärd i 31 år. Troligen har kapellvärdsysslan funnits under lång tid, då det behövdes någon som ansvarade för kapellet. Som kapellvärd har man en rad olika sysslor:

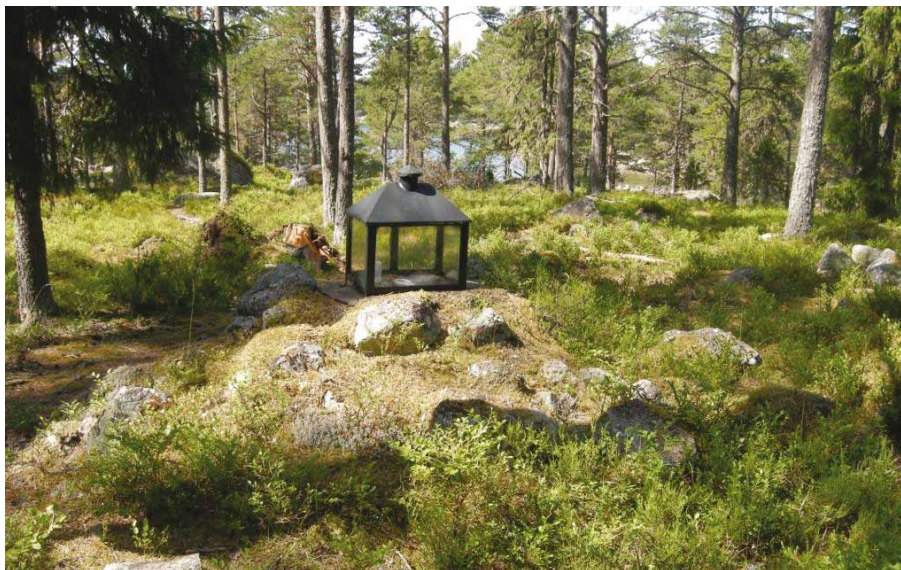
”Man skulle se till att kapellet hölls i stånd, personen skulle vara med vid gudstjänsten. Kapellvärden är alltid med vid dop och vigslar. Lördagen en vecka före midsommar städas kapellet och prästkammaren. Då ställer så många (...) som vill ideellt upp.” *”Kapellvärden sköter om uppvintringen av kapellet. Det har vi gjort jämt (---)”* *”Det kan ta sig in småfåglar där...”* *”Smärre reparationer och målning har vi gjort och tagit pengarna ur kapellkassan.”*

Om traditionen med helgsmålsringning på ön berättar Gunnar följande:

”Det är ju en gammal tradition som förekom tydligen på Gammelhamnstiden och så ringde man till helgsmål och då hade man också en läsare utsedd. Prästen kom ju bara hit två, tre gånger om året, eller vad det kunde vara, men då var en läsare utsedd som läste texten och det var ju en gång i veckan så lästes texten.” *”Läsningen skedde troligen på helgsmålsringningstid, lördag klockan 18.”* 1974 återupptogs traditionen med helgsmålsringning så sedan dess rings det helgsmålsringning varje lördag klockan 18 fram till att säsongen är slut. Gunnar och Annikki Selin bodde året runt på Bålsön under 10 år: *”När vi blev åretruntboende ringde vi året runt och det görs fortfarande trots att Stefan Lodén bor här ensam på vintrarna så ringer han. Och det kan jag säga att när vi bodde här, om det så var 20 gardar kallt eller snöstorm så ringde vi alltid.”*

Vid prästhelgerna följer klockringningen en särskild tradition:

”Det går så till när det är prästhelg här att när prästbåten, som vi säger, kommer in i hamn vid hamngrynnan alldeles i början på hamnen, när prästen och hans följe utifrån kommer då ringer ringaren ett tag. Sedan stiger man upp ur båten och så går följet förbi prästkammaren och på vägen till kapellet då rings det, när prästen passerar nedanför prästkammaren, en gång till. Sen går man till kapellet och precis strax innan Gudstjänsten ska börja ringer man i den lilla klockan på kapellet och är det (...) själaringning ringer man det också med klockan där borta.” *En speciell utsedd ringare har det alltid funnits här, en ringare eller klockare.”* Flaggning sker vid prästhelger samt vid dödsfall då det flaggas på dödsdagen och på begravningsdagen.

Figur 48. Den förmodade kapellgrunden på Gamla kyrkogården. På grunden står en ljuslykta skänkt av Gunnar och Annikki Selin när kyrkogården togs i bruk som minneslund. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseum Gävleborg 2012-10-09.

Gunnar har försökt forska kring den gamla kyrkogårdens historia, men inte lyckats finna särskilt många uppgifter trots att begravningsplatsen är invigd. En ilandfluten sjöman och ett barn är dock antecknade som gravsatta här. Ön utanför begravningsplatsen kallas Grönhamnsharet och Gunnar tror därför att det kan ha funnits en äldre hamnanläggning i anslutning till begravningsplatsen som har en äldre historia än Gammelhamnen. Jan Lundell menar även att ett litet kapell kan ha funnits på platsen. 1994 såg Gunnar Selin till att begravningsplatsen kunde tas i bruk som minneslund för utströende av aska efter personer som har bott eller har koppling till Bålsön.

Lennart Löf

Daniel Olsson träffade Lennart Löf från Gävle 2012-10-31 för en intervju om ön Lövgrund och dess kapell. Lennart Löf, som är född 1941, är sonsons sonson till kapellets bygglärd Lars Löf och själv ordförande i Lövgrundshamnlag.

”Min släkt har haft stugor därute i många generationer och många stugor...”

Släkten Löf har varit på Lövgrund långt innan kapellet uppfördes, men namnet har ingen koppling till öns namn.

”Genom att Lövgrund var sommarfiskeläge bara ... det bodde ju ingen där året runt(...)

de byggde ju kapellet och använde det till att förvara redskapen i på vintern. Sedan bodde man oftast i Gävle på vintern.(---) Då ställde man upp bommar, det var bommar tvärsöver mellan stolparna i kapellet så man kunde hänga skötarna över, så det var ingen spik i väggen utan en grov stock som tillfälligt ställdes upp under vintern.”

Kapellet på Lövgrund skulle betjäna båda öarna Lövgrund och Vitgrund som låg cirka 6 kilometer bort:

”På Vitgrund var de 31 båtlag ...det finns inte ett hus kvar, nån liten stenhög som visar att det har varit en grund där.”

På ön hade man ett system med signalering med hjälp av flaggning. Bland annat fanns på ön en speciell vit flagga med ett svart kors och ett psalmnummer under, som då även kunde ses från Vitgrund:

”Den gamla flaggen som finns, den hissade man när det var dags för Gudstjänst, den finns ju omskriven i boken...den har vi kvar, den är väl dålig, så vi hissar aldrig upp den, men den finns i alla fall.”

Alla stugägare är med i hamnlaget, så har det alltid varit. Sedan lång tid är de 15-16 st. Hamnlaget har en styrelse på tre personer som leds av en ordningsman. Hamnlaget ansvarar för kapellet och äger huset. Hela ön har gemensamt ansvar för skötseln av kapellet och ställer upp om det ska göras något där. Hamnlaget behåller av tradition kollekten till kapellets skötsel.

”För det första så städar vi kapellet varje år på våren och sen så smyckar vi kapellet med blommor... en del blommor har varit odlade, men sen blev de vilda för klimatet där ute är ju sånt att det finns ju flera arter som övervintrar och som överlever där ute än här på fastlandet och det beror ju på vattnet som håller sig varmt längre tid (...) Sen ska vi ju hissa flaggan och ringa i klockan.”

Riktig Gudstjänst hålls två gånger per år, vanligtvis med dop och bröllop däremellan. Förr åkte prästen först till Eggegrund och hade Gudstjänst med fyrfolket och sedan for de till Lövgrund och därifrån till Bönan. Gudstjänst hålls numer på midsommardagen samt första eller andra helgen i augusti.

”På midsommardagen kan det vara upp mot 200 besökare (...) då står vi ute, ofta om det är fint, ja det är ju fint då.... Är det dåligt väder kommer inte så mycket folk och då kan vi vara inne. Men är det fint väder kommer det mycket

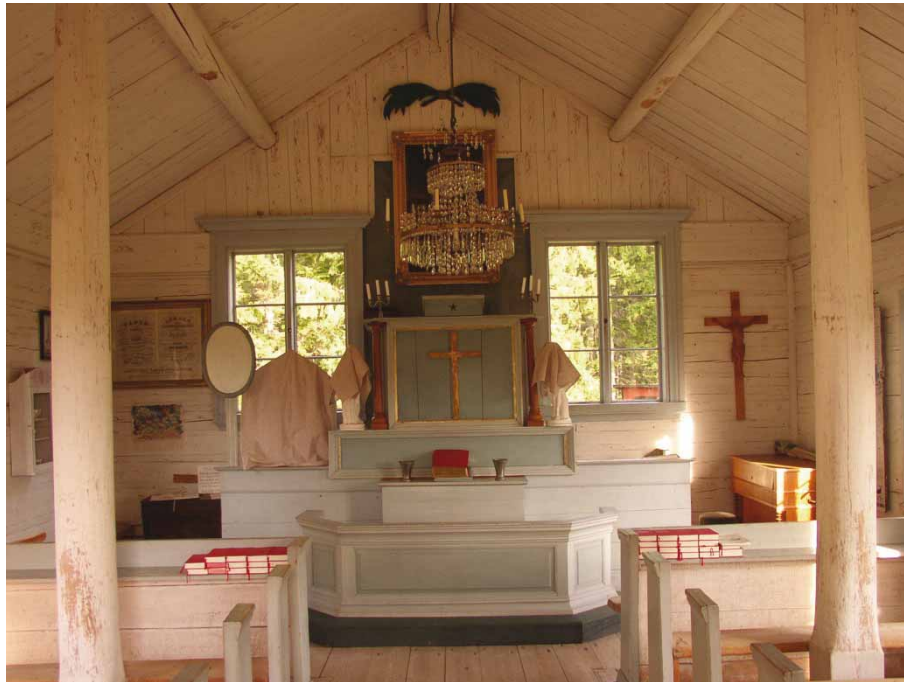

Figur 49. Lennart Löf guidar i Lövgrundskapellet.
Foto: Daniel Olsson, Länsmuseum Gävleborg 2009-06-02.

folk, de har ju egna båtar, och då står ju prästen på trappen och predikar, så sitter de i gräset, fikar, sjunger psalmer och lyssnar på Guds ord.”

Om förtäringen vid prästhelgerna på Lövgrund berättar Lennart:

”Man har inte bjudit prästen på mat, utan det har varit ett kafferep (...) Det har vi privat stått för och den traditionen håller vi i fortfarande, så det går runt i en turordning så att alla får vara med och bidra och då bjuder man in prästen och den som spelar, till det här kaffet.”

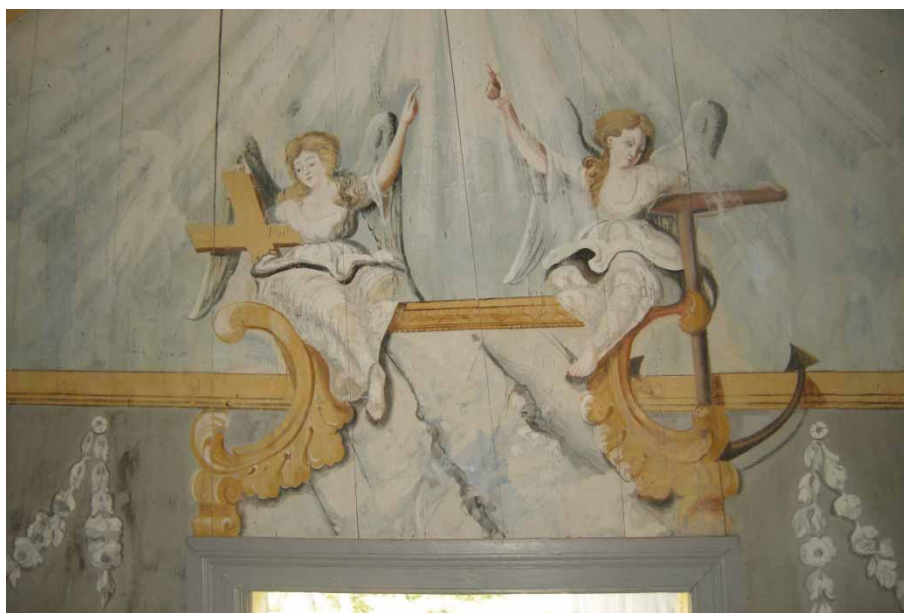
Figur 50. Kapellet från väster. Foto. Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2005-09-22.

När man byggde kapellet hade man inte de bakre fönstren i koret. Dessutom tror Lennart att det har funnits en bänkrad till, men det blev för trångt i koret varför denna togs bort. I kapellets tak hänger en uppstoppad stör som fångades av en kvinna i börja av 1900-talet. Före denna hängde en kattfisk i taket, men den ramlade ned och gick sönder.

Den moderna prästkammaren har tillkommit på initiativ av Lennart Löf. I ett förråd vid denna förvaras bland annat öns brandspruta. Lennart har inte hört talas om någon särskild transportkista. Växtligheten och vattenståndet har förändrats mycket sedan Lennart var liten. Han har inga uppgifter om något tidigare kapell på ön. Hamnen har flyttats även på Lövgrund flera gånger.

JÄMFÖRELSE INOM LÄNET

En av grundtankarna med fiskarkapellprojektet har varit att inte enbart studera kapellen ett i taget utan att betrakta dem som en gemensam bebyggelsegrupp. De fiskarkapell i länet som inte tidigare har undersökts närmare samt de förmodat äldsta har därför studerats på plats och fotografier har jämförts för att finna likheter och skillnader i kapellens utformning. Jämförelserna har bland annat inriktats mot kapellens inredningar, men även typiska företeelser som är kopplade till kapellen, exempelvis prästkammare, solur och fattigbössor har behandlats inom denna jämförelse.

Figur 51. Målning över porten i Balsö kapell. Foto Daniel Olsson, Länsmuseum Gävleborg.

Fiskarkapellens inredningar

De fiskare som byggde och underhöll kapellen efter södra norrlandskusten var borgare i Gävle, Söderhamn och Hudiksvall. De var vana sina stadskyrkor, som åtminstone från 1600-talet var rikt utsmyckade och dekorerade. Allt tyder på en ambition hos fiskarna att även kapellen vid sommarboningarna skulle inredas vackert och i stor utsträckning anlätades städernas skråhantverkare, stadssnickare och stadsmålare, för dekorativa inredningar.

Fiskarkapellens funktion utöver gudstjänstlokal var samlingslokal för dryftningar av viktiga frågor. Under vintern förvarades värdefullare fiskeredskap i kapellen, som på vissa håll förseglades med sigill till dess fiskarna kom åter på våren. Oljefläckar i kapellgolven vittnar om att denna förvaringstradition höll i sig fram till den tid skötbåtarna försågs med motorer.

Kapellens yttre karaktär skiljer sig på många punkter från fastlandets sockenkyrkor. Det är inte särskilt märkligt, dels på grund av att de inte hade status som officiella församlingskyrkor, dels därför att de uppfördes för en mindre befolkning. Kapellen är uppförda i timmer med i kyrkosammanhang anmärkningsvärt låg takhöjd. Fönstren är kvadratiska, inte rundbågiga, och rummet är öppet upp till undertaket, med åsarna synliga och nyttjade som dekorativa element. Som seden bjuder är även fiskarkapellen placerade med koren i öster.

I stora drag skiljer sig däremot inte inredningen från fastlandets kyrkor. Bänk-inredningen är oftast sluten och har bänkdörrar med nummer. Lövgrunds kapell

är det enda som idag har bänkar utan ryggstöd. I Storzjungfruns kapell omtalas 1790 att även kvinnosidan i kapellet då skulle utrustas med ryggstöd.¹⁶

I några av kapellen återfinns 1700-talets karaktäristiska pyramider och lågt korskrank på bänkskärmen. I koret finns korbänkar, altare och predikstol. Orgel och läktare har saknats i samtliga kapell före 1900-talets harmonier, men så var även fallet för de flesta sockenkyrkor. Läktare har aldrig behövts eftersom kapellen varit tillräckliga för fiskelägetts befolkning.

Intressant är att närliggande kapells korinredningar påminner om varandra. Bålsö och Kuggörarnas kapell har båda altarpredikstolar medan Agö och Kråkö har pilastrar runt korfönstret och predikstol på norra sidan.

Bergö kapell är den mest ålderdomliga interiören med en av Norrlands äldst bevarade predikstolar. Den är förmodligen från 1500-talet och måhända övertagen från moderkyrkan när ny predikstol inköptes i mitten av 1600-talet. Den vitlimmade timmerstommen och förhållandevis enkla bänkarna bidrar till det åldriga intrycket, men främst de naiva altartavlorna. Även Storzjungfruns kapell har fått överta en äldre predikstol som även den är en av landsändans äldsta. Denna predikstol är förmodligen jämngammal med Söderhamns äldre kyrka Maria, som uppfördes direkt efter stadsgrundandet 1620.

Figur 52. Detalj av altarpredikstolen i Kuggörarnas kapell. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2005.

Bålsö och Kuggörarnas kapell har storslagna inredningar utförda av de främsta stadsmålarna i Hudiksvall under 1700-talet, Paul Hallberg och Hans Fransson. Den äldre av dessa, Paul Hallberg, målade Kuggörarnas altarpredikstol i rokokostil förmodligen 1778. Till sin hjälp hade han sin lärgosse Jonas Åkerström, som sedan blev en av Sveriges mest uppburna klassicistiska konstnärer. Ett decennium senare målade Hallbergs efterträdare Bålsö kapell. Inte bara altarpredikstolen stofferades, alla väggar dekorerades med klassicistiska målningar. Inget av dessa kapell har förändras nämnvärt sedan dessa båda inredningar utfördes.

¹⁶ Skoglund, 1927

När prästen inte var närvarande hade ofta någon utsedd fiskare till uppgift att läsa ur någon postilla. Läsaren fick då inte använda predikstolen dit endast prästen hade tillträde, utan han nyttjade då den särskilda läsarbänk, ibland kallad bokstol¹⁷, som ofta fanns placerad till höger om altaret i kapellet. Läsarbänkar finns idag i samtliga av länets kapell, om bokpulpeten i Prästgrundets kapell även räknas till denna kategori.

Sällan uppmärksammas fönstrens funktion utöver att släppa in ljus, nämligen att de genom utsikten vidgar kyrkorummet. Detta blir särskilt tydligt i fiskarkapellen där fönstren sitter lågt. Flera av kapellen ligger otroligt vackert med utsikt över havet åt flera håll.

Det främsta exemplet är Kuggörarnas kapell, med utsikt över havet i tre riktningar. Upplevelsen av att se detta påverkar uppfattningen av kapellets interiör, och detta kan bara upplevas på plats, inte genom ett fotografi. Förmodligen har detta varit mer påtagligt i 1600-talskapellen, som en gång låg mycket närmare vattnet än idag. Områdena runt fiskelägena var tidigare helt kala, med genomträngliga gistvallar överallt. Idag är skogen så tät runt några av kapellen att de gamla soluren slutat fungera.

De kapell som uppförts under 1900-talet har mer karaktär av träkapell från sin tid. De är bredare, har högre takhöjd, högre fönster och inga korfönster. Till skillnad från samtliga andra äldre kapell hänger en enda altartavla på en fönsterlös östvägg.

Kapellen har undgått större omdaningar under 1900-talet. Elektrifieringar och värmeinstallationer med de ingrepp som detta innebär har aldrig behövts. Bänkar och kor har inte breddats. De största förändringar som gjorts är att väv klistrats över väggarna i ett av kapellen – förmodligen reversibelt – och att korfönstret satts igen i ett annat. Däremot har interiörerna vårdats och konserverats, särskilt under 1900-talets andra hälft. Genom de lagstadgade skydden som nu finns kommer denna oförändrade karaktär att få bestå. Tyvärr stals en av de unika altartavlorna i Bergöns kapell 2003. Den tidigare så symmetriska interiören blev plötsligt haltande.

I jämförelse med merparten av alla andra kyrkobyggnader bär fiskarkapellen en anmärkningsvärt välbevarad vittnesbörd om äldre tider. De är närmast att jämföra med kyrkor som Trönö gamla kyrka och Seglora kyrka på Skansen.

Figur 53. Läsarbänken i Bönans kapell. Foto från sydväst, Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2011-10-14.

¹⁷ Lundell, J. 1988, s. 16f

Fattigbössor

Under 1700-talet och 1800-talet kunde det finnas flera utplacerade fattigbössor i anslutning till kapellen, i vissa fall benämnda ”armbössor”, exempelvis på Agön där det fanns minst tre stycken. I början av 1700-talet hade Agö hamnlag även hand om fattigbössorna på de angränsande öarna Drakön och Kråkön.¹⁸ På kapellet sitter fattigbössan ofta på klockstapelns träspira eller i anslutning till kapellets port. Fattigbössor finns idag vid följande kapell: Bergön, Bålsön (2 st), Kuggörarna, Hölick, Olmen, Agön, Kråkön, Prästgrundet, Storzjungfrun och Lövggrund. Det vanliga tycks idag vara att det som läggs i bössan går till underhåll av kapellet, men i äldre tid var det exempelvis på Agön beslutat att gåvor i bössor och kollekt skulle täcka åtgärder inuti kapellen medan fiskarna gemensamt fick skjuta till pengar när något skulle göras utanpå kapellet eller exempelvis på prästkammaren.¹⁹

Figur 54. Den fristående fattigbössan på Bålsön.
Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg
2012-10-09.

Figur 55. En av Bålsö kapells tre takspiror med vindflöjlar. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2011-07-10.

Takspiror och vindflöjlar

Hur länge kapellen har haft takspiror är inte känt, men redan i tidiga 1700-talshandlingar omtalas exempelvis på Agön och Bålsön kapellets ”flagga på taket”, vilket sannolikt var en benämning på en vindflöjel.²⁰ Fiskarkapellen på Bålsön, Kuggörarna, Olmen, Agö och Kråkö har alla tre höga järnspiror med utsmyckningar och oftast även med vindflöjlar.

Storzjungfruns kapell har tidigare haft en hög järnspira ovanpå klockhuven. Denna var enligt äldre foton försedd med en flöjel, vilken påträffades längs väggen under en bänk inuti kapellet i samband med bormningen inför den dendrokronologiska undersökningen. Bergö kapell samt kapellen i Söderhamns respektive Gävle skärgårdar saknar numer takspiror helt, men kapellen på Prästgrundet och i Bönan har båda ett vitmålat träkors uppsatt på gavelnocken.

¹⁸ Landsarkivet, Hudiksvalls kyrkoarkiv, P IVA:1, pag. 3ff

¹⁹ Landsarkivet, Hudiksvalls kyrkoarkiv

²⁰ Landsarkivet, Hudiksvalls kyrkoarkiv

Figur 56-58. Klockstaplarna vid Olmens, Kråkö och Storjungfruns kapell. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg.

Klockstaplar

Vid samtliga kapell i Hälsingland är klockstapeln sammanbyggd med kapellets västra gavel. Klockstapeln vid kapellen i Hudiksvalls skärgård består vanligtvis av två fyrkantiga träspiror som bär upp en klockbock där en gjuten klocka hänger. På Bålsön flyttades klockan på 1840-talet till en ny stapel vid prästkammarens gavel för att klockan skulle höras i den nya hamnen, men senare har även klockstapeln vid kapellet åter försetts med en klocka. Bålsön är således den enda ön med kapell som har två klockstaplar. Olmens stapel har två klockor.

Vid de två fiskarkapellen i Söderhamns skärgård är klockan placerad i en relativt låg klockbock mitt över den västra gaveln. Enligt uppgift kan dock Storjungfruns kapell tidigare ha haft en klockstapel av motsvarande modell som Hudiksvallskapellen. Eftersom klockstaplarna är väldigt utsatta för blåst har de sannolikt byggts om och ersatts av nya vid flera tillfällen. I Agö kapells vapenhus finns nederdelen av en tidigare klockstapelspira bevarad, i vilken ett årtal från 1790-talet är inristat.

I Gästrikland är klockstapeln fristående från de båda fiskarkapellen och utgör en egen byggnad. På Bönan har klockstapeln en bod under och på Lövgrund är den av en öppen konstruktion. Prästgrundet hade en gjuten klocka över 20 år innan kapellet byggdes, så där kan möjligen en fristående klockstapel ha funnits en tid.

Solur eller timstenar

I Gävleborgs län har solur funnits vid minst fyra kapell. Vid Agö och Kråkö kapell samt vid Bålsö prästkammare finns solur av sandsten uppsatta på höga piedestaler av trä. I ett skåp i Storjungfruns kapell ligger en motsvarande stenskiva med tillhörande plåt som fästad på skivan ska ge en skugga. År 1820 renoverades denna²¹, men den finns inte med på några foton och har därför troligen plockats ned före 1900-talet. Soluren är förutom klockslagen märkta

²¹ Magnusson, Y. 1980-talet, s. 19 (Kopia ur Storjungfruns kassabok 1820, s. 20)

med en siffra i varje hörn som anger tillkomståret. I äldre handlingar benämns ofta soluren som "timstenar" eller som "ljusstenen". Soluret i Storzjungfruns kapell är märkt 1675 och Agö kapells solur har årtalet 1680 inhugget.

Figur 59. Bålsö solur.

Figur 60. Detalj av Bålsö solur.

Figur 61. Agö solur.

Figur 62. Detalj av Agö solur med årtal 1680.

Figur 63. Kråkö solur.

Figur 64. Detalj av Kråkö solur.

?

Figur 65. Hur Storzjungfruns solurs såg ut på ursprunglig plats är ej känt.

Figur 66. Detalj av Storzjungfruns solurskiva med årtalet 1675 inhugget.

En teori är att timstenarna bland annat kan ha använts för att reglera fisket, då det var exakt bestämt vid vilken tidpunkt som fiskarna fick ge sig ut på sjön. Detta klockslag markerades med hjälp av ringning i kappellets klocka.

Prästkammare och sakristior

I länet finns äldre prästkammare i anslutning till fyra kapell, samtliga belägna i Hudiksvalls skärgård. Dessa är Agön, Kråkön, Kuggörarna och Bålsön. Samtliga är rödmålade med vita knutar och försedda med sadeltak med lertegel. På Agön finns dessutom en äldre prästkammare bevarad²², vilken ersattes av den nuvarande betydligt större prästkammaren på 1840-talet.²³ Enligt Agö hamnbok försågs prästkammaren med tapeter redan 1809. Prästkammaren på Kråkön är allra minst. Denna och prästkammaren på Kuggörarna består enbart av ett rum. Några uppgifter om ytterligare äldre prästkammare har inte påträffats.

Figur 67. Bålsö prästkammare.

Figur 68. Kuggörarnas prästkammare.

Figur 69. Agö gamla prästkammare.

Figur 70. Agö nuvarande prästkammare.

Figur 71. Kråkö prästkammare.

Figur 72. Lövgrunds moderna prästkammare.

²² Kilström, 1972, s.14 .

²³ Hudiksvalls kyrkoarkiv, P IVa:1, Märkvärdiga händelser 1845

Vid Bergöns och Lövgrunds kapell har mindre byggnader där prästen kan byta om vid förrättningar uppförts under 1900-talets senare del. Olmens kapell inrymmer både en sakristia med separat utgång och ett mindre kök. Bönan kapell hade tidigare en sakristia i korets nordöstra hörn, men den funktionen flyttades 1943 till korets sydöstra del och därifrån till vapenhuset när detta breddades vid en ombyggnad 1972.²⁴

Transportkistor

Om någon avled i fiskeläget skulle enligt en lokal förordning en transportkista finnas tillgänglig för att transportera den avlidne in till sin hemkyrka. Transportkistan var tillverkad av trä som en traditionell kista. Transportkistor finns idag bevarade på Bålsön (i mangelboden) på Kuggörarna (i prästkammaren) och på Agön (på prästkammarens vind). Se mer om den sistnämnda ovan under rubrik Intervjuer.

Intensiva byggperioder

I och med de dendrokronologiska dateringarna av fiskarkapellen på Bergön, Bålsön och Storjungfrun har vi nu fått kännedom om byggåren för länets samtliga bevarade fiskarkapell. Läggs dessutom kända byggår för de båda kapellen i Arnövikens och Agö kapells föregångare samt uppgifter om tillbyggnaden av kapellen på Agön och Bönan framträder en relativt tydlig bild av att fiskarkapellen i Gästrikland och Hälsingland i huvudsak verkar ha tillkommit och byggts ut i tre större expansionsfaser:

1. De tidiga 1600-talskapellen

- 1603 Bålsö kapell
- 1611 Agö kapell (årtalet avser första skriftliga belägget om ett kapell)
- 1618-1619 Storjungfrun
- 1620 Arnövikens kapell
- 1636 Bergö kapell (virke till kapellet började tas redan på 1620-talet)

2. 1830-1840-talets kapell

- 1826-1830 Prästgrundets kapell
- 1830-1831 Agö kapells tillbyggnad
- 1831 Lövgrunds kapell
- 1843 Böna kapell

3. 1930-1950-talets nya kapell

- 1930 Hölicks kapell
- 1943 Böna kapells tillbyggnad (vapenhus)
- 1956 Olmens kapell

De enda kapell i Gästrikland och Hälsingland som inte tillkommit under dessa tämligen avgränsade perioder är således Agön från 1660, Arnövikens andra kapell uppfört 1720 samt Kuggörarnas kapell byggt 1778. Flera av dessa sammanfaller dock tidsmässigt med byggande av kapell längs andra delar av Norrlandskusten.

²⁴ Kilström, 1983, s.7.

JÄMFÖRELSER LÄNGS NORRLANDSKUSTEN

Längs hela Norrlandskusten finns 37 bevarade fiskarkapell, vilka fördelar sig på följande sätt mellan landskapen:

Gästrikland	2 st
Hälsingland	9 st
Medelpad	3 st
Ångermanland	13 st
Västerbotten	5 st
Norrbottn	5 st

Dessa fiskarkapell kan även indelas på nedanstående sätt utifrån trolig byggnadstidpunkt:

1600-talet	14 st
1700-talet	13 st
1800-talet	7 st
1900-talet	3 st

Om dessa perioder uppdelas i ännu snävare tidsperioder framträder ett mönster med vissa perioder av mer intensivt byggande än tydligare:

1601-1660	11 st
1661-1720	1 st
1721-1780	10 st
1781-1840	7 st
1841-1900	3 st
1901-1960	2 st
1960-2012	1 st
1600-talet, osäker datering	2 st

Gästriklandskapellen härstammar båda från 1800-talet. Av de bevarade fiskarkapellen i Hälsingland uppfördes fyra av nio under 1600-talet. Två av de tre kapellen i Medelpad härstammar från 1600-talet och det tredje ersatte ett kapell från 1624 på samma plats. Allra störst koncentration av fiskarkapell finns således i Ångermanland där mer än hälften av de nuvarande kapellen uppfördes på 1600-talet. Ett av Västerbottens bevarade fiskarkapell uppges vara byggt på 1600-talet, medan övriga härstammar från 1700-talets slut eller 1800-talet. Norrbottens fem kapell uppfördes alla under 1700-talet.

Figur 73. Malörens kapell i Norrbotten. Foto: Fredrik Innerstedt, © Norrbottens museum.

Tar man med alla uppgifter som påträffats om fiskarkapell, dvs även de som inte längre finns kvar, uppfördes minst 18 fiskarkapell under 1600-talet längs Norrlandskusten. En kortfattad sammanställning över Norrlandskustens kapell återfinns i bilaga 5.

SLUTSATSER

En tydlig slutsats är att fördjupad arkivsökning av detta slag ger väldigt mycket faktauppgifter om kapellen och deras förändringar genom tiderna. Hur mycket material som finns bevarat och hur mycket som finns nedtecknat varierar dock kraftigt. Alla de personer vi mött under projektets gång har varit mycket tillmötesgående och välvilligt delat med sig av de uppgifter de har om kapellen. Kronologierna har varit till stor hjälp för en praktisk uppordning av alla fakta som framkommit och underlättar även jämförelser mellan olika kapell.

Intervjuer med personer med kunskap om ett specifikt ämne kan bidra med många nya uppgifter som aldrig hamnar i några arkiv. Att få ta del av någons synintryck och upplevelser kan bidra till en djupare förståelse av exempelvis hur en prästhelg vid ett kapell går till.

Under projektet har det tydligt framgått att det är viktigt att informera berörda personer med anknytning till kapellen när besök har gjorts på öarna eller när särskilda intressanta fakta har framkommit. På grund av att så många personer har intresse av dessa miljöer har det dock varit svårt att avsätta tillräckligt mycket tid till informationsspridning. De föredrag som har hållits har varit förhållandevis välbesökta vilket tyder på ett stort allmänt intresse för fiskarkapellen och dessa miljöer.

Den dendrokronologiska undersökningen har genom tre tydliga dateringar i hög grad bidragit till att kunskapen om kapellens tidiga historia härmed väsentligt har ökat. Resultatet av markradarundersökningen tyder på att uppgiften om en kyrkogård på Kapellskär vid Iggön förmodligen kan stämma.

Jämförelserna inom länet har visat att det finns många likheter mellan fiskarkapellen, men även en del lokala byggnadstraditioner hos kapellen inom respektive kommun. Jämförelsen har även visat att de flesta av fiskarkapellen i länet har byggts eller byggts till under tre olika relativt korta intensiva byggperioder.

Vidgas perspektivet till hela Norrlandskusten framträder även då vissa mönster i kapellbyggandet. Längs denna kuststräcka finns idag 37 bevarade kapellbyggnader varav nära hälften härstammar från 1600-talet. Att det byggdes så få fiskarkapell under perioden 1661-1720 skulle kunna sammankopplas med de allmänt svåra tiderna i Sverige vid denna tid med långvariga krig, missväxt och epidemier. I mitten av 1750-talet sker många om- och tillbyggnader av landets kyrkor och även fiskarkapellen verkar ha ökat i antal då. Under 1800-talet uppförs också ett antal nya kapell, liksom kring mitten av 1900-talet då tre nya fiskarkapell uppförs med äldre kapell som förebilder för utformningen.

Figur 74. Kuggörarnas kapell en vacker vinterdag. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseum Gävleborg 2010-02-13.

Vid samtliga fyra äldre kapellplatser i länet – Iggön, Drakön, Bålsön och Arnö- viken – finns uppgifter i fornlämningsregistret om äldre begravningsplatser. Därtill finns även en utpekad begravningsplats intill Prästgrundets kapell. Ingen- ting tyder dock på att begravningsplatserna på Bålsön och på Prästgrundet skulle ha anlagts efter de nuvarande kapellen. Begravningsplatsen på Drakön har använts 1730 och vid några få tillfällen under 1830-talet, men då oftast för att begrava personer som omkommit på havet. Begravningsplatsen på Bålsön nyttjas sedan 1994 som en minneslund, men i övrigt finns sannolikt inga kopplingar mellan de bevarade kapellen och begravningsplatserna. Sannolikt tillhör de ett äldre skede där det även kan ha funnits kapell av någon form.

Vid fyra av de fem äldsta kapellen i länet finns solur bevarade, varav tre fort- farande är placerade utomhus. Solur har därför sannolikt haft en viktig funktion vid en kapellplats i slutet av 1600-talet och under 1700-talet. Att dessa blivit bevarade är tämligen märkligt då de är utsatta för hårt klimat och nedbrytning av stenmaterialet.

Sammantaget har således fiskarkapellprojektet inhämtat en stor mängd fakta om fiskarkapellen i Gästrikland och Hälsingland samt förhoppningsvis även bidragit till att sätta in kapellbyggnaderna i ett större sammanhang. Materialet borde därför kunna ligga till grund för framtagande av en större publikation om fiskar- kapellen.

KRONOLOGIER

I samband med upprättande av underhålls- och åtgärdsprogrammen för stiftets kyrkomiljöer 2002-2008 togs en kronologi fram för respektive kyrkoanläggning. För fiskarkapellen finns kronologier upprättade för kapellen vid Bergö, Bålsö, Kuggörarna, Hölick, Kråkö, Agö, Storjungfrun och Bönan. För dessa har de befintliga kronologierna i samband med projektet uppdaterats med de nya upp- gifter som framkommit och dessa nya uppgifter har i tabellerna försetts med fet stil. Felaktiga eller otydliga tidigare uppgifter i kronologierna har strukits över, men har fått stå kvar i tabellerna.

För de kapell och kapellplatser som tidigare ej har haft någon kronologi har kronologier efter samma modell nu upprättats. I dessa nya kronologier är dock all text skriven med normal stil. Detta rör följande kapell: Olmen, Prästgrundet och Lövgrund samt kapellplatserna i/på Arnöviken, Drakön och Iggön.

I kronologierna behandlas i första hand uppgifter som rör kapellet och dess fasta inredning. I vissa fall har även uppgifter som rör prästkammare förts in i samma tabell. De uppdaterade kronologierna återfinns i denna rapport som bilaga 2.

RAPPORTSAMMANSTÄLLNING

Utifrån hela arbetet med Fiskarkapellprojektet har denna rapport sammanställts. Rapporten har inriktats mot att beskriva vad som har ingått i projektet och vilka nya fakta som kommit fram. Rapporten ska således ej ses som en fullständig sammanställning kring kapellens hela historia, då detta ej har varit syftet med rapporten. Materialet är dock tänkt att kunna ligga till grund för en framtida publikation om fiskarkapellen.

INFORMATION OM PROJEKTET

På följande sätt har information spridits till berörda och allmänhet under arbetet med projektet:

Informationsmöten

För berörda präster, kyrkoantikvarier, fastighetsförvaltare, kapellvärdar och lokalhistoriker:

- 2009-12-01 Regionala samrådsgruppen, möte på Läns museet Gävleborg, Gävle, med information om det planerade fiskarkapellprojektet
- 2010-12-15 Läns museet Gävleborg, Gävle
- 2010-12-16 Hälsinglands museum, Hudiksvall
- 2012-12-04 Regionala samrådsgruppen, möte på Läns museet Gävleborg, Gävle, med redovisning av Fiskarkapellprojektet

Föredrag för allmänheten

- 2011-11-12 *Fiskarkapell i Söderhamn*. I samband med temadag om Söderhamns kommun, Fogden, Läns museet Gävleborg, med Daniel Olsson, ca 20 åhörare
- 2012-02-22 *Finns Norrlands äldsta fiskarkapell i Hälsingland?* Hälsinglands museum, Hudiksvall, med Lars Nylander och Daniel Olsson, ca 35 åhörare
- 2012-10-24 *Hälsinglands äldsta fiskarkapell?* Mariagården, Söderhamn med Lars Nylander och Daniel Olsson, ca 40 åhörare

Tidningsartiklar

Följande tidningsartiklar har publicerats under projektperioden med koppling till fiskarkapellen och Fiskarkapellprojektet:

- 2011-08-24 Hudiksvalls tidning: ”*Klockstapeln rest på Kråkö kapell*” (om renoveringen av klockstapeln och kapellets historia)
- 2011-11-15 Söderhamnskuriren: ”*Herrens yttersta utposter inventeras*” (om *Fiskarkapellprojektet i allmänhet samt Storzjungfruns och Prästgrundets kapell*)
- 2012-02-24 Hudiksvalls tidning: ”*Gammal med inte äldst*” (om den nya dendrokronologiska dateringen av Bergö kapell)
- 2012-04-27 Hudiksvalls tidning: ”*Är Bålsöns kapell äldst av alla?*” (om Fiskarkapellprojektet).
- 2012-07-07 Hudiksvalls tidning: ”*Tvärsnitt genom seklerna*” (om uttagningen av borrhov för dendrokronologisk datering)
- 2012-10-02 Hudiksvalls tidning: ”*Bålsö kapell äldst i Norrland*” (om den nya dendrokronologiska dateringen av Bålsö kapell)
- 2012-10-25 Söderhamnskuriren: ”*Anrikt kapell på Storzjungfrun*” (om dateringen av Storzjungfruns kapell)

Radiomedverkan

- 2011-03-17 Sveriges Radio Gävleborg, Längre intervju med Daniel Olsson i programmet *Förmiddag i Radio Gävleborg* om länets fiskarkapell

Blogginlägg

På den byggnadsvårdsblogg som byggnadsantikvarierna vid Läns museet Gävleborg driver, www.byggnadsvardgavleborg.blogspot.se, har följande inlägg om eller med kopplingar till fiskarkapellen publicerats under projektiden:

- 2011-08-29 ”*Ny klockstapel på Kråkön*” (om renoveringen av Kråkö kapell samt allmänt om Fiskarkapellprojektet)
- 2011-09-06 ”*Lövgrunds kapell*” (om Lövgrunds kapell och fiskeläge)
- 2011-11-08 ”*Nyfiken på Söderhamn? – kom till Gävle!*” (inför Läns museets temadag om Söderhamns kommun där föredrag hölls om kommunens fiskarkapell)
- 2011-11-14 ”*Söderhamn lockade många till Gävle*” (om Läns museets temadag om Söderhamns kommun där föredrag hölls om kommunens fiskarkapell)
- 2011-12-10 ”*Bakom port 10 finner vi...*” (kort presentation av Lövgrunds kapell i byggnadsvårdarnas julkalender)
- 2011-12-22 ”*Bakom port 22 finner vi...*” (Kort presentation av Bålsö kapell i byggnadsvårdarnas julkalender)
- 2012-02-21 ”*Att datera ett fiskarkapell, del 1*” (om dateringen av Bålsö kapell samt kommande föredrag i Hudiksvall)
- 2012-02-24 ”*Att datera ett fiskarkapell, del 2*” (om dateringen av Bålsö kapell)
- 2012-09-25 ”*Idag hurrar vi för...*” (om Carl-Adolf Murrays 100-årsdag och intervjun med honom om fiskarkapellen)
- 2012-10-23 ”*Äldst i Norrland?*” (om kommande föredrag i Söderhamn samt dateringen av Bålsö och Storjungfruns kapell)
- 2012-11-15 ”*Norrlands äldsta fiskarkapell!*” (om resultaten av utförda dendrokronologiska analyser av tre fiskarkapell)

Förutom dessa kanaler har information även spridits i samband med planeringsmöten mellan projektdeltagarna, telefon- och mailkontakter med stift, Länsstyrelse, berörda församlingar, kapellvärdar och lokalhistoriker. Efter särskilda större aktiviteter inom projektet har kortfattade mailrapporter dessutom upprättats och tillsänts berörda personer för kännedom.

Figur 75. Föreläsning om fiskarkapellen på Hälsinglands museum 2012-02-22. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg.

KÄLLFÖRTECKNING

Tryckta källor

- Aagard, G-B. (1984). *Gävle*. Medeltidsstaden 62. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Engman (red.) (1999) *Prästgrundet. Storsnoa. Bränningarnas ö. En utpost mot havet*. Söderhamn.
- Forssius, Herman (1960) *Agö kapell. Kort historik inför 300 årsdagen 7/8 1960*.
- Hillbom, Anna-Lisa (2002) *Litteratur om Gästrikland och Hälsingland*, band 1-3. Gävle.
- Hovanta, Elise (2009) *Helgön Storjungfrun. Kulturhistorisk inventering av ön Storjungfrun, Söderhamns stad Hälsingland 2009*. Hedesunda.
- Hülphers, A. (1793). *Samlingar til en beskrifning öfver norrland och Gefleborgs län. Första afdelningen om Gestrikland*.
- Karlgren, Anton. (1903) "Bilder från Hudiksvalls skärgård". I: *Julhälsningar till församlingarne från präster i Helsingland*. Söderhamn.
- Karlström, T. (1974) *Gävles stadsbild. Bebyggelsehistoria och samhällsutveckling till 1900-talets början*. Gävle.
- Kilström, Bengt Ingmar (1972) *Fiskarkapellen i Hudiksvalls skärgård*. Ingår i serien Hälsinglands kyrkor, del XX. Uppsala.
- Kilström, Bengt Ingmar (1977) *Prästgrundets och Störjungfruns kapell samt Stugsunds kyrka i Söderhamn*. Ingår i serien Hälsinglands kyrkor, del XL. Uppsala.
- Kilström, Bengt Ingmar (1983) *Strömsbro kyrka samt Böna och Lövgårds kapell samt Utvalnäs församlingshus*. Ingår i serien Gästriklands kyrkor. Uppsala.
- Lundell, J. (1988) *Arnö kapell. "Ett troligen medeltida kapell i en medeltida by och fiskehamn"*. I: *Meddelanden från Hälsinglands museum 1988*. Hudiksvall.
- Lundholm, Kjell (1991) *Fiskarkapell vid Norrbottenskusten*. I: *Bebyggelsehistorisk tidskrift, nr 22*.
- Lundholm, Kjell (2002) "Fiskarkapell vid Norrlandskusten". I: *Tradition i trä. En resa genom Sverige*. Stockholm.
- Lundström, Per (1981) "Ett medeltida fiskeläge på Drakön – Sankt Olofs hamn". I: *Gårdar, borgar och hamnar i det äldsta Hälsingland*, Red. Skoglund, G. Umeå.
- Lövgren, Folke. (1981) *Sommarön med tradition. Historik över Lövgård*. Utgiven med anledning av kapellets 150-årsjubileum. Gävle.
- Mogren, M. (2000) *Faxeholm i maktens landskap. En historisk arkeologi*. Lund studies in medieval Archaeology 24. Lund
- Ramqvist, S. (1998) *Det medeltida Gästrikland*. Det medeltida Sverige. Band 11. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Rapp, Bengt (1998) *Jonas Åkerström 1759-1795. Ett gustavianskt konstnärsoede*. Stockholm.
- Rodenstam, Greta (1950) *Några erinringar inför återinvigningen 1950*.
- Skoglund, Gösta, red. (1981) *Norrhälsingar från 400-årigt Hudiksvall*. Hudiksvall.

Skoglund, Hjalmar (1927) ”...minnesteckning över gamla kapell på öarna i Gävleborgs län”. I Läns museet Gävleborgs arkiv. Gävle.

Skoglund, Hjalmar (1937) ”Fiskarkapellens i Hälsinglands skärgård”. I: *Tidskrift för hembygdsvård*, nr 4, 1937.

Skoglund, Hjalmar (1951) ”Prästhelg i Hudiksvalls skärgård”. I: *Julhälsning till församlingarna i Ärkestiftet*. Uppsala.

Skoglund, Hjalmar (1951) ”Glimtar från Hälsingekusten”. I: *Hälsingerunor – en hembygdsbok 1951*. Edsbyn.

Selin, Gunnar och Selin, Einar (2002) *Bålsön. En berättelse från en gången tid*. Bålsön.

Telhammer, Ingrid (1991) ”Fiskarkapell efter södra och mellersta Norrlandskusten”. I: *Bebyggelsehistorisk tidskrift*, nr 22, 1991.

Vedin, P. J. (1930) *Det forntida fisket vid Norrlandskusten. Gävlebohamnar under gångna århundraden*.

Wickberg, E. (1998) ”Kapellet på skäret i Iggöfjärden”. I: *Hillebygden 1998*, nr 2.

Otryckta källor

Bohlin, Sven (2010) *Fiske och människor på Agön under 400 år. (Opublicerad text)*.

Magnusson, Yngve. (1980-talets slut) *Storjungfrun* (Stencilerat häfte).

Murray, Robert. *Minnesanteckningar*. Kopior hos brodern Carl-Adolf Murray, Gästrike-Hammarby.

ATA, Antikvariskt Topografiskt Arkiv

Handlingar om fiskarkapellen (kopior i Läns museet Gävleborgs arkiv)

Hälsinglands museum

Bildarkiv

Klipparkiv

Landsarkivet Härnösand

För studerade handlingar om Gävleborgs läns fiskarkapell se separat förteckning, bilaga 1.

Lantmäteristyrelsens arkiv, Gävleborgs län, Hille socken. Akt V20 1:1.

Lars Lindstedts fotosamling med bilder från Storjungfrun (Privat)

Läns museet Gävleborg

Bildarkiv

Klipparkiv

Personarkiv (Personalia Sven Lübeck)

Topografiskt arkiv

Ärendearkiv

Äldre ärendearkiv

Länsstyrelsen Gävleborg, Kulturmiljö

Ärendearkiv

Riksantikvarieämbetet. Fornlämningsregistret.

Söderhamn-Sandarne församling, Mariagården. Kyrkoarkiv

Informanter

Lindstedt, Lars. Storjungfrun-Iggesund, född 1945. Har bildsamling och stora kunskaper om Storjungfruns historia. Intervju 2012-11-16.

Löf, Lennart. Lövgrund-Gävle, född 1941. Tidigare ordförande i Lövgrunds kapells styrelse samt sonsons sonson till kapellets bygglidare. Intervju 2012-10-31.

Murray, Carl-Adolf, Gästrike-Hammarby, född 1912. Präst och historiker. Bosatt i Hudiksvall 1918-1928. Intervju 2011-07-08.

Selin, Gunnar. Bålsön-Sundsvall, född 1934. Fd kapellvärd och författare till skriften *Bålsön. En historia från en gången tid*. Intervju 2012-10-09.

I LÄNSMUSEETS ARKIV FÖRVARAS

Rapportoriginal

Planering inför projektet

Ansökningshandlingar

Beslut

Arkivhandlingar

Se bilaga 1.

Litteratur, artiklar och texter om kapell

Allmänt om svenska fiskarkapell

Allmänt om Gävleborgs fiskarkapell

Bergö kapell

Bålsö kapell

Kuggörarnas kapell

Hölicks kapell

Olmens kapell

Agö kapell

Kråkö kapell

Prästgrundets kapell

Storjungfruns kapell

Lövgrunds kapell

Bönans kapell

Västernorrlands fiskarkapell

Västerbottens fiskarkapell

Norrbottnens fiskarkapell

Dendrokronologiska undersökningar

Skrivelser

Tillstånd från Länsstyrelsen

Borrningsprotokoll

Analysresultat

Arkeologiska studier

Markradarundersökning

Arnövikens kapellplats

Draköns kapellplats

Kapellskär vid Iggön

Jättholmarnas begravningsplats

Norrlandskustens kapellanläggningar

Korrespondens

Tabeller

Digitala foton

Endast foton tagna vid besök på plats, samt vid möten, inför och under Fiskarkapellprojektets tidsperiod redovisas nedan.Utförligare fotodokumentation finns framtagen i samband med karaktäriseringar av fiskarkapellen 2005-2008. För avfotograferade arkivhandlingar för respektive kapell, se bilaga 1.

Bergö kapell	Dendrodat.	2011-10-13
Bålsö kapell	Platsbesök/ intervju	2012-07-06
Kuggörarnas kapell	Vinterbesök Platsbesök	2010-02-13 2012-07-06
Hölicks kapell	Vinterbesök	2010-02-13
Olmens kapell	Platsbesök	2012-05-22
Agö kapell	Platsbesök	2011-10-04
Kråkö kapell	Stapelrenov. Slutbesiktn./ platsbesök	2011-08-23 2011-10-04
Prästgrundets kapell	Platsbesök	2011-07-06
Storjungfruns kapell	Dendrodat.	2012-08-29
Lövgrunds kapell	Samrådsresa/ platsbesök	2009-06-02
Bönans kapell	Besiktning/ platsbesök Renovering Slutbesiktn.	2011-09-08 2011-10-12 2011-11-28
Arnövikens kapellplats	Platsbesök	2012-10-09
Kapellskär vid Iggön	Platsbesök/ markradarund.	2011-10-11
Gästrike-Hammarby	Intervju	2011-07-08
Hälsinglands museum	Infomöte Föredrag	2010-12-16 2012-02-22
Länsmuseet Gävleborg	Infomöte Iggöstolen	2010-12-15 2012-10-15
Mariagården, Söderhamn	Föredrag	2012-10-24

Information

Informationsmöten
Föredrag
Tidningsartiklar
Blogginlägg

Kontaktuppgifter

Korrespondens

Kartor och kopierade bilder

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 434-6949-10

Beslutsdatum: 2010-12-09

Länsmuseets dnr: 20/312

Uppdragsgivare: Uppsala stift

Besiktningstillfällen: 2011-2012

Projektledare: Daniel Olsson

Fastighet, socken, kommun:

Bergöns kapell, Rogsta socken, Hudiksvalls kommun

Bålsö kapell, Rogsta socken, Hudiksvalls kommun

Kuggörarnas kapell, Rogsta socken, Hudiksvalls kommun

Arnövikens kapellplats, Rogsta socken, Hudiksvalls kommun

Hölicks kapell, Rogsta socken, Hudiksvalls kommun

Olmens kapell, Rogsta socken, Hudiksvalls kommun

Draköns kapellplats, Hudiksvalls stad, Hudiksvalls kommun

Kråkö kapell, Hudiksvalls stad, Hudiksvalls kommun

Agö kapell, Hudiksvalls stad, Hudiksvalls kommun

Prästgrundets kapell, Söderhamns stad, Söderhamns kommun

Storjungfruns kapell, Söderhamns stad, Söderhamns kommun

Iggöns kapellplats, Gävle stad, Gävle kommun

Lövgrunds kapell, Gävle stad, Gävle kommun

Bönans kapell, Gävle stad, Gävle kommun

BILAGEFÖRTECKNING

Bilaga 1

Tabellförteckning; arkivhandlingar om fiskarkapell i Gävleborgs län

Landsarkivet i Härnösand
Övriga arkivhandlingar

Bilaga 2

Uppdaterade och upprättade kronologier

Bergö kapell
Bålsö kapell
Kuggörarnas kapell
Hölicks kapell
Olmens kapell
Kråkö kapell
Agö kapell
Prästgrundets kapell
Storjungfruns kapell
Bönans kapell
Lövgrunds kapell
Arnövikens kapellplats
Draköns kapellplats
Iggöns kapellplats

Bilaga 3

Dendrokronologiska undersökningar

Analysprotokoll och bormningsskisser för:

Bergö kapell
Bålsö kapell
Storjungfruns kapell

Bilaga 4

Markradarundersökning

Iggöns kapellplats, analysprotokoll

Bilaga 5

Norrlandskustens fiskarkapell

Tabellförteckning

Arkivhandlingar om fiskarkapell i Gävleborgs län vid Landsarkivet i Härnösand

Nedanstående arkivhandlingar har studerats av Gunvor Gustafson och Lars Nylander, Hälsinglands museum och Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg, under besök vid Landsarkivet i Härnösand 2011-04-12 samt 2011-05-25. Handlingar som bedömdes som relevanta för Fiskarkapellprojektet har avfotograferats, men pga av den stora mängden handlingar var det ej möjligt att fotografera allt material, varvid äldre handlingar har prioriterats. I de fall som volymer har markerats med "Ja" i kolumnen "Avfotograferat" innebär detta att allt material i denna volym är fotograferat.

Kapell	Arkiv	Volym	Innehåll/kommentarer	Avfotograferat
Bergö kapell	Rogsta kyrkoarkiv	P IV:1		Ja
		P IV:2		Delvis
		P IV:3		Delvis
		P IV:4		Delvis
		N:1	Mest om huvudkyrkan	Nej
		K III:1	Kyrkorådsprot. 1724-1790	Enstaka sidor
		K III:2		
Bålsö kapell	Hudiksvalls kyrkoarkiv	P IV b:1	1717-1889	Ja
		P IV b:2	Räkenskaper 1775-1995	Ja
		P IV b:3	Div. handlingar 1793-1927	Ja
		P IV b:4	Räkn. anteckn. 1816-1948	Ja
		P IV b:5	Protokollbok 1823-1846	Ja
		P IV b:6	Protokollbok 1847-1852	Ja
		P IV b:7	Huvudbok 1890-1995	Enstaka sidor
		P IV b:8	Gästbok 1926-1963	Nej
		P IV b:9	Inventariefört. 1935	Ja
		P IV b:10	Kassabok 1952-1999	Ja
		P IV b:11	Protokollbok 1972-1999	Ja
		P IV b:12		Ja
Kuggörarnas kapell	Hudiksvalls kyrkoarkiv	P IV e:2	Protokollbok 1896-1903 Berör Kuggörns salteri och ej kapellet	Ja
		P IV e:3	Huvudbok 1902-1992	Nej
		P IV e:4	Specialkassabok 1902-1975	Ja
		P IV e:5	Specialkassabok 1976-1994	Ja
		P IV e:6	? (Påträffades ej)	Nej
		P IV e:7	Övr. handlingar 1953-1977	Delvis
		P IV e:8	Verifikationer 1969-1987	Enstaka sidor
		P IV e:9	Protokollbok 1972-2003	Ja
		P IV e:10	Kassabok 1979-1999	Ja
		P IV e:11	Verifikationer 1988-1999	Nej

BILAGA 1

Hölicks kapell	Hudiksvalls kyrkoarkiv		Inget material i arkivet	Nej
Olmens kapell	Hälsingtuna kyrkoarkiv	P IV:1	Årsberättelser, protokoll, foton 1950-1982	Ja
Agö kapell	Hudiksvalls kyrkoarkiv	P IV a:1	Räkenskaper 1717-1887 (Agö kapellbok)	Ja
		P IV a:2	Protokoll 1825-1999	Ja
		P IV a:3	Övr. handl. Bl a hamnbok 1823-1829	Ja
		P IV a:4	Kassabok mm 1872-1999	Nej
		P IV a:5	Övr. handlingar 1911-1986	Ja
		P IV a:6	Verifikationer 1947-1980	Enstaka sidor
Kräkö kapell	Hudiksvalls kyrkoarkiv	P IV d:1	1736-1950	Ja
		P IV d:2	Räkenskaper 1786-1886	Ja
		P IV d:3	Verifikationer 1793-1968	Ja
		P IV d:4	Huvudbok 1927-2001	Ja
		P IV d:5	Övr. handlingar 1927-2001	Ja
		P IV d:6	Kapellstämma 1957-2003	Ja
		P IV d:7	? (Påträffades ej i arkivet)	Nej
		P IV d:8	Verifikationer 1957-1979	Enstaka sidor
		P IV d:9	Verifikationer 1980-1999	Enstaka sidor
Prästgrundets kapell	Söderhamns kyrkoarkiv	N I:2	Visitations pr. 1869-1990-talet	Delvis
		N II:2	Inventariebok 1795-1865	Enstaka sidor
		N III:1	Kyrkoinventarium 1788 (Inget av intresse om kapellen)	Nej
		P I:4	Strödda handl. 1774-1871 (Inget av intresse om kapellen)	Nej
Storjungfruns kapell	Söderhamns kyrkoarkiv		Se ovan under Prästgrundets kapell	
Böna kapell	Heliga trefaldighets kyrkoarkiv	N I:1	1687-1862, visitationsprotokoll 1712-1850	Enstaka sidor
		O If:1	Ritningar 1943-1975	Ja
Lövgrundets kapell	Heliga trefaldighets kyrkoarkiv	P VII:1	Klippsamling 1920-1978	Enstaka sidor
		P VII:2	Klippsamling 1952-1958	Enstaka sidor
		P VII:3	Klippsamling 1920-1937 (konfirmandfoton)	Nej

Övriga arkivhandlingar om fiskarkapell i Gävleborgs län

Nedanstående arkivhandlingar har undersökts och i vissa fall eftersökts i samband med genomgången av arkivmaterial om fiskarkapellen i andra arkiv än i Landsarkivet, vars handlingar om fiskarkapellen beskrivs i en separat förteckning ovan.

Kapell	Arkiv	Volym	Innehåll/kommentarer	Avfotograferat
Bergö kapell	I kapellet	Pärm	Huvudsakligen kopior från Landsarkivet	Ja
Bålsö kapell	I präst-kammaren	Bålsö krönike-bok	Krönikebok över viktiga händelser på Bålsön. Påbörjades på 1940-talet och fylls årligen på med nya händelser	Ja
Kuggörarnas kapell	-			
Hölicks kapell	-			
Olmens kapell	I sakristian	Protokoll-böcker mm	Protokoll och handlingar om kapellet	Delvis
Agö kapell	I kista i präst-kammaren	Protokoll och handlingar	Brev, kvitton om kapellet och hamnlaget	Delvis i samband med karaktärisering 2005
Prästgrundets kapell	Kista hos hamnfogden	Prästgrundets hamnbok	Handlingar från 1771-1880-talets slut, enstaka senare noteringar	Ja
		Kassabok	Kassakonto 1928-1977	Ja
	Länsmuseet Gävleborgs äldre ärendearkiv	Söderhamns stad, Prästgrundet	Avskrifter från Prästgrundets hamnbok och andra handlingar hos hamnlaget. Fram till 1968.	Ja, kopierad
Storjungfruns kapell	Söderhamns kyrkoarkiv, Mariagården	Storjungfruns hamnbok	Hamnbok om kapellet (ej påträffad, utlånad 1981)	Nej
		Skrivelse	Överlåtelse av kapellet från hamnlaget till församlingen 1968	Ja
		Kvitto	Utlån av Storjungfruns hamnbok 1981	Ja
		Skrifter från Stor-	Postilla tryckt 1609 med handskriven hälsning från	Enstaka sidor

BILAGA 1

		jungfruns kapell 1974	kyrkoherde O. Montén som skänkte denna till kapellet 1718.	
Bönans kapell	-			
Lövgrunds kapell	Hamnlagets handlingar	Äldre handlingar	Inlästa i bankfack (en del material återgivet i skrifter om kapellet)	Nej
		Protokoll-bok	Protokoll från hamnstämman 1973-1995	Ja
Allmänt om fiskarkapellen	Länsmuseet Gävleborg, personarkiv	Personalialia, Lübeck, Sven	Minnesteckning över gamla kapell på öar i Gävleborgs län. Gåva på landshövdingens 50-årsdag 1927	Ja

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

ATA, Hälsingland, Rogsta sn, Bergöns kapell

Berggren. Lennart. Byggkonsult. Muntliga uppgifter, juni 2006.

Kilström, Bengt-Ingmar. *Fiskarkapellen i Hudiksvalls skärgård*. Ingår i serien: Hälsinglands kyrkor XX. Uppsala 1972.

Länsmuseet Gävleborg, topografiskt arkiv

Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv

Skoglund, Hjalmar. ”...minnesteckning över gamla kapell på öarna i Gävleborgs län”. Skrift tillägnad landshövding Sven Lübeck på hans 50-årsdag 1927. Förvaras i Länsmuseet Gävleborgs arkiv.

Skoglund, Hjalmar. ”Glimtar från Hälsingekusten”. I: *Hälsingerunor 1951*, Edsbyn 1951.

Rogsta P IV:1 Bergö kapell, Landsarkivet i Härnösand.

Dendrokronologisk undersökning, utförd av Thomas Bartholin 2011. Handlingen återfinns i församlingens och Länsmuseets resp. Hälsinglands Museums arkiv

Förteckning över stölder i kyrkor, i Hälsinglands Museum

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1400-talet	Enligt muntlig tradition anläggs kapellet av norrtäljebor under detta århundrade.	Kilström, B-I. 1972.
1400-talets slut —1500-talets början 1636	Det nuvarande kapellet uppförs. Byggnaden som har rektangulär plan timras av furustockar. Hur taket ser ut vet vi inte, men sannolikt är det ett sadeltak.	Kilström, B-I. 1972. Dendrokronologisk undersökning
1500-talet	Möjligen tillkommer den nuvarande predikstolen redan under detta århundrade.	Kilström, B-I. 1972.
1535	Detta årtal inristas på en stock i kapellets stomme, vilket sannolikt visar att kapellet existerade detta år, men det är ovisst om årtalet även skulle kunna vara kapellets anläggningsår. Inristningen kan även tyda på att någon reparation skett detta år. Enligt Hjalmar Skoglund fanns inskriptionen på ” <i>insidan av kapellet, under brädfodringen på södra väggen</i> ”. (En teori är att siffran 6 felaktigt tolkats som 5, vilket skulle ge årtalet 1636 som den dendrokronologiska analysen även kommit fram till)	Kilström, B-I. 1972/ Skoglund. H. 1951.
1557	Gävleborna får privilegium på fisket kring Bergön och sannolikt tar de då hand om omvårdnaden av kapellet.	Kilström, B-I. 1972.
1600-talet	Kapellets altartavlor tillkommer troligen under detta århundrade.	Kilström, B-I. 1972.
1700-	Förmodligen är altartavlorna utförda under 1700-talets förra	Lars Nylander

talet	häft.	
1798	Kapellets nuvarande klocka inköps från Hälsingtuna kyrka.	Kilström, B-I. 1972.
1828	Bräder och spik köps in till kapellet.	Rogsta P IV:1
1834	Förmodligen målas kapellet detta år. Enligt bevarad verifikation inköps linolja, pigment och bladguld. På ett annat blad nämns tjära och på ett tredje uppges att man hållit auktion på överblivna ”småfärger” och rödfärg.	Rogsta P IV:1
1838	Predikstolen uppges vara målad med Oljefärg i hvita rutor, samt Grön och Gul färg på kanterna”.	Kilström, B-I. 1972.
1899	En kommitté tillsätts för att bland annat undersöka vissa bristfälligheter i taket.	Skoglund, H. 1951.
1901	Omfattande reovering av kapellet. Byggnaden förses på västra gaveln med en stor veranda med utsirade räcken. Omläggning av taket och brädfodring av fasaderna. Byggnaden oljemålas. På ett foto från tidigt 1900-tal syns att byggnaden och verandan hade takfallen klädda med spån.	Kilström, B-I. 1972/ Skoglund, H. 1951/ Skoglund, H. 1927.
1923	O. V. Andersson och John Jonsson målar kapellet utvändigt den 23 augusti 1923.	Enl. handskriften notering på väggen i kapellet
1926	Hjalmar Skoglund återfinner vid ett besök kapellets gamla ”ringklocka” under kapellgolvet samt många gamla handlingar och dokument under knäpallen vid altaret. Klockan överlämnas senare till Hudiksvalls museum och handlingarna binds in och förvaras i Rogsta kyrkas arkiv.	Skoglund, H. 1951.
1932	L. O. Lindberg, Sågtäkten, lägger tegeltak på kapellet i augusti månad.	Enl. handskriften notering på väggen i kapellet
1962	Byggnaden mäts upp i samband med att ett förslag till kommande restaurering tas fram.	ATA
1972	Exteriör restaurering av kapellet. Verandan från 1901 avlägsnas och ersätts med en enkel trappa. Fasadernas brädklädning av trä ersätts med ny. Fasaderna målas med brun Cuprinol i stället för tidigare färgsättning då kapellet var rödmålat med vita snickerier. I och med restaureringen återfår kapellets sin tidigare utformning präglad av ”stram och tilltalande enkelhet”, enligt Bengt Ingmar Kilström.	Kilström, B-I. 1972/ ATA
1997	Kapellets fasader målas om efter ett förslag av byggkonsult Lennart Berggren. Byggnadens fasader, inklusive knutarna målas med falu rödfärg medan övriga snickerier och klockställning målas i brutet vitt med linoljefärg.	ATA/ Läns museet Gävleborg, ärendearkiv/ Berggren, L. 2006.
2003	Den vänstra altartavlan stals som ett led i de många kyrkstölderna efter södra Norrlandskusten 1995-2003. Tyvärr återfanns den inte när stöldvägen reddes upp och en hel del av de stulna föremålen återfanns i mitten av 2000-talet.	Förteckning över stölder

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

ATA, Hälsingland, Hs Rogsta sn, Bålsö kapell

Blomberg, Björn. *Utflyktsguide för Hornslandet. Kronopark med skogsbruk och friluftsliv.*

Domänverket. Hudiksvall 1977.

Bålsö krönikebok. (Handschrift förvarad i Bålsöns prästkammare).

Dahlin, Ove. Muntliga uppgifter, augusti 2005.

Kilström, Bengt Ingmar. *Fiskarkapellen i Hudiksvalls skärgård.* Ingår i serien Hälsinglands kyrkor XX. Uppsala 1972.

Länsmuseet Gävleborg, topografiskt arkiv

Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv

Selin, Gunnar. *Bålsön, ett fiskeläge, en berättelse från gången tid.* Ljusdal 2002

Selin, Gunnar. Muntliga uppgifter, augusti 2005.

Rogsta kyrkoarkiv P IV b:1

Rogsta kyrkoarkiv P IV b:2

Rogsta kyrkoarkiv P IV b:3

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1602	Kung Carl IX förlämnar Bålsön samt Agön, Drakön och Kråkon till Hudiksvalls stad.	Kilström, B. I. 1972.
1603	Det nuvarande kapellet anläggs strax ovanför tidens fiskehamn. Kapellbyggnaden utgörs av en rektangulär timmerbyggnad med sadeltak.	Kilström, B. I. 1972.
1689	Kapellets storklocka (senare flyttad till prästkammaren) gjuts.	Kilström, B. I. 1972.
1701	Bräder, spik och tjära inköps, vilket tyder på renovering.	P IV b :1
1705	Tjära inköps och fönsterlagning nämns i räkenskaperna.	P IV b :1
1713	Fönster har köpts in till kapellet	P IV b :1
1725	Rödfärgning och tjära omnämnt i Bålsö kapells räkenskapsbok. Även "flaggan på taket" (=förmodligen en vindflöjel) görs färdig.	ATA P IV b :1
1733	Kapellet brädfordrades.	P IV b :1
1735	Smide till fönsterluckorna tas upp i räkenskaperna	P IV b :1
1738/40	Kapellet rödfärgas. Krita är även inköpt, vilket förmodligen använts för vitlimning interiört.	P IV b :1
1742	En vindflöjel med detta årtal tillverkas troligen till kapellet (senare påträffad under altaret vid 1973 års renovering). "En flagga av koppar överst på flaggstången"	ATA P IV b :1
1744	Rödfärgning och tjära omnämnt i Bålsö kapells räkenskapsbok.	ATA
1745/46	Bräddor, spik och rödfärg och arbetslön för två dagar i räkenskapsboken.	P IV b :1
1757	Rödfärgning	P IV b :1

1761	Kapellet målas invändigt. Inköpta pigment: vitt, svart, blått. (Detta torde vara den målning som ligger under nuvarande målningar). Hellström och Grubb nämns, förmodligen målarna. Fönstren lagas	P IV b :1
1767/68	Ny dörr: ”för nya Capelldörars förfärdigande”. Även smide och färg nämns.	P IV b :1
1769/70	Carl Sundman får betalt för arbete på kapellet. Inte preciserat. Fönsterlagning nämns	
1770	Kapellet förses med tre vindflöjlar, samtliga märkta ”Bålsön C.B.G. Anno 1770”.	Kilström, B. I. 1972/ Besök på platsen
1777	Kapellet uppges ha fönsterluckor med fönstertenar och gångjärn. Fönster med fönstertenar (=blyinfattning) och fönsterluckor anskaffas.	ATA P IV b :1
1778	Kapellaget betalar mästare Dahlström en summa för predikstolen detta år. Predikstolen utförs i rokokostil.	ATA
1783	Rödfärgning och tjära samt näver till tak omnämnt i Bålsö kapells räkenskapsbok.	ATA
1787/88	Rödfärgning och tjära omnämnt i Bålsö kapells räkenskapsbok. Samtidigt verkar fönstren ha bytts: ” 1787 gåfwo Borgarna Martin Backman och Pehr Moberg den äldre hwar sitt af de 2^{ne} fenster lufter fram uti Capellet, som ock håfwa deras och deras k. hustrus Catharina Bergs och Helena Söderström namn derå skrefne.” Taket lades om (”ett laff naefver” köptes in).	ATA P IV b :1
1793	Kapellet målades invändigt av stadsmålaren Hans Fransson i Hudiksvall. Det är samma utsökta rokokomålningar som ännu finns kvar. Förmodligen är det nu som den års 1778 anskaffade predikstolen målas. Hans verifikation har bevarats: ”Målat Cappellet invändigt. Väggar och tak limfärg. Bänkar, fönster och dörr med mera i oljefärg.” Daterat ”Bålsö in Augusti 1793 Hans Franzson”.	P IV b :1 P IV b:3
1798	P. Tröne skänker den nuvarande altartavlan till kapellet.	ATA
1811 (1810)	Kapelltaget repareras med näver.	ATA
1816	Kapellets storklocka gjuts om av P. Öberg i Hudiksvall.	Kilström, B. I. 1972.
1820	Reparation i kapellet av Olof Östlin och Johan Hägg.	Inskription vid sidan av altaret i kapellet.
1829	I en inventering från detta år beskrivs kapellet bl a på följande sätt: <i>”Invändigt är Capellet hvitlimmat och utvändigt rödmåladt och brädslaget. Längden från öster till vester är 14 al. Bredden 10 al. Höjden 7 al. På en målad tapet står: Christliga förfäder hafva uppbyggt detta capell år 1603 och af deras efterkommande tid efter annan blifvit förbättradt. Predikstolen väl förgylld – på framsidan föreställande 2ne taflor med Tio Guds Bud. (---) Bänkarnas antal är 9 på hvardera sidan. 2ne fönsterlufter åt norra och södra sidorna samt en större på östra gafveln. Öfver dörren på vestra</i>	ATA

	<i>ändan äro målade två englar, hållande den ene ankaret, den andre korset. Ofvanpå yttre taket äro trenne jernspiror med flaggor. Klockstapeln vid vestra gafvelns norra sida, bestående af tvenne trädspiror med tvärliggare, håller en metallklocka (...)</i> I inventeringen omtalas även en invigd begravningsplats vid den s.k. Grönhamn på Bålsön.	
1832	Nya bågar till de gamla fönstren, två nya rutor. Inköp av tjära.	P IV b:2
1839	Rödfärgning och tjärning.	P IV b:2
1846	Åtta knoppar till spirorna inköpta	P IV b:2
1840-talet	Prästkammaren flyttas till den nya fiskehamnen på öns södra sida. Kapellets klocka flyttas även till en ny stapel vid prästkammarens vägg. Kapellet får dock stå kvar på sin ursprungliga plats.	Kilström, B. I. 1972.
1853	Ett nytt fönster.	P IV b:2
1854	Stora utgifter i räkenskaperna, bl a murtegel och spjäll, handlar förmodligen om flytten av prästkammaren till det nya fiskeläget, och rör inte kapellet.	P IV b:2
1870	Renovering av kapellet. Utgifter för rödfärg, takspån och arbetslön. Ätminstone från detta år har med andra ord takspån varit kapellets takbeklädnad.	P IV b:2
1903	Gefle Dagblad skriver bl a följande i en kort notis om Bålsö kapell: <i>"Kapellet kunde säkert på grund av sin ålder vara ett ovanligt föremål för Skansen"</i> .	Länsmuseet Gävleborg, topografiskt arkiv
1907	"Lagning af kappellets takprydna" d v s vindflöjlarna	P IV b:2
1913	På ett foto från detta år syns att kapellets tak har spåntäckning.	ATA
1917	Nytt tak på kapellet	P IV b:2
1924	"Blyfönster i Kapellet" Oklart i vilket grad förändring gjorts.	P IV b:2
1931	Renovering av kapellet vilken möjliggjordes av en donation 1929 av Löwenmark. Takfoten förlängs vilket får till följd att fönsterluckorna inte längre går att öppna. I fortsättningen lyfts de därför av varje sommar istället för att stå öppna. Inuti kapellet repareras målningarna av J. O. Holm och Mauritz Lövgren. Bänkinredningen målas i nuvarande kulör.	ATA/ Inskription vid sidan av altaret i kapellet/ Selin, G. 2005. P IV b :1
1936	Vägen till kapellet från nya hamnen förbättras.	Bålsö krönikebok.
1940	Vindflöjel till kapellet	P IV b:2
1947	Kapellet rödfärgas av Edvin Löjdström. Byggnaden förses även med nya vindskivor.	Bålsö krönikebok.
1950-talets början	Nya tapeter sätts upp i prästkammaren.	Selin, G. 2005.
1953	Prästkammaren får el installerad.	Selin, G. 2005.
1960-talets början	I prästkammaren läggs en nålfiltsmatta in ovanpå en äldre korkmatta.	Selin, G. 2005.
1961	Kapellet förses med ett nytt tegeltak under ledning av Einar Selin. Översyn av brädfodringen och mindre reparationer av denna. Två av kapellets tre vindflöjlar är så rostiga att kopior måste tillverkas för uppsättning på taket. De gamla bevaras dock.	ATA
1967	Nytt fundament gjuts i betong till flaggstången vid prästkammaren.	
1969	En ny klockstapel uppförs vid kapellet som en kopia av den gamla	Kilström, B. I. 1972/

	klockstapeln. En äldre skeppsklocka till klockstapeln skänks av kopparslagare Nygren i Hudiksvall.	Länsmuseet Gävleborg, topografiskt arkiv/ Selin, G. 2005.
1973	Utvändig restaurering av kapellet efter ett restaureringsförslag framtaget av ingenjör Gustaf Marklund. Arbetet utförs av Sune Persson, Rogsta. Panelen på östra gaveln och båda långsidorna var svårt rötskadad och all panel togs därför bort. Endast enstaka panelbrädor kunde återanvändas. Den västra gavelns panel var dock i mycket bättre skick och kunde sättas tillbaka i sin helhet. Under panelen fanns en hel mängd årtal, bomärken och initialer som dokumenterades genom avritning och foton. Befintlig taktäckning med handklivna stockar behålls, men kompletteras med näver i nederkanten (så att det blir ett ”falskt nävertak”). Utvändig färgsättning med Falu rödfärg med tillsats av kimrök och trätjära. Invändiga bättrings- och målningsarbeten.	ATA
1983	Kapellet genomgår en invändig restaurering efter ett restaureringsprogram framtaget av konservator Per Mattsson, Gävle. Åtgärderna omfattar fästning av flagnande färg och retuschering samt målning av tak, väggar, bänkinredning mm. Försiktig justering av bänkinredningen. I samband med den invändiga restaureringen målas även kapellets fasader om.	ATA
1984	Restaureringen fortsätter med en andra etapp som omfattar predikstolen, altarringen. Arbetet utförs av konservator Per Mattsson, Gävle. Målning av fönsterbågar.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv
1990-talets början	Nålfiltsmattan och den underliggande korkmattan i prästkammaren rivs ut och trägolvet som ligger under slipas. Trägolvet slipas även i prästkammarens farstu. I farstun målas väggar och tak i grå och vit färgsättning.	Dahlin, O. och Selin G. 2005.
1991	Renovering av klockstapeln vid prästkammaren. Allt trävirke byts ut och en ny stapel byggs som en kopia av den gamla. Den gamla träkonstruktionen i ek, som klockan sitter fäst i, behålls dock. Den gamla flaggstångens stålfäste återanvänds vid renoveringen av klockstapeln. Nytt fundament till klockstapeln gjuts i betong.	Bålsö krönikebok/ inristat årtal i betongen/ Selin, G. 2005.
1994	Den skog som vuxit upp innanför kyrkogårdsmuren på den gamla begravningsplatsen avverkas under våren. På pingstdagen samma år tas kyrkogården åter i bruk genom att askan efter en avliden bålsöbo sprids ut där. En permanent ljuslykta sätts upp på kyrkogården under hösten.	Selin, G. 2002.
1997 eller 1998	Utvändig ommålning av kapellet och prästkammaren. Enkla trästöttor sätts under bänkarna. Arbetet leds av Martin Ångman.	Selin, G och Dahlin, O. 2005.
2002	Kapellet förses med nya vindskivor av tryckimpregnerat virke som tjäras och slutligen målas med matt svart oljefärg. Knutbrädorna målas också i samma kulör.	Selin G. och Dahlin, O. 2005.
2002 el. 2003	Kapellvärdarna får lov att sopa ned löst sittande flagor på takåsarna som flagar av.	Selin, G. 2005.
2012	Kapellets stomme dateras genom dendrokronologisk datering till vintern 1603-1604, vilket gör att inristningen ”Opbyggt 1603” i timret vid kapellets port sannolikt stämmer.	Länsmuseet Gävleborg, Fiskarkapellprojektet

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

ATA, Hälsingland, Rogsta sn, Kuggörarnas kapell

Länsmuseet Gävleborg, topografiskt arkiv

Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv

Blomberg, Björn. *Utflyktsguide för Hornslandet. Kronopark med skogsbruk och friluftsliv.*

Domänverket. Hudiksvall 1977.

Landsarkivet Härnösand (HLA) Hälsingland, Hudiksvalls kyrkoarkiv, Övriga handlingar, Handlingar ang. skärgårdskapellen, Kuggörarnas kapell

P IVe:4 Special öfver inkomster och utgifter... 1902-1975

P IVe:5 Special för inkomster och utgifter...1976-1994

P IVe:7 Övriga handlingar 1953-1977

P IVe:8 Verifikationer 1969-1987

P IVe:9 Protokollbok 1972-2003

Kilström, Bengt Ingmar. *Fiskarkapellen i Hudiksvalls skärgård.* Ingår i serien Hälsinglands kyrkor XX. Uppsala 1972.

Åslund, Lars-Erik. Kapellvärd och fiskare vid Kuggörarna, Muntliga uppgifter, september 2005.

Åslund, Erik. F.d. kapellvärd och fiskare vid Kuggörarna. (Far till Lars-Erik Åslund).

Muntliga uppgifter, september 2005.

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1767	Kuggörarnas fiskeläge omnämns för första gången i staden Hudiksvalls handlingar.	Kilström, B. I. 1972.
1776	Fiskarna på Kuggörarna begär hos Magistraten i Hudiksvall att få bygga ett eget kapell på Kuggörarna.	Kilström, B. I. 1972.
1777	Uppsala domkapitel ger sitt tillstånd till uppförande av ett kapell och bygget påbörjas. Kapellet uppförs med en timmerstomme samt sadeltak.	Kilström, B. I. 1972.
1778	Kapellet står färdigt med bl. a. altarpredikstol och slutan bänkinredning.	Kilström, B. I. 1972.
1780	Två av kapellets tre vindflöjlar tillkommer.	Kilström, B. I. 1972.
1781	Kapellets klocka gjuts av klockgjutare Hillström i Gävle.	Kilström, B. I. 1972.
1786	Enligt en anteckning på altarets baksida utförs målningsarbeten vid kapellet den 16 augusti detta år av en person med signatur E. A-son. Om detta avser målningen av altarpredikstolen eller andra in- eller utvändiga målningsarbeten är ej känt.	Anteckning på altarets baksida.
1700-talets slut	Altarväggen med predikstol målas av Paul Michaelsson Hallberg.	HLA, P VIe:7, stencil: Ang. altarvägg...(Ursprungskälla: Sv.

		Kulturbilder del 1-2, s 24.)
1829	Kapellets tak beläggs med taktegel. I ett inventarium från samma år omtalas att kapellet invändigt är "Hvitimmat på väf" och utvändigt brädslaget och rödmålat. Byggnaden har två fönsterlufter på norra, östra och södra gaveln. På vardera sidan om mittgången finns nio bänkar. Klockstapeln som är belägen vid den norra delen av kapellets västra vägg består av två spiror med tvärliggare som bär upp en klocka av metall. På kyrktaket finns tre järnspiror med två flaggor och en tupp.	ATA
1841 (ev.)	Enligt en otydlig anteckning med rödkrita på väggen inuti den nuvarande skrubben i prästkammaren utförs ombyggnadsarbeten i denna byggnad.	Anteckning på väggen i prästkammaren
1903	Inköp av tjära till kapellbron samt takspån och takspik till prästkammaren.	HLA, P VIe:4, utgifter 1903
1904	Betalning för 45 st. taktegel till kapelltaket á 6 öre st och inköp av en rulle takpapp och spik till "Kapellshufven".	HLA, P VIe:4, utgifter 1904
1907	Inköp av 19 liter alstjära.	HLA, P VIe:4, utgifter 1907
1909	4 rullas Asf.papp och 3000 spik inhandlas.	HLA, P VIe:4, utgifter 1909
1910	Köp av afalstjära till kapell och prästkammaren.	HLA, P VIe:4, utgifter 191
1912	Första flaggstången reses intill kapellet. Köp av 8 st. knoppar till kapellet samt 15 liter afalstjära.	Åslund, E. 2005/ HLA, P VIe:4, utgifter 1912
1913	Köp av 14 liter afalstjära, 6 rullar tapeter, 36 mtr bård, 2 litt.linolja och 2 kg "sinkvitt".	HLA, P VIe:4, utgifter 1913
1914	Inköp av 10 st. taktegel.	HLA, P VIe:4, utgifter 1914
1918	Betalning för två mindre fönsterrutor.	HLA, P VIe:4, utgifter 1918
1919	Utlägg för en dörr med lås och gångjärn, 15 kg afalstjära samt oljefärg.	HLA, P VIe:4, utgifter 1919
1920	Betalning för taktegel till kapellet mm	HLA, P VIe:4, utgifter 1920
1921	Reparation av kapellsbron mm.	HLA, P VIe:4, utgifter 1921
1922	Renovering av prästkammaren med kostnader för 6 st. blyfönster, 4 kg Afalstjära och 1 par fönsterluckor.	HLA, P VIe:4, utgifter 1922
1925	Betalning för 25 liter taktjära till prästkammaren.	HLA, P VIe:4, utgifter 1925
1931	Kapellet genomgår en grundlig renovering på bekostnad av Disponent och Fru Axel Leman, Sörforsa.. Skadad brädfodring byts ut mot nya brädor. Takhuv av galvaniserad plåt mm. "Kapellet har målats med röd oljefärg och vita knutar. Invändigt har kapellets väggar ompänts med ny papp. Taket ommålats jemste väggar och bänkar i ljus färgton. Kapellet invigdes i sitt nya skick Söndagen den 2 Augusti 1931. Målning	HLA, P VIe:4, utgifter 1931

	och tapetsering sker även i prästkammaren	
1931	Arbete med dörrskydd samt inköp av taktegel och trävirke.	HLA, P VIe:4, utgifter 1931
1935	Reparation av kapellet och prästkammaren efter åska. Inköp av 15 st. taktegel mm.	HLA, P VIe:4, utgifter 1935
1945	Inköp av taktegel.	HLA, P VIe:4, utgifter 1945
1946	Inköp av tegel som fraktas med båt till Kuggörarna.	HLA, P VIe:4, utgifter 1946
1947	Impregnering av träbro.	HLA, P VIe:4, utgifter 1947
1949	Utgifter till Hudiksvalls glasmästeri och Bergmans järnhandel, Hudiksvall.	HLA, P VIe:4, utgifter 1949
1950	Inköp av 1 järnspis.	HLA, P VIe:4, utgifter 1950
1952	Renovering som bekostas av Freja Lemans minnesfond. Den första flaggstången fälls.	HLA, P VIe:4, inkomster och utgifter 1952/ Åslund, E. 2005.
1953	Inträdesavgift erläggs i Bålsö-Kuggörns Elektr. Abbonentförening.	HLA, P VIe:4, utgifter 1953
1954	Installation av elektricitet varvid elledningar dras i prästkammaren mm. Inköp av tapeter.	HLA, P VIe:4, utgifter 1954
1961	Kostnader för reparation	HLA, P VIe:4,, utgifter 1961
1962	Inköp av flaggstång från Norrländska flaggstångsfabriken.	HLA, P VIe:4, utgifter 1962
1965	Målning av kapellbro. Avstyckning av en tomt kring kapellet och prästkammaren. Avstyckningen fastställs 1966.	HLA, P VIe:4, utgifter 1965/ HLA, P VIe:7, avstyckningskarta
1966	Målning av kapellbro.	HLA, P VIe:4, utgifter 1966
1971	Målning och reparation av kapellet utförs av Erik Åslund, Kuggörarna. Inköp av cuprinol samt gasol till avbränning av målning i kapellet.	HLA, P VIe:4, utgifter 1971/ HLA, P VIe:8, fakturor
1973 (ev)	Erik Åslund utför renoveringsarbeten i prästkammaren. Rödmålning av prästkammaren med oljefärg. Alla bänkar och fönster skrapas och målas, insättning av glasrutor mm. Ny "takhuv" och delvis nytt underlag då huvteglet hade blåst av vid kraftiga stormar.	HLA, P VIe:8, handskrivna beskrivning
1975	Inköp av flaggstång från Norrländska flaggstångsfabriken	HLA, P VIe:4, utgifter 1975
1976	Utgifter för kostnadsberäkning för den kommande upprustningen av kapellet.	HLA, P VIe:5, utgifter 1976
1977-1978	Renovering av kapellet efter ett förslag av arkitekt Sören Thurell, Hudiksvall. Renoveringen omfattar byte av skadad utvändig panel samt lagning med 3 st antikglas insatt i blyfönster. Borttagning av invändig papp och taklister och uppsättande av spånplattor,	ATA/ Åslund, E. 2005/ HLA, P VIe:8, fakturor

	taklister och glasfiberväv på väggarna. Innertakets vita limfärg, som har flagnat kraftigt, skrapas ned. Utvändig målning av panel, vindskivor, fönster och ytterdörr samt omtjärning av klockstapel. Invändig målning av bl.a. väv på väggar, altarskiva och takåsar samt bättringsmålning av snickerier. Inläggning av lös gångmatta i form av röd kokosmatta i kapellet. Upprustning sker även av prästkammaren, bl.a. läggs linoleummatta plasmatta Tarkolon Strong in i denna byggnad.	
1981	Reparation av prästkammaren. Renovering av brotaket, Inköp av tryckimpregnerat virke till trappa samt taktegel, spi och bandjärn.	HLA, P VIe:5, utgifter 1981/ HLA, P VIe:8, fakturor
1985	Inköp av ny flaggstång vid Ilsbo såg.	HLA, P VIe:5, utgifter 1985
1987	Beslut tas om ommålning av takåsarna i kapellet.	HLA, P VIe:9, kapellstämma 1987
1992	Ommålning av kapellets exteriör.	HLA, P VIe:9, kapellstämma 1992
1993	Invändig målning av takåsar. Renovering av förgyllda delar på altarepredikstol	HLA, P VIe:9, kapellstämma 1993
1995	Renovering av sparbössa utanför kapellporten	HLA, P VIe:9, kapellstämma 1995
1997	Trätrappor, träaltan med bänkar samt gångbro mellan gångstigen, prästkammaren och kapellet anläggs.	HLA, P VIe:9, kapellstämma 1998
1998	Ombyggnad av träramper efter synpunkter från Riksantikvarieämbetet. Länsstyrelsen godkänner ramperna efter ombyggnaden.	ATA/ HLA, PVIe: 9, kapellstämma 1998 och 1999
2002	Kapellet drabbas av stöld och ett antal äldre ljusstakar och lampetter försvinner. Ett antal nya fönsterluckor tillverkas till kapellet och övriga renoveras. En torrtoalett uppförs för kapellets besökare.	Åslund, E/ HLA, P VIe:9, kapellstämma 2003
2003	Konstaterades att renoverade och nytillverkade fönsterluckor slagit sig.	HLA, P VIe:9, kapellstämma 2003
2010	Renovering av kapellet. Rötskadat virke byts ut och ersätts med trävirke. Justering av luckor. Ommålning med rödlinoljefärg i samma kulör som tidigare. Konservatorsarbete utförs på sparbössan och solen vid gavlarna.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

ATA, Hälsingland, Hs Rogsta sn, Hölicks kapell

Hudiksvalls tidning, artikel 2003-08-30, sid 4-5: ”Skärgårdskapell plundrade”.

Länsmuseet Gävleborg, topografiskt arkiv

Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv

Blomberg, Björn. *Utflyktsguide för Hornslandet. Kronopark med skogsbruk och friluftsliv.*

Domänverket. Hudiksvall 1977.

Kilström, Bengt Ingmar. *Fiskarkapellen i Hudiksvalls skärgård.* Ingår i serien Hälsinglands kyrkor XX. Uppsala 1972.

Olsson, Anna. Kapellvärd vid Hölicks kapell. Muntliga uppgifter, september 2005.

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1928	Komministern och v. pastorn Adolf Murray i Hudiksvall tar initiativ till byggandet av ett kapell i Hölick.	Kilström, B. I. 1972.
1929	En kapellstiftelse bildas och kapellbygget inleds. Byggandet möjliggörs genom en stiftskollekt, virke från Iggesunds bruk samt skog från kronomark på Hornslandet och privata gåvor. Kapellet uppförs efter ritningar upprättade av arkitekt Rolf Engströmer. Byggnaden uppförs som en rektangulär sal täckt med sadeltak och vidbyggd klockstapel och den ansluter sig således till byggnadstraditionen för traktens fiskarkapell. Till skillnad från de övriga kapellen förses dock detta kapell även med ett vapenhus framför ingången. Byggnaden får rödmålad stående träpanel, vita snickerier och tegeltak. Kapellets klockstapel med kyrkklocka skänkt av Iggesunds bruk står färdig detta år.	Kilström, B. I. 1972/ ATA
1930	Kapellet står färdigt och invigs av ärkebiskop Nathan Söderblom.	Kilström, B. I. 1972.
1933	Kapellets orgelharmonium tillkommer	Kilström, B. I. 1972.
1954	Konstnären Gösta Bohm från Hudiksvall förfärdigar altartavlan till kapellets kor som till formen utgör en vision av den uppståndne Kristus som blickar ut över Hölicks fiskeläge.	Kilström, B. I. 1972.
1950-talets slut	Trolig omläggning av tegeltaket med ny papp samt bär- och ströläkt. Minst en takpanna är stämplad med året 1958.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv
1960-talet	Predikstolen utrustas med två 1600-talsikoner inköpta i utlandet av en anonym givare.	Kilström, B. I. 1972.
1977	Riksantikvarieämbetet avstyrker en förfrågan från församlingen om möjligheten att bygga till en sakristia på Hölicks kapell och någon sakristia blir således ej byggd.	ATA
1999 eller 2000	Ommålning av kapellets fasader.	Olsson, A. 2005.
2001	Två nya flaggstänger av trä sätts upp som ersättning för två tidigare	Olsson, A. 2005.

	flaggstänger, varav en hade blåst ned. De nya flaggstängerna tillverkas av Mats Andersson, Mats båtbyggeri, Hudiksvall. Flaggstängerna är åttkantiga och ihåliga.	
2003	Stöld i kapellet, varvid ett flertal äldre föremål försvinner.	HT-artikel 2003-08-30
2004	Fönstren målas om invändigt.	Olsson, A. 2005.
2005	PEAB Hudiksvall byter hela panelen på kapellets östra gavel. Arbetet följer ett åtgärdsprogram framtaget av Lennart Berggren, Ilsbo.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv
2007	Hälsingebygg, Hudiksvall utför reovering av kapellets yttertak. Omläggning med ny takpapp, strö- och bärläkt. Hela tegelpannor återanvänds och skadade tegelpannor ersätts med nya lertegelpannor vilka läggs på långhusets takfall mot söder. Westerbrings plåt, Hudiksvall utför plåtintäckningar vid spirornas och klockstapelns anslutningar till yttertaket. I samband med takomläggningen upptäcks att ett stort stycke av papptaket inuti kapellet rasat ned. Papptaket spänns om i sin helhet av konservator Alf Blom, Måleritjänst, Hudiksvall.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv
2012	Tjärning av klockstapelns och byte av ett antal takspån på klockstapelhuv.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Kilström, B I: Fiskarkapellen i Hudiksvalls skärgård, i *Hälsinglands kyrkor II*. Uppsala 1977.
Pärm med handlingar i Olmens kapell, avfotograferade i fiskekapellprojektet.
Protokollsbok i Olmens kapell, avfotograferade i fiskekapellprojektet.

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1955-56	Kapellet uppfördes som en avlång salkyrkobyggnad med lägre utbyggnad i öster innehållande förstuga och sakristia/kök.	Kilström sid. 75
1969	Kapellet ommålas under augusti månad.	Pärm
1974	Nya altartavla utförd av Gösta Bohm, ersatte ett enkelt kors på korväggen. Motivet är ”Fiskarfänget”.	Protokolls-bok

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

ATA, Hälsingland, Hs Idenors sn, Kråkö kapell

Broman, J. O. *Glysisvallur*. Uppsala 1954

Kilström, Bengt Ingmar. *Fiskarkapellen i Hudiksvalls skärgård*. Ingår i serien Hälsinglands kyrkor XX. Uppsala 1972.

Länsmuseet Gävleborg, topografiskt arkiv

Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv

Länsstyrelsen Gävleborg, Kulturmiljö, ärendearkiv

Persson, Anna-Lena. Kapellvärd vid Kråkös kapell. Muntliga uppgifter, september 2005.

Sandström, Åsa. *Inventering av vårdbehov 1996. Skärgårdskapellen, Hudiksvalls församling*, (Stencilerat material) Ljusdal 1996.

Hudiksvalls kyrkoarkiv P IVd:1 huvudbok

Hudiksvalls kyrkoarkiv P IVd:2 special

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1735	Prosten Olof Broman, som tar initiativ till byggandet av ett kapell på Kråkön, får kungligt tillstånd av Rådskammaren att genomföra projektet. Kapellet byggs enligt Broman både för de många som "ligga i fiske på thenna ön" samt på de närbelägna öarna Drakön och Innerstön och även för de många sjöfarare som ankrar vid dessa öar.	Broman, J. O. 1954.
1736	Kapellet som byggs helt på prostens Bromans bekostnad, timras upp på prästgården i Hudiksvall och forslas sedan ut till Kråkön för uppmontering. Byggnaden utgörs av en rektangulär träbyggnad med sadeltak. En stapelklocka anskaffas. En prästkammare uppförs enligt uppgift vid samma tid som kapellet. Anm: Hudiksvall P IVd: 1 sid. 7-9 innehåller Bromans egen mycket utförliga berättelse om kapellets tillkomst.	Kilström, B. I. 1972/ Länsmuseet Gävleborg, topografiskt arkiv P IVd:1
1740	Nya fönsterluckor till alla fönster	P IVd:1
1744	Enkelt vapenhus, beskrivet som "skiulet öfver dören och broen med gångjärn och klinka". Enligt blyertsanteckning är det senare borttaget.	P IVd:1
1748	En stor spira sattes upp mitt på taket.	P IVd:1
1753-54	Stora inköp av bräder, tjära, spik och rödfärg vilket tyder på exteriör renovering.	P IVd:1
1755	En predikstol köps från Idenors kyrka och placeras i kapellet.	Kilström, B. I. 1972.
1759-61	Exteriör och interiör renovering av kapellet. Vävspanning och målning av kapellet ("Ett gammalt segel til capellets klistrande, wid des hwitlimning") Inköp av stora mängder näver, till taket, och bräddor. Lagning av fönster.	P IVd:1
1762-64	Ny bänkinredning, målning	P IVd:1
1775	Rödfärgning	P IVd:1

1781	4 nya större fönster, 4 nya mindre fönster. 4 par fönsterluckor	P IVd:1
1782	Kapellets interiör förses med välvt tak. Inget i räkenskaperna om detta.	Länsstyrelsen, Gävleborg, Kultur- miljö, ärendearkiv.
1793	Stapelklockan omgjuts och tillökas på öbornas bekostnad.	Kilström, B. I. 1972.
1800	Restaurering av kapellets exteriör. Inget i räkenskaperna om detta	Länsmuseet Gävle- borg, topografiskt arkiv
1805	Inköp av näver och spik tyder på taklagning	P IVd:1
1813	Två nya fönster med fönsterluckor och målning	P IVd:1
1816	Spiror på klot till taket (inte angivit hur många)	P IVd:2
1818	Rödfärgning	P IVd:1-2
1825	Ny stege till taket.	ATA
1829	Vid en inventering detta år beskrivs kapellet bl a på följande sätt: ”Längden från öster till vester är 13 al. 3 t. Bredden 10 al. 4 tum. Höjden 8 al. 22 tum. Invändigt är kapellet hvitlimmadt, utvändigt rödmåladt och brädslaget. Dörren till vester är 3 al. 9 t. hög. 1 al. 14 3/8 t. bred. På östra, norra och södra sidorna äro 2ne fönsterlufter 1 al. 22 t. hög. 1 al. 15 1/8 t. bred, med trädluckor för hvar t fönster. Predikstolen i nordöstra hörnet, köpt från Idnor 1755, i gammal stil med gamla bilder, hvaribland Apost. S. Johanner, Marcus och Lukas. (---) Altare med bord och disk. Altaretaflan föreställer nedantill den helige Nattvardens utdelande (---) 7 st bänkar, lika många å hvardera sidan om stora gången, 3 al. 8 t. långa 1 al. 17 t. höga. Vid ingången till Choret äro tvenne pelare (...) En jernställning mellan pelarena med en tafla midtuti (- --) En stege upp till takspetsen. Klockstapeln vid vestra väggens norra del, bestående af 2ne spiror med tvärliggare, håller en klocka (---) Tre st. jernspiror på taket med flaggor af jern.” Samma år som inventeringen äger den sista gravsättningen rum vid Draköns kyrkogård.	ATA/Länsstyrelsen Gävleborg, Kultur- miljö, ärendearkiv
1843	Omfattande renovering. Åtskilliga hänvisningar till kvittenser samt inköpt 150 alnar tapetväv (kapellets insida vävspänd?)	P IVd:1
1851-52	Omfattande renovering av kapellet. Enligt kassaboken kräver reparationen 140 brädor och 190 spikar. De två pelarna med krönstykke som tidigare stått vid ingången till koret flyttas till altarc väggen och kompletteras med ett krucifix. Predikstolen moderniseras. Enligt en tidningsartikel (Hudiksvalls Tidning 1986-07-25) byggs den nuvarande prästkammaren detta år.	Kilström, B. I. 1972/ Länsstyrelsen Gävleborg, Kultur- miljö, ärendearkiv P IVd:2
1866	Målning, oklart var. Inköp av takspån tyder på att spån läggs på taket (kan även vara prästkammaren).	P IVd:2
1869	Renovering av fönsterbågar m m	P IVd:2
1890	Restaurering av kapellets interiör.	Länsmuseet Gävle- borg, topografiskt arkiv
1895	Kapellet är sannolikt rödmålat, att döma av ett foto över fiskeläget från detta år.	Daterat foto i Kråkö prästkammare
1913	På ett foto från detta år ligger papptak på kapellets tak.	Sandström, Å. 1996.
1936	Kapellet genomgår en grundlig renovering, efter förslag av målarmästaren Johan Wik, inför 200-årsjubileet detta år. Arbetet	Kilström, B. I. 1972/ ATA/ Länsstyrelsen

	<p>bekostas delvis av ett omfattande anslag från Iggesunds bruk. Befintlig väv på väggar och tak tillspikas och ny väv sätts upp på söndriga ställen. Målningsarbetena omfattar bl a målning av tak och väggar med matt oljefärg. Fönstren behandlas genom luttvätt, grundning, spackling och strykning två gånger med oljefärg i passande ton till väggar och tak. Befintlig brun ekfärg på bänkdörrarna tas bort och återställs till sitt ursprungliga utseende med färgerna rött, blått och grönt. Själva bänkarna målas dock ej utan endast gavlarna och bänkdörrarna. Fyllningarna på predikstolen och altaret bättras och mattfernisas medan pilastrarna målas i samma ton som bänkarnas kulörer. Vissa övermålade förgyllningar omförgylls och andra förgyllningar bättras. Ev. sätts dubbelfönster med antikglas, med samma rutstorlek som fönstret utanför, in i de båda fönstren i östväggen för att dämpa det infallande solljuset som skiner i ögonen på kapellets besökare.</p>	Gävleborg, Kulturmiljö, ärendearkiv
1970-talet	Ett hörn av papptaket inuti kapellet faller ned när kapellets port blåser igen. Innertaket åtgärdas efter detta.	Persson, A-L, 2005.
1986	Upprustning inför byggnadens 250-års jubileum detta år. Kapellets fasader målas om utvändigt och en ny bro byggs framför porten. Klockstapeln förses med en ny huv. Invändigt målas fönsterbågarna om. Arbetet utförs av kapellvärdarna och andra Kråköbor.	Länsstyrelsen Gävleborg, Kulturmiljö, ärendearkiv
1987-1988	Kapellets fönster tas ner och forslas till en firma i Stockholm för ny blyinfattning. Det gamla glaset behålls dock.	Persson, A-L, 2005.
1988	Ommålning av innerväggar och bänkar i kapellet.	Persson, A-L, 2005.
1994-1995	Kapellet målas utvändigt i en gul kulör.	Sandström, Å. 1996.
2001	Renovering av prästkammarens fönster. Arbetet omfattar utbyte av två glasrutor, omkittning av samtliga rutor, målning av bågar och karmar med linoljefärg.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv.
2008	Norling bygg Interiör, Bergsjö, utför renovering av kapellet. Byte av mindre rötskadade paneldelar samt delar av klockstapeln. Byte av skadade tegelpannor. Konservator Per Mattsson utför färgdokumentation, men ommålning sker i en betydligt kraftigare gul kulör.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv.
2011	Brinkab, Hudiksvall, renoverar kapellets klockstapel. Båda de bärande träspirorna byts och en del virke i klockhuven. Nya fotsteg sätts upp på klockstapeln. Äldre virke av bra kvalitet samt järndelar återanvänds. Klockstapeln tjäras i sin helhet istället för tidigare då halva stapeln var målad som kapellets fasader.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv.

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Antikvariskt Topografiskt Arkiv (ATA) Hälsingland, Hs Hudiksvalls sn, Agö kapell
Forssius, Herman. *Agö kapell. Kort historik inför 300 årsdagen 7/8 1960.*

Hedlund, Anders. *Agön. Kort historik och beskrivning.* Stencilerad text. 2000-06-26 med ändringar 2005-07-27.

Hedlund, Bengt. *Stugan på Agön.* Stencilerad text, (Agö prästkammare) 2001.

Kilström, Bengt Ingmar. *Fiskarkapellen i Hudiksvalls skärgård.* Ingår i serien Hälsinglands kyrkor XX. Uppsala 1972.

Landsarkivet Härnösand (HLA) Hälsingland, Hudiksvalls kyrkoarkiv, Övriga handlingar, Handlingar ang. skärgårdskapellen, Agö kapell

P IVa:1 Räkenskaper 1717-1887 Agö kapellbok.

P IVa:2 Protokollbok 1829-1999

P VIa:3 Protokoll mm 1823-1869 Agö hamnrätt

P VIa:5 Diverse handlingar, karta, foton, mm 1911-1986

P IVa:6 Verifikationer, inventarieförteckn. 1947-1980

Lindgren, Anna. *Agö kapell. Antikvarisk kontroll vid fönsterrenovering.* Slutredovisning, Läns museet Gävleborg, Gävle 2002.

Läns museet Gävleborg, topografiskt arkiv

Läns museet Gävleborg, ärendearkiv

Rodenstam, Greta. *Några erinringar inför återinvigningen.* Hudiksvall 1950.

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
ca 1600	Agö fiskehamn anläggs. Ett kapell byggs troligen under tidigt 1600-tal. I Agö kapellbok från 1717 står följande: ”I forna dagar stod Capellet opbyggt norr ut in på gröna slätten”.	Rodenstam, G. 1950/ P IVa:1, pag. 1 och märkvärdiga händelser 1830
1611	Första skriftliga belägget om ett kapell på Agön.	Hedlund, A. 2005.
1614	”Augö-Oarne” läggs under staden Hudiksvall.	Rodenstam, G. 1950.
1616	Den klocka som fanns i kapellet i början av 1700-talet gjuts.	P IVa:1, pag. 1
1660	Det nuvarande kapellet uppförs i form av en timrad rektangulär byggnad med sadeltak. Bygget leds av ålderman Jon Larsson.	Kilström, B. I. 1972/ P IVa:1, inbunden artikel Agö kapell 1660-1911
1671	En predikstol ”in på gafeln” inköps från Hudiksvalls gamla träkyrka som detta år ersätts med en ny kyrka av sten.	Kilström, B. I. 1972/ P IVa:1, pag. 1
1680	Ett solur, ”ljusstenen” kallad, sätts upp utanför kapellet.	Kilström, B. I. 1972.
1700-talet	En liten prästkammare byggs.	Kilström, B. I. 1972.
1705	Inköp av en tunna tjära till kapellets behov samt spik.	P IVa:1, pag. 5
1717	I Augö kapells inventarium i Agö kapellbok beskrivs kapellet	P IVa:1, pag. 1-2

	bland annat på följande sätt: <i>"Längd 14 alnar, bredd 10 alnar, höjd 9 alnar. 3 öppningar till fönster 1 öster och 2 söderut 10 st Bänkar på Mansfolksidan med 11 st för qvinnofolken... 1 liten stapel med liten klocka om 2 hb wigt af år 1616 med Bokst. E.L.S"</i> samt <i>"1 st. fattigbösssa vid Kyrkdören..."</i>	
1718	Inköps två nya fönster och betalas för fönsterbågar. Ersättningen för <i>"fönsterbyggnad"</i> utbetalas år 1720.	P IVa:1, pag. 9-10
1724	Inköps två stycken näverlass som kapellet täcks med.	P IVa:1, pag. 11
1726	Inköps tjära till kapellets behov.	P IVa:1, pag. 13
1730	Inköps 4 tolfter brädor till kapellets behov och dessutom skänker sjöfolket 1 tolft brädor	P IVa:1, pag. 16
1731	1 lass näver levereras till kapellets behov. 1 tunna tjära och spik inköps även. Tre år senare betalas <i>"Rödfärgen som brukades til Capelets behof 1731 bland tiäran."</i> Även <i>"Prästeboningarna"</i> förbättrades. Kapellets flagga (dvs troligen en vindflöjel) lagas.	P IVa:1, pag. 15, 16, 17 och 101
1734	Betalning erläggs den 15 juli för <i>"Capelets målning"</i> för bland annat lim, 2 lod indigo, miöl til klister och krita samt målarlönen.	P IVa:1, pag. 17
1738	Två nya par fönster med bågar köps in.	P IVa:1, pag. 19
1741-1743	Snickarlön utbetalas till Magn: Granlund. Dessutom inköps bland annat följande: brädor till kapellets förbättring, spik till <i>"stapelens förfärd:"</i> , 4 kannor tjära samt rödfärg.	P IVa:1, pag. 20
1744	Bland inkomsterna upptas <i>"Hyra för Prästehusen"</i> , dvs en prästkammare och någon ytterligare byggnad bör då ha funnits på platsen.	P IVa:1, pag. 29
1746	Brädor, 1 tunna tjära till kapellets behov samt rödfärg till taket köps in.	P IVa:1, pag. 22
1743	De två yttersta av kapellets tre vindflöjlar, båda utsmyckade med stjärnor tillkommer.	Kilström, B. I. 1972/ Rodenstam, G. 1950.
1749	Kapellet får en gjuten klocka i gåva av Olof Högman. I inventarieboken står: <i>"Kapellet föräras en liten Klåcka af. Ol. Högman under häfwen"</i> .	Kilström, B. I. 1972/ P IVa:1, pag. 2
1750	Betalning för ett par nya fönster till kapellet. Beslag till ett fönster bekostas två år senare.	P IVa:1, pag. 24
1753	Inköp av totalt 6 tolfter brädor till kapellets reparation.	P IVa:1, pag. 26
1755	Inköp av diverse till kapellets reparation.	P IVa:1, pag. 26
1758	Betalning för 1 lass näver till kapellet och för fönsterlagning.	P IVa:1, pag. 28
1759-1760	Betalning för fönsters reparation på kapellet.	P IVa:1, pag. 27
1762	Kapellklockan gjuts om och ökas i storlek av <i>"Bronsgjutaren"</i> Eric Hillström i Gävle. Reparation av klockstapeln.	Kilström, B. I. 1972/ P IVa:1, pag. 2 och 28
1763	Betalning för 1 tunna tjära och 100 spik samt 50 grövre spik.	P IVa:1, pag. 29
1765	Korskranket skänks av bergaren Petter Run(d)berg. Samtliga hamnbor utför reparationer i kapellet: <i>"Nya bänkar på bägge sidor grundas."</i> Betalning för 28 brädor, 450 spik, arbetslön för nya bänkdörrar.	Kilström, B. I. 1972/ P IVa:1, pag. 3 och 30

1766	Kapellets pyramider tillverkas på bekostnad av Carl Broman. Förtydligande: Pyramiderna med målning skänkta av Borg. Carl Broman. Predikstolen flyttas, kapellet "hvitlimmades" och bänkarna målades om. Skrank på båda sidor, "jämte målning föräradt af Borg. Peter Runberg." (På andra ställen i räkenskaperna namngiven som Rundberg). Flera fönster skänks också till kapellet. Betalning för 2 fönsterbänkar, rödfärg och färgernas rivning. Äldre föremål som hört till kapellet auktioneras ut.	Kilström, B. I. 1972/ P IVa:1, pag. 3, 30 och 31
1767	Paul Hallberg förfärdigar en altartavla till kapellet. Glasmästaren i Hudiksvall, Mathias Svanberg med hustru Margareta, skriver namnen och detta årtal i två små rutor i kapellets korfönster. Betalning för spik, hakar och bräde samt linolja och blyvitt.	Kilström, B. I. 1972/ Rodenstam, G. 1950. P IVa:1, pag. 31
1768	Betalning för tjära till kapellet.	P IVa:1, pag. 31
1770-1771	En ny predikstol till kapellet tillverkas av snickaren Mäster Jöns Dahlström och målas och förgylls av mäster Paulus Hallberg, båda Hudiksvall. Predikstolen invigs 30 juli.	ATA/ P IVa:1, pag. 3 och 32
1775	Kapellets läsarstol tillkommer.	Årtal på läsarstolen.
1776	Kapellets gamla predikstol säljs, enligt uppgift för en ringa summa.	Forssius, H. 1960.
1778	Betalning till Hr Hallberg för förgyllning av nummertavlan.	P IVa:1, pag. 39
1782-1783	Betalning till Mäster Dahlström för arbete och till målaren Hallberg för målning. Inköp av tjära, rödfärg, näver, spik mm.	P IVa:1, pag. 43
1784	Betalning för 3 par nya luckor till kapellet av Mäster Dahlström och för målning av Hr Hallberg	P IVa:1, pag. 44
1785	Betalning för mindre reparationsarbeten i kapellet.	P IVa:1, pag. 45
1786	Kapellets spiror tillkommer. Utgifter för kapellspirornas förfärdigande, bland annat järn, knoppar och kronor av koppar samt målning av Hallberg och förgyllning.	P IVa:1, pag. 45
1788	Betalning för diverse till kapellets reparation.	P IVa:1, pag. 45
1790	Insättning av två fönsterrutor i kapellet.	P IVa:1, pag. 46
1792	Kostnader för brädor, rödfärg mm och arbete med kapellets reparation.	P IVa:1, pag. 47
1793	Anskaffning av 1 tunna tjära, 150 fyrtumspik.	P IVa:1, pag. 47
1794	Inköp av näver till kapelltaket.	P IVa:1, pag. 48
1795	Betalning för rödfärg och vitriol, en tolt brädor och smide till kapellklockan.	P IVa:1, pag. 48
1796	Lagning av fönsterrutor i kapellet och handtag till kapelldörren.	P IVa:1, pag. 48
1797	Inköp av näver till taket samt tjära och spik.	P IVa:1, pag. 49
1798	Lagning av 6 fönsterrutor.	P IVa:1, pag. 49
1801	Köp av tjära till kapellet samt rödfärg.	P IVa:1, pag. 50
1805	Kostnader för 4 st fönsterluffer till kapellet.	P IVa:1, pag. saknas
1806	Arbete med kapellets fönster, luckor samt lagning av järn. Inköp av spik och ½ tunna tjära för kapellets behov.	P IVa:1, pag. saknas
1808	Utgifter för näver till kapellet.	P IVa:1, pag. saknas
1809	Målning i kapellet. Hamfogden förfärdigar hamnbornas prästkammare med tapeter af egen bekostnad. Huset målas.	P IVa:1, pag. saknas

1810	Utgifter för sönderslagna fönsterrutor (framgår inte om det rör kapellet)	P IVa:1, pag. saknas
1813	Försäljning av gamla brädor från kapellet. Kostnader för reparation i kapellet.	P IVa:1, pag. saknas
1825	Togs beslut i hamnrätten att kapellet skulle tjäras.	P IVa:2, Hamnrätt 1825-08-20.
1826	Den mittersta av kapellets tre vindflöjlar sätts upp.	Kilström, B. I. 1972/ Rodenstam, G. 1950.
1829	Vid en inventering 1829 beskrivs kapellet på följande sätt: <i>”Längden från öster till väster är 14 al. bredden 10 al. och höjden 9 al. Invändigt är Capellet hvitlimmat, utvändigt brädslaget och rödmålat. Fyra fönsterlufter på norra och lika många på södra sidan, samt ett något större fönster på östra sidan. Altare med bord och disk, mycket litet, omgjordes 1766 och med blå oljemålning bekostades. (---) 9 st. bänkar på vardera sidan om stora gången, 4 al. långa och oljemålade endast på dörrarna. Capellet äger blott en enda ingång ifrån vestra änden och dörren till denna ingång är försedd med lås och jernbom. 2ne pyramider framvid choret mellan bänkarna och en järnställning deremellan, i hvars mitt hänger en rund tafla med förgylt bildverk omkring med inskrift. (---) Klockstapeln vid vestra väggens norra del, bestående af tvenne uppresta spiror med tvärliggare, håller en klocka af metall (...) Ett oljemålat skrank vid de främsta bänkarna med påskrift C. E. N. P C. B. Anno 1765. En tvärbänk på vardera sidan om altaret. Trädluckor för alla fönstrena. En stege till takspetsen”.</i>	ATA
1830-31	Omfattande renovering och ombyggnad. Arbetet leds av hamnfogde Peter Lundberg och bekostas av <i>”hamnboarne”</i> . Varje matlag anskaffade 2 timmerstockar om 10 á 12 alnar samt 1 st 4 tums plankor till taket. Kapellet förlängs 6 alnar på längden mot öster för att kunna rymma öns växande befolkning. Taket höjs samtidigt 1½ aln. Ett fönster på vardera långsidan tillkommer och de befintliga fönstren efter långväggarna tillökas med 8 tum. Nya takåsar, vilka hämtades från vraket efter galeasen Charlotta av Sundsvall, som förolyckades vid Gabrielsten på sydöstra sidan av Agön år 1827 1829 . Predikstolen flyttas från gaveln på södra sidan till norra väggen. Korbågen mellan pyramiderna tas bort. Pyramiderna placeras ovan fönstret över altaret. En ny bänk tillkommer på vardera sidan av mittgången.	Kilström, B. I. 1972/ Rodenstam, G. 1950/ P IVa:1, Märkvärdiga händelser 1830
1831	Kapellet brädslås och diskussion förs med Agöborna om kapellet ska målas med vit oljefärg eller röd slamfärg.	Kilström, B. I. 1972/ P IVa:1, Märkvärdiga händelser 1831
1832	Kapellets fasader stryks två gånger med vit oljefärg och taket stryks med tjära och rödfärg samt fönsterluckorna och taklisten med pärlfärg. Invändigt stryks tak och väggar med vit limfärg och bänkhyllorna, bänkarna i koret samt panelningen med pärlfärg. Pelarna och dekorationen kring fönstret grundas. Altare med ring utvidgad beskrivs som rymlig och målad med pärlfärg. 10 bänkar på vardera sidan mittgången och tvärbänkar i koret.	Kilström, B. I. 1972 P IVa:1, Märkvärdiga händelser, juni 22 och pag. 159.

	Byggnaden invigs på midsommardagen detta år. Till invigningen skänker hamnfogden, Per Lundberg altarprydnaden, ett kors med törnekrona. Den gamla altartavlan av P. Hallberg placeras på en av kapellets väggar. Kapellet beskrivs i ett inventarium samma år. Yttertaket uppges vara försett med tjära och rödfärg. Kapellet har 7 fönsterluffer. Klockstapeln är fästad vid väggen. På taket finns tre järnspiror.	
1840	Diverse räkningar för olja och färger till kapellets målning.	P IVa:1, pag. saknas
1843	Betalning för en kanna stenkoltjära.	P IVa:1, pag. saknas
1844	Reparation av klockan.	P IVa:1, pag. saknas
1844-45	En ny större prästkammare uppförs nere i hamnen. Byggnaden består av ett rum utan eldstad och är försedd med fönster i tre väderstreck och med en förstuga i det fjärde väderstrecket. Prästkammaren är 12 alnar lång och 9½ alnar bred samt 4 alnar, 20 tum från marken till väggbandet och huset är försett med 2ne ingångsportar. Gamla prästkammaren säljs till rådman Lundberg.	Kilström, B. I. 1972/ Rodenstam, G. 1950/ P IVa:1, Märkvärdiga händelser 1845
1850	Lagning av fönsterruta. Kapellets bänkar målas och predikstolens insida målas grå. Arbeten i och utanpå prästkammaren. Betalning till mästaren Norling för arbete i prästkammaren och till Åkerberg dito för tapeter.	P IVa:1, pag. saknas/ Agö prästkammare, kapellarkiv
1853-1854	Betalning för tegel och fönster.	P IVa:1, pag. saknas
1857	Det gamla bristfälliga yttertaket på kapellet tas ned och ersätts med ett spåntak. Utgifter för takspån och spik. Det gamla takets näver och bräder säljs på auktion där behållningen går till det nya taket.	P IVa:1, pag. saknas/ Märkvärdiga händelser 1857
1858	Kostnader för 6 st. rutor i Prästkammarfönstret.	P IVa:1, pag. saknas
1860	Kapellet målas gult med vita knutar och taklister (totalt tre strykningar). Målningsarbetet utförs av målaren Norling. Utgift till Glasmästare Norell för ruta.	Agö prästkammare, kapellarkiv/ P Va:1, pag. saknas
1866	Prästkammaren förses med nytt tak av spån. Det gamla taket som bestod av näver och bräder såldes på auktion för att bekosta det nya taket.	Forssius, H. 1960.
1869	Reparation av kapellet med kostnader för takspån, spik och brädor.	P IVa:1, pag. saknas
1870	Utgifter för målning av kapellets ”förstuvist” samt kostnader för ”1 kanna kokt linolja, blyhvith i olja ...ljusåker”, 1 fönster i prästkammaren.	P IVa:1, pag. saknas
1874	Kostnader för takspån, brädor och ¼ låda takspik.	P IVa:1, pag. saknas
1882	Målningsarbete utförs vid kapellet av Olof Jonsson.	Uppgifter skrivna på kapellets predikstol.
1886	Inköp av ½ tunna asfaltstjära till kapellet.	Agö prästkammare, kapellarkiv
1904	Utgifter för takspån och spik.	P IVa:2, pag. 61

1905	Kostnad för 4 kilo krita.	P IVa:2, pag. 61
1908	Rödfärgning av kapelltaket. Målning av knutarna till prästkammaren.	Agö prästkammare, kapellarkiv
1910	Inköp av dynamit till sten vid prästkammaren.	P IVa:2, pag. 65
1911	Reparation av kapellet. Taket och väggarna pappspänns och målas med limfärg av J. O. Holm, Hudiksvall genom Vilh. Rosell. Pappen i taket spänns mellan åsarna. Pyramiderna, som enligt uppgift stått på vinden sedan 1830, sätts åter in i kapellets kor. Renovering av prästkammarens interiör.	Kilström, B. I. 1972/ATA/ Agö prästkammare, kapellarkiv/ P IVa:5, anteckning på baksidan av foto
1921	Ny sparbössa till kapellet. Invändig renovering av prästkammaren med färg och tapeter (sannolikt de nuvarande).	Agö prästkammare, kapellarkiv
1929	Renovering av kapellets exteriör. Tvåkupigt taktegel läggs på kapellet. Inköp av takpapp. Byggnadens fasader målas	Agö prästkammare, kapellarkiv
1931	Reparation av taket på klockstapel.	Agö prästkammare, kapellarkiv
1938	Inköp av tågvirke till kapellklockan.	Agö prästkammare, kapellarkiv
1940	En rulle underhållsfri papp C samt 1 paket galvaniserad pappspik inköps till kapellet (eller prästkammaren).	Agö prästkammare, kapellarkiv
1947	Inköp av virke, spik och fönsterkarmar mm.	P IVa:6, Faktura från Br. Wästberg
1948	Inköp av en tapetrullar, bård, titanvitt, terpentin och linolja mm samt porös rockboard och diverse virke. Renovering av telefonkiosken i prästkammaren.	P IVa:6, Fakturor från K. J. Strid och Br. Wästberg
1950	Klockstapelns undre stödjande delar, vilka angripits av myror, byts mot nytt virke lika det gamla. Invändig restaurering efter ett förslag av landsantikvarie Philibert Humbla och konservator Sven Dahlén. Bänkar och golv tas ut. Byte av rötskadade åsar och ilagning med nytt golvvirke där golvet varit skadat. Huvuddelen av det ursprungliga golvet läggs dock tillbaka och bänkarna sätts tillbaka där de stod. Ny papp spänns i tak och målas med vit limfärg bruten med grön umbra. Skador i pappen på väggarna lagas och målas in i samma kulör som omgivande vägg. Ornament rörs ej. Restaurering av dekorationer ovan altaret, pelare och pilastrar mm. Fönsterbågar, karmar och foder målas i ljusgrå färgton. Bänkfasaderna mot mittgången vilka tidigare varit ekådrade återfår underliggande kulör. Målningsarbetet med oljefärg utförs av Rune Wik, Hudiksvall, E. Kaljén samt L. T. Ohlsson Steen. Renoveringsarbeten utförs även i prästkammaren.	ATA/ uppgifter skrivna på kapellets predikstol/ P IVa:6, faktura från Joh. Wiks måleriaffär
1959	Hamborna utför målning av prästkammaren. Till detta inköps 42 kg färdigl. Rödfärg och 5 l. basvitt.	P IVa:2, pag. 84 samt PIVa:6, faktura frå Joh. Wiks måleriaffär
1960	Inför kapellets 300-års jubileum genomförs en utvändig renovering och byggnaden målas i ljusgul färg med vita knutar, fönsterluckor och fönsterbågar. Kapellets spiror förgylls. Arbetet utförs av Tom Colt. Klockstapelns tak förses med papp. Inköp av 20 st. tegelpannor.	Kilström, B. I. 1972/Hedlund, B. 2001/ uppgifter skrivna på kapellets predikstol/ P IVa:5, in-ventering tak-

		matr./P IVa:6, faktura från Joh. Wiks måleriaffär
1970	Reparation av soluret som bekostas av gåvor.	P IVa:2, kapellstämma 1970
1971	Ny klockstapel byggs med samma utförande som den tidigare, men med nya gjutna betongfundament under. Upphängningen av kapellklockan lagas. Kapelltaket lagas. Snedsträvorna får en annan placering än tidigare. Eventuellt sätts ny papp på kapellets vapenhus. Ny sockel ordnas till soluret. Skogen vid kapellet röjs.	Besök på platsen/ P IVa:2, kapellstämma 1971/ Läns museet Gävleborg, ärendearkiv
1972	Yttre upprustning av prästkammaren. En tuppflöjel sätts upp.	Hedlund, B. 2001/ P IVa:2, kapellstämma 1972
1977 (1976)	Målarmästare Sören Christiansson, Hudiksvall, målar om kapellets innertak. Arbetet bekostas genom en donation av Greta Holmström. Även prästkammarens innertak och taket i prästkammarens förstuga målas om.	Hedlund, B. 2001/ uppgifter skrivna på kapellets predikstol/ P IVa:2, kapellstämma 1977/ P IVa:6, faktura S. Christianssons mål.
1978	Prästkammaren rödmålas utvändigt.	P IVa:2, kapellstämma 1978
1980	Yttre upprustning av kapellet. Målning av vindskivor, fönster, sockel, klockstapel samt solur. Arbetet utförs av hamnborna.	Hedlund, B. 2001/ P IVa:2, kapellstämma 1980
1981	Fortsatt målningsarbete på kapellet utförs av hamnbor.	P IVa:2, kapellstämma 1981
1984	Per och Bengt Hedlund bemålar kulor, stjärnor och krona med guldbrons. Färgen håller dock enligt uppgift bara en sommar. Ny flaggstång med gjutet fundament sätts upp.	Hedlund, B. 2001/ /P IVa:6, faktura från 1984
1986	Yttre upprustning av prästkammaren.	Hedlund, B. 2001.
1991	Målning av prästkammarens exteriör utförs av hamnlaget.	P IVa:2, kapellstämma 1991
1992	Hamnbor utför bättringsmålning av kapellets exteriör med vit färg.	P IVa:2, kapellstämma 1992
1993	Hamnbor utför målningsarbete på kapellet med gul färg efter en donation av Ebba Humble på 2000 kronor, samt behandling av klockstapel och solurspodium med cuprinol.	P IVa:2, kapellstämma 1993
1994	Lennart Westner med son Per-Erik Westner reparerar yttertaket. Underst läggs råspont, därefter takpapp och sist nytt tegel. Korsen bemålas med svart resp. guldfärg. Det gamla teglet får övertas fritt av hamnborna.	Hedlund, B. 2001/ uppgifter skrivna på kapellets predikstol/ P IVa:2, kapellstämma 1994
1998	Yttre upprustning/ ommålning av prästkammaren.	Hedlund, B. 2001/ P IVa:2, kapellstämma 1998
2002	Fönsterrenovering utförs av Tj's måleri & golv AB och Brolins glas, båda Hudiksvall. Arbetena omfattar nytillverkning av två	Lindgren, A. 2002/ Läns museet Gävle-

	bottenstycken till karmar, lagning av trasig blyspröjs, byte av trasigt glas till glas av samma struktur som tidigare. Fönsterbeslag rostskyddsbehandlas och målas med linoljefärg. Samtliga fönster kittas och målas med linoljefärg.	borg, topografiskt arkiv
2006	Den tidigare klockstapeln tas ned och ersätts av en ny. Virket kedjesågas och klockstapeln tjäras.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv
2009	Ommålning av kapellet i samma ljusgula kulör som tidigare med oljefärg. En ny piedestal till soluret tillverkas med den tidigare som förebild.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Engman, Jan (red.) *Prästgrundet. Storsnoa. Bränningarnas ö. en utpost mot havet.* Prästgrundet 1999.

Hamnbok för Prästgrundet, original hos Prästgrundets hamnförening, avfotograferad av Fiskarkapellprojektet.

Kilström, Bengt Ingmar: "Prästgrundets kapell...", I: *Hälsinglands kyrkor* III. Uppsala 1982.

Skoglund, Hjalmar. *Minnesteckning över gamla kapell på öarna i Gävleborgs län.* Tryckt i ett exemplar till Landshövding Sven Lübeck och överlämnad i gåva på dennes 50-årsdag. Gävle 1927

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1803	Kapellets kyrkklocka gjuts av Pehr Öberg i Hudiksvall. (hela 27 år innan kapellet står klart. Fanns det en tidigare klockstapel på ön?)	Engman. sid. 28
1826	Kapellet uppfördes. Inredningen, som förmodligen utfördes närmast eftervarande år, består av sluten bänkinredning, halvrund läsarpulpet	Hamnbok sid. 5
1830	Kapellet invigdes den 15 augusti av komminister H. P. Hagborn. Kapellet var dock inte helt klart.	Hamnbok sid. 5/ Engman. sid. 30
1838	Kapellet målades invändigt av Anders Wibelius, Söderhamn. Väggarna delades in av pilastrar med kapital och kannelyrer. Över gavelfönstret ett blå fält med ett vitt kors, draperat med svepning och med en törnekrans. Över ingången även ett blått fält med texten "Helig, helig, helig Herre Gud Zebaot".	Minnetavla i kapellet
1888/ 1889	Yttre renovering. Räkenskaperna tar upp takspån och tre fönsterrutor. Kilström skriver att kapellet brädfodrades detta år, vilket kan vara ett antagande. Skoglund anger samma år för reparationen. Enligt Engman brädfodras kapellet för första gången 1888. Byte av inner- och yttertak med ny takspån.	Kilström. sid. 202 / Engman. sid. 30/ Skoglund.
1893	Ommålning av kapellet.	Engman. sid. 30
1900	Ommålning av ytterpanelen. Spåntaket tas bort och ersätts med ett papptak.	Engman. sid. 30
1927	Yttre- och inre renovering. Väggarnas marmorering förmodligen nymålad. Gavelfönstret igensatt och ett marmorerat fält uppsatt i dess ställe.	Hamnbok sid. 38
1930	I samband med att orgel anskaffades togs södra korbänksskärmen med dörr bort. De borttagna delarna förvaras i mangelboden.	Engman. sid. 34
1958	Klockstapeln renoveras.	Engman. sid. 29
1969	"Vissa förbättringar" genomfördes detta år, enl. Kilström, även om hamnboken inte nämner något om detta.	Kilström. sid. 202

1989	Yttre renovering som bekostas av kyrkorådet i Söderhamn. Östgaveln panelades om. 1927 hade fönstret spikats över utifrån, men lämnats kvar. Nu togs det bort och östra väggen fick en slät panelyta. Nya fönsterluckor. Ommålning av kapellets exteriör. Papptaket inuti kapellet målas om.	Engman. sid. 33.
1995- 1996	Kapellets gjutna klocka restaureras. Upphängningen förses med nytt smide och kläppens upphängning förstärks.	Engman. sid. 28

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

ATA, Hälsingland, Söderhamns stad, Storjungfruns kapell

Byggnadsregistret, Söderhamn, Storjungfruns kapell

Lindstedt, Lars. Fotosamling

Länsmuseet Gävleborg, personarkiv. Skoglund, Hjalmar. ...*minnesteckning över gamla kapell på öarna i Gävleborgs län*. Hudiksvall 1927. Album tillägnat landshövding Sven Lübeck på hans 50-årsdag.

Länsmuseet Gävleborg, topografiskt arkiv

Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv

Länsmuseet Gävleborg, Fiskarkapellprojektet

Länsstyrelsen Gävleborg, Kulturmiljöenheten, ärendearkiv

Kilström, Bengt Ingmar. *Prästgrundets och Storjungfruns kapell samt Stugsunds kyrka i Söderhamn*. Uppsala 1982.

Magnusson, Yngve. *Söderhamns församling 1635-1980*. Söderhamn (1980?)

Magnusson, Yngve. Storjungfrun (Stencilerad text från 1980-talets senare del, bland annat med utdrag och kopior ur Storjungfruns hamnbok)

Vedin, P. J. *Det forntida fisket vid Norrlandskusten*. Gävle 1939.

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1600-talets början eller mitt 1617 och 1618	Det nuvarande kapellet anläggs sannolikt vid denna tid, men något exakt byggår är inte känt. Enligt den dendrokronologiska dateringen fällt virket till kapellet 1617 och 1618. Även virket till de två bakersta bänkraderna på norra sidan tas ut vid detta tillfälle. Kapellet uppförs av timmer och förses med sadeltak. Eventuellt kan byggnaden ha haft en äldre föregångare.	Kilström, B. I. 1982/ Byggnadsregistret/ Läns-museet Gävleborg, Fiskarkapellprojektet
1619	Detta årtal ristats (mejslas) in i väggen på södra sidan under bräderna, enligt ett protokoll från 1790. Eventuellt skulle inristningen kunna ange byggåret för kapellet.	Kilström, B. I. 1982/Länsmuseet Gävleborg, Fiskarkapellprojektet
1620	<u>Söderhamns församling får troligen ansvar över kapellet från denna tid, då Storjungfrun omtalas i de stadsprivilegier som kung Gustav II Adolf utfärdar för Söderhamns stad detta år i och med att Storjungfrun doneras till staden.</u>	Kilström, B. I. 1982/ Magnusson, Y. 1980-talet, s. 1
1653	Detta årtal ristats in på ingångsdörrens insida.	Skoglund, H. 1927
1690-talet	Storjungfruns kapell får överta predikstol och en del andra snidade inredningsdetaljer från moderkyrkan i Söderhamn som vid denna tid utrustas med ny inredning.	Kilström, B. I. 1982
1700-talets början	Hudiksvallsprosten O. J. Broman skriver att ”På Stora Jungfrun är ett Capel nu i senare dagar upbyggt.”	Skoglund, H. 1927

1700-talet	Den nuvarande bänkinredningen tillkommer eventuellt under detta århundrade och enligt en uppgift även predikstolen (Jämför dock uppgift ovan ang. 1690-talet). Vägarna förses med en draperimålning under detta sekel.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv
1747	På en lantmäterikarta uppmätt detta år omtalas kapellet: ”Här är oc et Capell, som gefle fiskare, långt förr än Söderhamns stad blef funderat oc bygt samt emd privilegier försedd, upbyggt hafva”.	Magnusson, Y. 1980-talet, s. 2
1748	Den klocka som tidigare hängde i kapellets klockstapel gjuts. Detta är kapellets första gjutna klocka.	Kilström, B. I. 1982/ Vedin, P. J 1939
1790	Ett inventarieprotokoll upprättas i samband med att kyrkoherde J. N. Nordberg besöker Storjungfrun och i detta beskrivs även kapellet. I protokollet omnämns att årtalet 1547 tidigare ska ha funnits på en dörrspegel som möjligen kan härröra från ett tidigare kapell. Reparationer sker även detta år (1790) då inventarieprotokollet omtalar följande; <i>”altare med sin disk /altarring/ igår färdiggjord”</i> . Kapellet uppges vara <i>”försvarligen vårdadt”</i> . Protokollet beskriver även att kapellet <i>”i senare tid”</i> blivit klätt med bräder. Kapellet <i>”rymmer rymligt nog för 70-80 personer befanns försumeligen vanvårdadt”</i> , <i>”är invändigt målat i vit oljefärg och har 7 bänkar på vardera sidan om en 6 fot bred mittgång.”</i> Vid kyrkoherdens besök beslöts att bänkarna på kvinnosidan skulle förses med ryggstöd. Kapellet får samma år altarets nuvarande krucifix i gåva av församlingens kyrkoherde J. N. Nordberg. Kapellets underhåll bekostas av hamnborna med hjälp av egna insamlade medel, kollekter och inkomster från fattigbössan.	Kilström, B. I. 1982/ Skoglund, H. 1927/ Vedin, P. J 1939/ Magnusson, Y (1980?)/ Magnusson, Y. 1980-talet, s. 5
1800	Kapellet uppges nu vara ”fullkomligt och wackert inredt, samt alla bänkarna försedda med ryggstöd dörrar och gångjern.” Beslut tas om att fönstret på östra gaveln ska utvidgas ”till vinnande af mera dag och anseende” och kostnaden för ett nytt fönster ska hamnlaget stå för. Söderhamns kyrka lovar skänka några skrank, som inte används i stadens kyrka, till prydnad av de främsta bänkarna kring koret. Enligt beslut skulle kapellet även få något ”tjenligt ornament” för nya fönstret eller gaveln däromkring som tidigare har suttit i stadens kyrka.	Magnusson, Y. 1980-talet, s. 5
1818	De utlovade skranken från Söderhamns kyrka tas med till kapellet i samband med kyrkoherdens besök i kapellet. Något <i>”tjenligt ornament”</i> till fönstret eller gaveln fanns dock inte att överlämna.	Magnusson, Y. 1980-talet, s. 10
1820	Kapellet har blivit målat och försatt i vackert skick vilket leder till att kyrkoherden gav befolkningen en eloge för deras nitälskan för Herrens hus.	Magnusson, Y. 1980-talet, s. 11
1826	Inköp av två tolfte takbrädor.	Magnusson, Y. 1980-talet, s. 19
1827	Post under utgifter i kassaboken för <i>”timstens lagning”</i> , dvs soluret.	Magnusson, Y. 1980-talet, s. 19
1828-1829	Kapellet <i>”undergick en omfattande och betydlig förbättring och blivit brädfodrad och rödfärgad”</i> . Inköp av 3 tolfte takbrädor, spik, rödfärg, vitriol och rågmjöl antecknas i kassaboken.	Magnusson, Y. 1980-talet, s. 11 och 19

1842	Kapellet målas.	Magnusson, Y. 1980-talet, s. 12
1855	Trolig renovering av kapellet då kassaboken anger köp av 2000 takspik, paper och lim. Kapellet nuvarande gjutna klocka gjuts av Gelbgjutaren C. E. Frunck i Söderhamn till en kostnad av 79 Riksdaler. Klockan skänks till kapellet av Hamnlaget som då bestod av 74 personer. Den gamla klockan ansågs för liten och otillräcklig.	Kilström, B. I. 1982/ Magnusson, Y. 1980-talet, s. 12 och 19
1882-1883	Kapellet repareras.	Skoglund, H. 1927
1894 (1895)	Kapellet restaureras i sin helhet på bekostnad av staden. Nytt golv läggs in och taket förses med ny spåntäckning. Exteriören målas om med oljefärg.	Kilström, B. I. 1982/ Vedin, P. J. 1939/ Magnusson, Y. 1980-talet, s. 13
1900-talets början	På ett foto från denna tid är klockstapeln försedd med en flaggstångsspira med en kopparflöjel överst. Denna finns bevarad i kapellet.	Lars Lindstedts fotosamling/besök i kapellet
1953	Kapellet målas utvändigt.	Magnusson, Y. 1980-talet, s. 15
1965	Kapellet renoveras. Byggnaden förses med ny lockpanel som avfärgas med Falu rödfärg. Taket som tidigare varit klätt med kluvna spån ersätts med en takbeläggning av handspäntade spån. Trasiga fönsterrutor byts mot antikglas och korfönstret görs helt nytt avseende bågar och rutor. Samtliga fönster uppges vara försedda med blyspröjs. I interiören sker inga förändringar bortsett från ommålning av väggar och tak med oljefärg.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv
1970-talet?	Eventuellt tillkommer den utåtgående ytterdörren i trä som sätts upp som skydd för den äldre inåtgående dörren. Dörren finns med på foton från 1981 i Länsmuseets bildarkiv.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv
1974	Kapellet renoveras. Arbetet utförs som beredskapsarbete.	Kilström, B. I. 1982
1987	Länsmuseet besiktigar kapellet. Takläckage i byggnaden som troligen beror på att spånen lagts i fel riktning vilket medför att vatten samlas på golvet mellan altaret och predikstolen vid regnväder. Vattnet rinner dock troligen längs innerpanelen då inga fuktskador kan iakttas i taket. Enligt uppgift är kapellet angripet av hästmyror. Länsmuseet föreslår byte av antikglas till handblåsta glas. Om och hur detta åtgärdades är inte känt.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv
1994	Konservator Per Mattsson, Gävle, renoverar kapellets krucifix då krucifixet var spräckt på flera ställen och mindre bitar saknades.	Länsstyrelsen Gävleborg, ärendearkiv
1998	Kapellets spåntak byts mot ett nytt. Befintligt undertak återanvänds. Byte av rötskadad hörnbräda i hörn mot nordost. Fasaderna målas med Falu rödfärg. Snickerierna som är målade med plastfärg skrapas rena från löst sittande färg och avfärgas på nytt med vit linoljefärg.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Kilström, Bengt Ingmar. Strömsbro kyrka samt Böna och Lövgrunds kapell och Utvalsnäs församlingshus. I serien: Gästriklands kyrkor, Uppsala 1983

Länsmuseet Gävleborg, topografiskt arkiv

Lövgren, Folke. Lövgrund. Sommarön med tradition. Historik över Lövgrund utgiven med anledning av kapellets 150-årsjubileum. Gävle 1981.

Löf, Lennart. Lövgrunds hamnlag, muntliga uppgifter oktober 2012

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1579	Johan III upplåter fisket vid Lövgrund åt Gävle stads innevånare.	Lövgren, F 1981, s.49.
1831-1832	Sex fiskare på Lövgrund inkommer till Fiskarsociteten i Gävle med en anhållan om bidrag för ett ” <i>tjänligt hus</i> ” för att hålla andakt. Ansökan beviljas och det nuvarande kapellet börjar byggas under våren 1831 under ledning av fiskaren Lars Erik Löf som även hade ” <i>uppgjort förslaget</i> ”. Kapellet som är 16 alnar långt, 11 alnar brett och 13 timmervarv högt uppförs med ingång i väster och fyra stora fönster på långsidorna och tak troligen täckt med brädor. Dörren har skänkts av fiskaren Olof Holmgren. Utvändigt är kapellets fasader rödmålade. Kapellet inreds med bland annat predikstol och bänkar och timmerväggarna är kritade invändigt. Vid kapellet uppsätts en flaggstång som används för att med vit flagga signalera när gudstjänsten skulle börja. Den första ”ordentliga” gudstjänsten hålls i augusti 1832.	Kilström, B. I. 1982, s.12/ Lövgren, F 1981, s.11.
1833	Snickare Brundin får betalt för ” <i>pelarna åt predikstolen</i> ”.	Lövgren, F 1981, s.30.
1835	En hagelstorm medför att 5 rutor i kapellets fönster måste ersättas.	Lövgren, F 1981, s.29.
1835-1837	Inköp av taktegel till kapellet.	Lövgren, F 1981, s.20.
1841	Korset på predikstolen samt ringarna om pelarna förgylls.	Lövgren, F 1981, s.29.
1842	Kapellet förses med nytt spåntak.	Lövgren, F 1981, s.20.
1855	25 skålp. blyvitt och två kannor linolja inköps till kapellet. Troligen används detta invändigt för att ersätta kritningen av väggarna. Inköp av taktegel till kapellet.	Lövgren, F 1981, s.19f.
1860	En kyrkklocka av tackjärn säljs till Skeppsmalens hamnbor. Inköp av taktegel till kapellet	Lövgren, F 1981, s.15 och 20.
1864	Kapellets nuvarande kyrkklocka gjuts i Sundsvall av Nils Petter Linderberg.	Kilström, B. I. 1982, s. 14.

1866	Doktorinnan Sophia Amalia Nordström, änka efter kyrkoherden Abraham Nordström skänker en kristallkrona till kapellet.	Kilström, B. I. 1982, s. 17.
1867	Kapellet målas för första gången i vit kulör med oljefärg av målarmästare A. Forsgren. Kapellet stryks fyra gånger.	Kilström, B. I. 1982, s. 12 / Lövgren, F 1981, s.19.
1871	Kapellet förses med nytt tak av spån samt brädor till takhuv av byggmästare Brodin.	Lövgren, F 1981, s.20.
1882	Inköp av takspån till kapellet.	Lövgren, F 1981, s.20.
1887	Målning av kapellet ut- och invändigt.	/ Lövgren, F 1981, s.10.
1905	Kapellet täcks med spån som koltjäras. Klockstapeln förses med spån och rödfärgas.	Lövgren, F 1981, s.20.
1923	Inköp av 25 kg linolja och 40 kg titanvitt samt 1000 prima taktegel till renovering av kapellet.	Lövgren, F 1981, s.19f.
1927	Klockstapeln förses med stöttor och en gaffel byggs till flaggstången som tidigare hade stöd vid ena takhörnet på kapellet. Virke skänks av Korsnäsbolaget.	Lövgren, F 1981, s.20.
1928	Inköp av flaggstångsflöjel.	Lövgren, F 1981, s.20.
1935	Radiohögtalare köps in till kapellet för 135 kronor. Licensen kostar 10 kronor	Lövgren, F 1981, s.16.
1949	Korsnäsverken skänker en ny flaggstång till kapellet.	Lövgren, F 1981, s.25.
1951	Klockstapeln repareras och tjäras.	Lövgren, F 1981, s.32.
1974	Inköp av ny flaggstång till kapellet.	Lövgrunds hamnlag mötesprotokoll 1974
1979	Nytt tak läggs på klockstapeln av de boende på Lövgrund.	Lövgrunds hamnlag mötesprotokoll 1980
1984	Flaggstången målas.	Lövgrunds hamnlag mötesprotokoll 1985
1985	Kapellet målas utvändigt av Lövgrundsbor och fönstren kittas. En ”friggebod” av trä uppförs norr om kapellet för att fungera som sakristia till kapellet och förråd. Färgsättning utförs i vitt och pärlgrått. Byggnaden uppförs av ett arbetslag från Gävle kommun och bekostas huvudsakligen genom en gåva.	Lövgrunds hamnlag mötesprotokoll 1985
1986	Renovering av ytterdörren påbörjas. Klockstapeln uppges vara i behov av renovering. Lars Löhman åtar sig att skaffa en ny bjälke och stå för kostnaden för densamma.	Lövgrunds hamnlag mötesprotokoll 1986
1990	Renoveringen av kapelldörren avslutas.	Lövgrunds hamnlag mötesprotokoll 1989 och 1990
1990-talets början	En list i frontonen ovanför porten byts ut.	Länsmuseets ärendearkiv

1993	Kapellets fönsterkarmar målas troligen. Spåntaket under teglet uppges vara rötskadat.	Lövgrunds hamnlag mötesprotokoll 1992
1994	Renovering av kapellets tak samt översyn av fönsterbågar. Diskussion om byte av papp bakom predikstolen.	Lövgrunds hamnlag mötesprotokoll 1993 och 1994
2001/ 2002	Kapellets tak renoveras. Undertaket lagas och tegelpannorna återanvänds.	Lövgrunds hamnlag mötesprotokoll 1992
2004	Kapellets fasader målas om med oljefärg.	Länsmuseets ärendearkiv
2005	Klockstapeln renoveras. En stock vid marken byts ut och några av stöttorna lagas.	Länsmuseets ärendearkiv

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

ATA, Böna kapell, Gävle stad, Gästrikland

Kilström, Bengt Ingmar, *Strömsbro kyrka samt Böna och Lövgrunds kapell och Utvalnäs församlingshus*, Katrineholm 1983

Länsmuseet Gävleborg: Ärendearkivet

Riksantikvarieämbetet: Byggnadsregistret

Riksantikvarieämbetet: Kulturmiljöbild

Åberg, Jan Håkan, *Inventarium över Svenska orglar*, 1990:II. Uppsala stift, Tostared 1991

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1843	Kapellet uppförs av fiskarbefolkningen med timmer från Gävle stad. Altarets ramverk skulpteras av fiskaren Per Wickman, Bönan. Varje familj på Bönan bygger sin egen bänk i kapellet.	Byggnadsregistret
1878	Klockan i klockstapeln tillverkas.	Kilström 1983
1892	Förändring av kapellet. Grundlig reparation.	Byggnadsregistret, Kilström 1983
1920	En bild av den östra och södra fasaden visar att korets och långhusets fönster är rektangulära med två lufter och har tredelad spröjsning. Fasaderna har locklistpanel, är ljust målade och har något mörkare fönsterfoder och ännu mörkare fönsterbågar. Bilden visar också att klockstapeln har långa snedsträvor på norra och södra sidan samt att nedre delen av östra fasaden har en djup nisch i väggens fulla bredd. En bild på långhusets västra fasad visar en farstukvist mitt på gaveln med lövsågade snickerier och krysställda räcken. Bilden visar också att västra grinden är byggd i trä och har sekelskifteskarakteristik.	RAÄ
1930	Kapellet förses med ett orgelharmonium.	Kilström 1983
Efter 1943	Kapellet genomgår en genomgripande restaurering efter ritningar av stadsarkitekt S H Wranér, Gävle. Befintlig farstukvist rivs, ett vapenhus byggs till och entrédörren byts ut. Dekorationer på vapenhusets gavel tillkommer. Den nya trappan till vapenhuset förses med stenplattor. Golvet i vapenhuset förses med mönsterlagt tegel. Fasaden kläs med panel med profilerad läkt och taket förses med tvåkupigt rött tegel lika övriga byggnaden. Fasaderna målas med vit emulsionsfärg, snickerierna med oljefärg. Fönstren byts ut och kopplade, småspröjsade fönsterbågar med antikglas sätts in. Den förra sakristian i form av en avbalkning mellan predikstolen och norra väggen rivs och en ny sakristia med fristående väggar och tak byggs i kyrkorummets sydöstra hörn. Orgelharmoniet på platsen flyttas och ett orgelpodium byggs längst bak i kapellet. Ett nytt	ATA, Kilström 1983

	<p>kopplat fönster sätts in. Invändigt målas kyrkorummets slätspontade panel med patentfärg och stänkmålas. Taket limfärgas i samma klara ”skärgårdsblå” ton som tidigare. Övriga snickerier oljemålas i milda färger. Bänkarna görs bekvämare genom att ryggarna byggs om och blir mer lutande. En ny täljstenskamin sätts in. Takkronorna förses med elektriskt ljus. Nya grindstolpar med grindar i smide sätts upp i båda genomgångarna i den befintliga bogårdsmuren. Uppgift om att klockstapeln är rödmålad.</p>	
1963	<p>Kapellet får en ny orgel, byggd av A. Magnussons Orgelbyggeri AB, Göteborg</p>	Åberg 1991
1972	<p>Kapellet repareras och byggs om efter ritningar av länsarkitekt Tor Engloo, Gävle. Vapenhuset byggs ut och görs bredare för att inrymma skrudkammare, sakristia och förråd. Ytterväggarna förses med ny panel och målas. Klockstapeln åtgärdas.</p>	Kilström 1983
2010	<p>Renovering av kapellets tak utförs av Holmgrens bygg. Renovering av undertak och omläggning av tegelpannor. Byte av rötskadade syllbrädor. Justering av grundmurar. Installation av värmepump vid kapellets norra gavel. Tillhörande inomhusenhet placeras i kapellets nordöstra hörn och målas in i väggfärgen. Klockstapeln tjäras. Justering av grindar.</p>	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Lundell, Jan "Arnö kapell Ett troligt medeltida kapell i en medeltida by och fiskehamn"
I: *Meddelanden från Hälsinglands museum* 1988, Hudiksvall 1988.

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1620	Ett träkapell uppförs på Arnön.	Lundell, J. s 13
1652	Kapellets placering finns inritat på Anders Gadds karta från 1652.	Lundell, J. s 13
1713	Vid ett probsteting påtalas att gudstjänsterna för två år sedan hade upphört och att arnöborna "helt och hållet" tänkte låta kapellet förfalla, vilket enligt Lundell tyder på att kapellet redan då var förfallet.	Lundell, J. s 22
1737	Vid en visitation 1737 anser prästerna att det är nödvändigt att kapellet förbättras. Arnöborna uppger sig inte ha möjlighet att bekosta detta själva utan ska ta kontakt med Iggesunds bruk. Då de ej får någon hjälp därifrån planerar de elva bönderna i Arnön att ödelägga kapellet.	Lundell, J. s 13
1740-talet	Vid en prostvisitation åläggs Arnöborna att själva bekosta kapellbygget utan hjälp från någo annan församling.	Lundell, J. s 13
1744-1745	Det äldre kapellet uppges ha blivit "aldeles förfallit". Arnöborna uppför ett nytt kapell söder om det gamla. Till detta bygge skänker Prosten Broman i Hudiksvall 100 D. Kopparmynt.	Lundell, J. s 13
1746	Det nya kapellet invigs, trots att det troligen ej är klart.	Lundell, J. s 13
1749	Arnö kapells klocka gjuts av den kända firman Gert Meyer i Stockholm	Lundell, J. s 13
1754	Arnöborna uppger att kapellet ännu ej är klart.	Lundell, J. s 13
1761	Samtliga Arnöbor anmodar bruksinspektör Bengt Qwist att skaffa dem en tunna rödfärg och en tunna krita, vilka sannolikt används till rödmålning av kapellens fasader samt vitmålning av interiören.	Lundell, J. s 18
1760-talets slut	Ett altare byggs mitt på korväggen i kapellet nedanför ett gavelfönster. Tidigare hade det bara funnits en bokstol varifrån texter lästes.	Lundell, J. s 18
Efter 1769	Altaret kläds in med brädor och målas.	Lundell, J. s 18
1770	Kyrkoherde Nils Broman, Rogsta uppger att kapellet fortfarande inte är klart. Kyrkoherden uppger att kapellet har en "skröplig belägenhet" och att det är så otätt vid fönstern att snö driver in på vintern.	Lundell, J. s 13-14
1787	"Arnö Capell-Kyrka" uppges vara i "någorlunda gått stånd" samt att kyrkan är "wäl inredd".	Lundell, J. s 13

1884	På en plankarta finns en mindre byggnad markerad vid kapellet, som möjligen skulle kunna vara en prästkammare.	Lundell, J. s 18
1888	I samband med den stora skogsbrand som ödelägger stora delar av Hornslandet brinner Arnö kapell och så gott som alla annan bebyggelse i området ned. Arnöborna önskar uppföra ett nytt kapell	Lundell, J. s 14
1908	Stadsarkitekt Frej Berglund upprättar ritningar på ett nytt kapell på Arnön. Ritningarna godkänns i alla instanser, men Domänverket som äger Hornslandet säger nej.	Lundell, J. s 14
1919	Ansökan om bygge av nytt kapell förnyas, men något kapell byggs ej.	Lundell, J. s 14

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Lundström, Per. "S:t Olofs hamn på Drakön". Särtryck ur: *Sjöhistorisk Årsbok 1971-1972*.
Länsmuseet Gävleborg, Fiskarkapellprojektet
Riksantikvarieämbetet, Fornlämningsregistret, Gävleborgs län, Idenors socken, nr 3

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1200-1300-talet?	Ett kapell och en begravningsplats anläggs på Drakön.	Lundström, P. s 89
1730	Begravningsplatsen omnämns i Agö kapellbok som "kyrkogården eller gamla begravningsrummet på Drakön" kyrkogården används vid en begravning detta år.	Lundström, P. s 89
1831	En fiskare och en sjöman begravs på kyrkogården.	Lundström, P. s 89
1835	Den sista kända begravningen äger rum på kyrkogården.	Lundström, P. s 89
1927	Arkeolog Dr Arvid Enqvist besöker Drakön och menar att begravningsplatsen kunde ha medeltida anor.	Lundström, P. s 90
1929	Amanuens Mårtens Stenberger utför arkeologiska undersökningar på Drakön	Lundström, P. s 90
1956	Riksantikvarieämbetet inventerar platsen och ödekyrkogården och kapellgrunden beskrivs.	Riksantikvarieämbetet, fornlämningsregistret, Idenors sn, nr 3
1958	En minnessten reses på platsen.	Riksantikvarieämbetet, fornlämningsregistret, Idenors sn, nr 3
1971-1974	Arkeologiska undersökningar och utgrävningar på Drakön. Nytt permanent fundament av betong till minnesstenen gjuts 1974.	Riksantikvarieämbetet, fornlämningsregistret, Idenors sn, nr 3/ Lundström, P. s 91f
1982	Platsen inventeras av Riksantikvarieämbetet	Riksantikvarieämbetet, fornlämningsregistret, Idenors sn, nr 3

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

ATA, Böna kapell, Gävle stad, Gästrikland

Hülphers, Abrahm Abrahamsson. *Samlingar til en beskrivning öfwer Norrmland och Gefleborgs län*. Västerås 1793

Länsmuseet Gävleborg, korrespondens 1944

Länsmuseet Gävleborg, Fiskarkapellprojektet

Terenius, Margareta. "Iggön under fyra århundraden". I: *Från Gästrikland 1977*. Gävle 1977

Wickberg, Erik. "Kapellet på skäret i Iggöfjärden"

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1535	Namnet Iggön omnämns officiellt i Gustav Vasas registratur och skrivs där "Ingan", "Iggans" eller "Yggan".	Terenius, M. s.25
1544	Markus Andersson, Gustav Vasas fogde i Gästrikland konfiskerar för kronans räkning en kalk om 12 lods vikt från det då ödelagda "Ygö" kapell.	Wickberg, E. s.21
1700-talets slut	Abraham Abrahamsson Hülphers beskriver att enligt traditionen har det funnits ett kapell och en begravningsplats på ett skär, Kapellskäret. Enligt Hülphers finns det en stol som förvaras på Iggön som uppges "vara en lemning efter samma capell".	Terenius, M. s.27
1836	På en skifteskarta utmärkes platsen med en rektangel och texten "Stenfot efter et gammalt capell."	Terenius, M. s.27
1907	På en lantmäterikarta utpekas området som "Kapellplatsen".	Wickberg, E. s.22
1900-talets början	Kapellskär förvärvas av en Gävlebo, som något år senare låter uppföra en villa på platsen.	Wickberg, E. s.22
1920-talet	Villan rivs och återuppsätts på Blåsåsen i Gävle varvid kapellplatsen därefter lämnas obebyggd. En källargrop och grundstenar återstår av villan.	Wickberg, E. s.22
1944	Den s.k. Iggöstolen överlämnas av Hans Beskow till Gävle museum, dvs nuvarande Länsmuseet Gävleborg.	Länsmuseet Gävleborg, äldre ärendearkivet
1981	Kapellplatsen beskrivs av Riksantikvarieämbetet vid deras fornminnesinventering.	Riksantikvarieämbetet, fornlämningsregistret, Hille sn, nr 97.
2011	Inom ramen för fiskarkapellprojektet utförs en markradarundersökning av begravningsplatsen som visar spår av minst en gravsättning. Kapellgrunden är dock för kuperad för att gå att undersöka.	Länsmuseet Gävleborg, Fiskarkapellprojektet

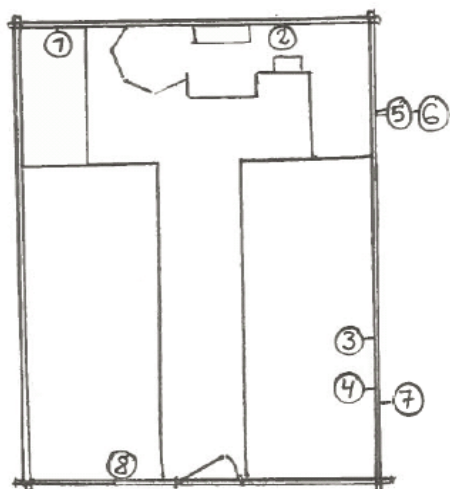
Bergö kapell

Borrningsprotokoll

Borrprover för dendrokronologisk analys uttagna av Daniel Åkerman, Gamla trähus, 2011-10-13.
Timmerväggarna här benämnda A-D medsols med ingången till kapellet i vägg A.

Prov	Vägg/byggnadsdel	Stock	Kommentar
1	C	2	Vid korbänk mot norr (stock C1 utbytt)
2	C	3	Bark, vid läsarbänk, under bänk
3	D	2	Vid bänk nr 5, under bänk
4	D	3	Bark, vid bänk nr 6, under bänk
5	D	6	Öster om fönster
6	D	7	Öster om fönster
7	D	7	Väster om fönster
8	Takås		Mot norr, intill vägg B
9	B	12	Vid västra gaveln

Borrprovernas ungefärliga placeringar har även inritats på planskiss över kapellet:

Sammanställt av Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg, 2012-11-23.

**Dendrokronologisk analyse af
Fiskarkapellet på Bergön
Helsingland**

Otte boreprøver fra 8 tømmerstokke af furu, her nummereret 0271288-0271295, udtaget af Daniel Åkerman og Daniel Olsson, er dendrokronologisk analyseret med følgende resultat:

Træerne er fældet i vinterhalvårene 1623-1624, 1634-1635 og 1635-1636 og måske få år senere, fordi enkelte årring yderste i den yngste prøve kan mangle på grund af dårlige vækstbetingelser. Med deres store aldersvariation synes træerne ikke komme fra en ensartet bestand, men er antagelig fældet på flere forskellige steder.

Protokol over analyseresultater:

Catrasnr/ Prövenr.	Bygningsdel Syll= stock 1	Antal årringe		Datering av ytterste årring i pröven
		I alt	I splint	
02712880/1	C-vägg, stock 2, korbänk, nord	113	50	E 1621
02712890/2	C-vägg, stock 3, läsarbänk, öst	81	-	V 1623-1624
02712900/3	D-vägg, stock 2, 5. bänkrad	198	44	Ej dateret
02712910/4	D-vägg, stock 3, 6. bänkrad	272	98	E= V1635-1636
02712920/5	D-vägg, stock 6, utsida öst om fönster	157	71	Ej dateret
02712930/6	D-vägg, stock 7, utsida öst om fönster, samme stock som 02712940/7	98	50	V 1634-1635
02712940/7	D-vägg, stock 7, utsida väst om fönster, samme stock som 02712930/6	117	56	(V 1634-1635)
02712950/8	A-C-vägg, ås, norr, mot västra gaveln, mellan varv 12-13	189	92	E 1628

V=vinterhalvåret, E= efter anförte årstal, E= =efter eller lig anförte årstal

Pröver og måleresultater opbevares på Nationalmuseet i København

Wentorf, den 21. december 2011

Med venlig hilsen

Thomas Seip Bartholin,
Am Haidberg 18,
D 21465 Wentorf bei Hamburg
(0271288.295.Kapell.Bergön)

Bålsö kapell

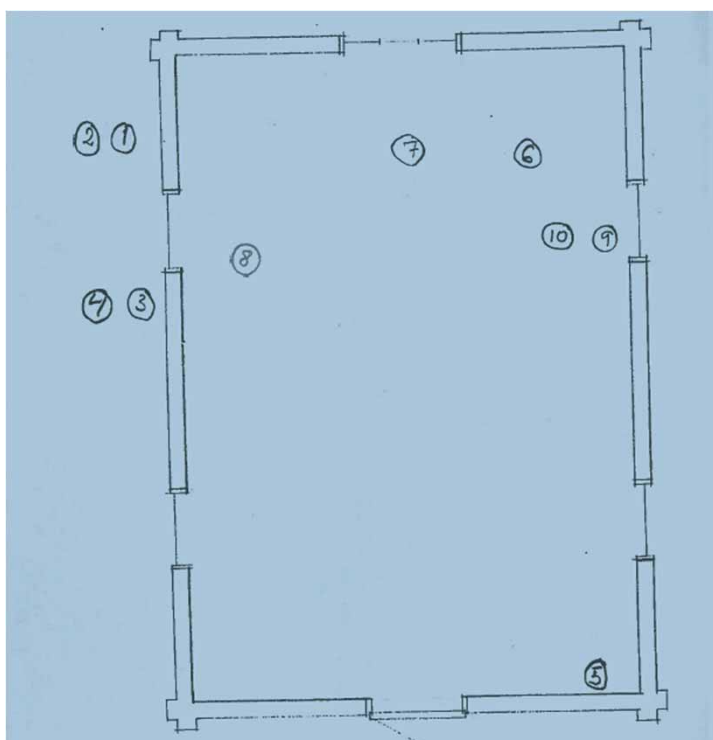
Borrningsprotokoll

Borrprover för dendrokronologisk analys uttagna av Daniel Åkerman, Gamla trähus, 2012-07-06.

Timmerväggarna här benämnda A-D medsols med ingången till kapellet i vägg A.

Prov	Vägg/byggnadsdel	Stock	Kommentar
1	B	10	Bark
2	B	8	Mer mogen stock, har troligtvis vuxit tätare
3	B	6	
4	B	3	Frovuxen, stor andel splintved
5	A	1	
6	Takås 1 från vägg D		Bastad stock
7	Takås 2 från vägg D		Bastad stock, ryggåsstock
8	Fotbräda 2 från koret, norra sidan		Basten synlig
9	Golvklova 1 från vägg D		Saltangrepp
10	Golvklova 2 från vägg D		Saltangrepp

Borrprovernas ungefärliga placeringar har även inritats på planritning över kapellet:

Sammanställt av Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg, 2012-07-09.

**Dendrokronologisk analyse af
Bålsö Kapell
Helsingland**

Ti boreprøver fra 10 tømmerstokke af furu, her nummereret 0271296-0271305, udtaget af Daniel Åkerman og Daniel Olsson, er dendrokronologisk analyseret med følgende resultat:

Træerne er fældet i vinterhalvåret 1603-1604. Kun en prøve 02712960/1 havde bark, så fældningsåret kunne entydigt fastsættes. Intet tyder dog på, at de andre prøve kommer fra træer, der er fældet på en andet tidspunkt.

Protokol over analyseresultater:

Catrasnr/ Prøvenr.	Bygningsdel Timmervæggarna är benämnda A-D medsols med ingången till kapellet i vägg A.	Antal årringe		Datering av ytterste årring i pröven
		Ialt	I splint	
02712960/1	Vägg B, stock 10	233	51	V1603-1604
02712970/2	Vägg B, stock 8	237	48	E1573
02712980/3	Vägg B, stock 6	193	65	Ej dateret
02712990/4	Vägg B, stock 3	96	44	E=V1603-1604
02713000/5	Vägg A, stock 1	132	61	E=V1603-1604
02713010/6	Takås 1 fra vägg D	236	67	E1592
02713020/7	Takås 1 fra vägg D	201	100	E1601
02713030/8	Fotbräda 2 från koret, norra sidan	106	-	E1474
02713040/9	Golvklova 1 från vägg D	136	54	E1590
02713050/10	Golvklova 1 från vägg D	157	62	E1591

V=vinterhalvåret, E= efter anförte årstal, E= =efter eller lig anförte årstal

Pröver og måleresultater opbevares på Nationalmuseet i København

Wentorf, den 10. august 2012

Med venlig hilsen

Thomas Seip Bartholin,
Am Haidberg 18,
D 21465 Wentorf bei Hamburg
(0271296.305.Kapell.Bålsö)

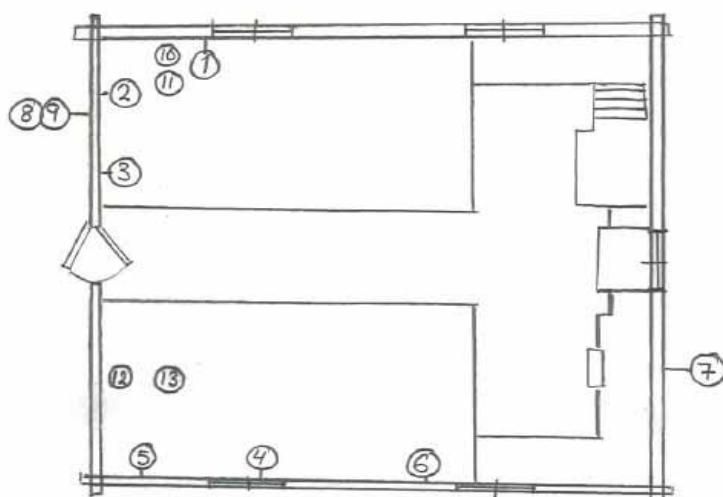
Storjungfruns kapell

Borrningsprotokoll

Borrprover för dendrokronologisk analys uttagna av Daniel Åkerman, Gamla trähus, 2012-08-29 i samråd med Anna-Karin Martinsson, Hälsinglands museum och Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg. Timmerväggarna här benämnda A-D medsols med ingången till kapellet i vägg A.

Prov	Vägg/byggnadsdel	Stock	Kommentar
1	B	4	Savbark, stock med draperimålning
2	A	2	
3	A	4	Savbark, stock med draperimålning
4	D	2	
5	D	3	Stock med draperimålning
6	D	4	Savbark, stock med draperimålning
7	C	7	Utsida
8	A	9	Utsida
9	A	6	Utsida, stock märkt "1759"
10	Golv	1	Golvklova 1 närmast vägg B
11	Golv	2	Golvklova 2 från vägg B
12	Kyrkbänkssits		Sittbräda 1 närmast vägg A, södra sidan
13	Kyrkbänkssits		Sittbräda 2 från vägg A, södra sidan

Borrprovernas ungefärliga placeringar har även inritats på en skiss över kapellet:

Sammanställt av Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg, 2012-08-30.

**Dendrokronologisk analyse af
Storjungfruns Kapell
Helsingland**

Tretten boreprøver fra 13 tømmerstokke af furu, her nummereret 0271306-0271318, udtaget af Daniel Åkerman og Daniel Olsson, er dendrokronologisk analyseret med følgende resultat:

Træerne er fældet på forsommeren 1617 og forsommeren 1618.

Protokol over analyseresultater:

Catrasnr/ Prøvenr.	Bygningsdel Timmervæggarna är benämnda A-D medsols med ingången till kapellet i vägg A.	Antal årringe		Datering av ytterste årring i pröven
		Ialt	I splint	
02713060/1	Vägg B, stock 4	106	63	Våren 1618
02713070/2	Vägg A, stock 2	213	72	Våren 1618
02713080/3	Vägg A, stock 4	101	51	Våren 1618
02713090/4	Vägg D, stock 2	62	37	Våren 1618
02713100/5	Vägg D, stock 3	99	42	Våren 1618
02713110/6	Vägg D, stock 4	92	42	Våren 1618
02713120/7	Vägg C, stock 7	92	52	Våren 1617
02713130/8	Vägg A, stock 9	164	62	E 1604
02713140/9	Vägg A, stock 6	163	59	E 1612
02713150/10	Golvklova 1 närmast vägg B	135	80?	E 1597
02713160/11	Golvklova 2 från vägg B	140	62	E 1609
02713170/12	Kyrkbänksits, bräda 1 närmast vägg A, södra sidan	52	48	Våren 1617
02713180/13	Kyrkbänksits, bräda 2 från vägg A, södra sidan	68	?	Våren 1618

E= efter anförte årstal

Prøver og måleresultater opbevares på Nationalmuseet i København

Wentorf, den 27. september 2012

Med venlig hilsen

Thomas Seip Bartholin,
Am Haidberg 18,
D 21465 Wentorf bei Hamburg
(0271306.318.Kapell.Storjungfrun)

Georadarkartering vid kapellplatsen Hille 97:1 i Gävleborgs län

På uppdrag av Gävleborgs läns museum genomfördes den 11 oktober 2011 en mindre georadarkartering av kapellplatsen Hille 97:1 på Kapellskär i Gävleborgs län. Trots markförutsättningar som normalt inte lämpar sig för georadar karterades tre mindre stenröjda ytor om totalt ca 100 kvm.

Bild 1 – Del av undersökningsområdet – En stenröjd yta där gravliknande anomalier hittades med georadar

Metod och genomförande

Vid kartering med georadar mäter man i profiler. Profilerna läggs parallellt över hela undersökningsytan med 25 cm avstånd. I varje profil tas 20 mätspår per löpmeter. För att minimera störningar är varje mätspår i sin tur ett snitt av 4 individuella mätningar. I varje kvadratmeter tas 80 mätspår. I datorn läggs de parallella mätprofilerna ihop till en 3D-volym som sedan skivas uppifrån i valfri tjocklek, t ex 5 cm. Dessa skivor kallas för time slices eller djupskivor. För georadarkarteringen vid Kapellskär har samtliga djupskivor georefererats och lagt in i GIS med koordinater enligt SWEREF99TM.

Adress	Telefon	Bankgiro	Org-nr
Modern Arkeologi Parkgatan 29 645 61 Stallarholmen	0152 - 347 14 070 – 238 13 13	5206 - 2296	969643 - 1676 Bolaget har F-skatt

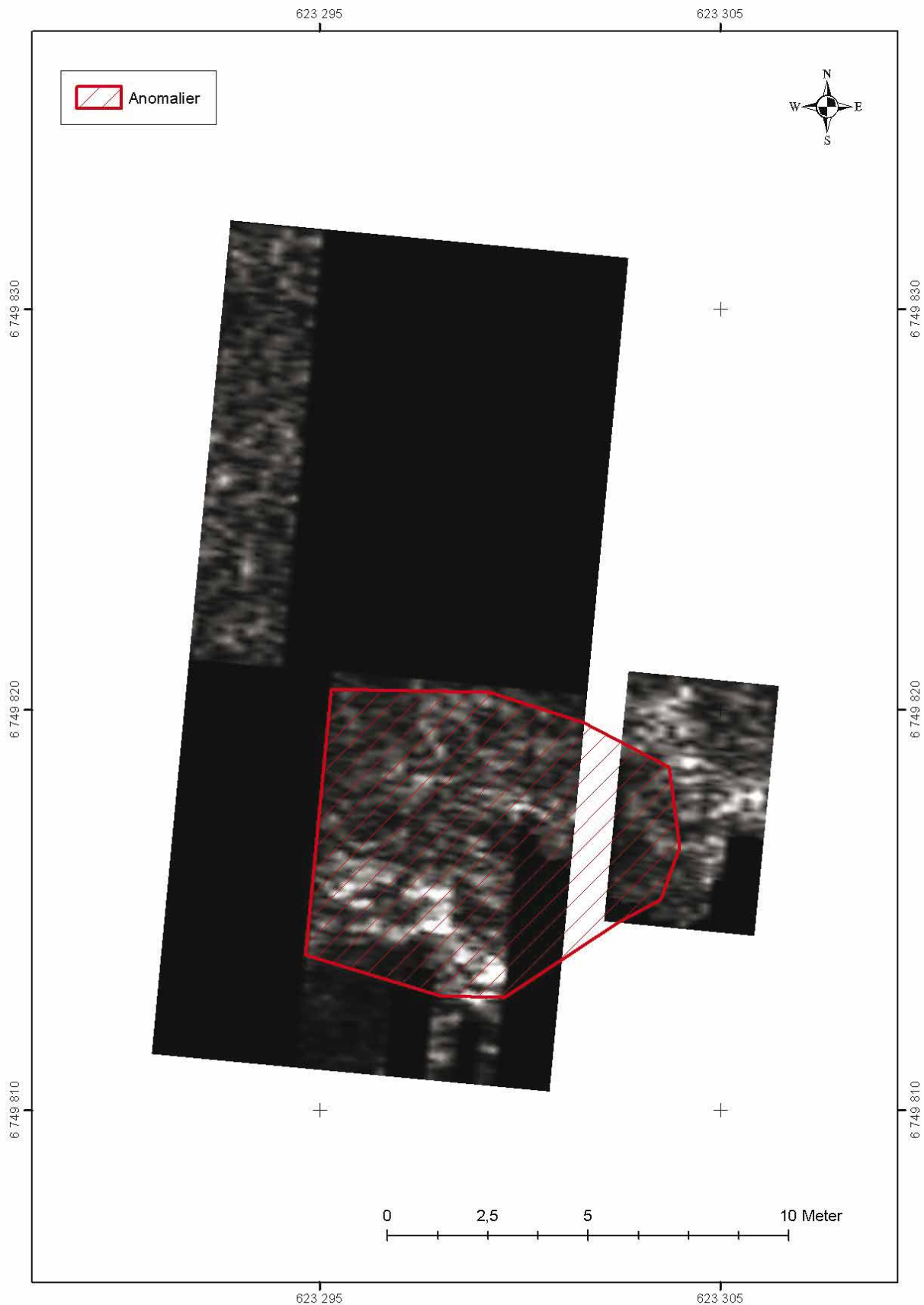
Besvär

Träd, vindfällor och stenig terräng gjorde det väldigt svårt att hitta ytor som var möjliga att kartera med georadar. Tät granskog försvårade också inmätning med RTK GPS.

Resultat från karteringen

I georadarbilderna ser man en mängd anomalier i den stenröjda ytan på södra sidan av undersökningsområdet, se bild 2. Anomalierna kan ses från ca 120 cm ner till ca 160 cm djup. Vissa anomalier mäter ca 2x1 meter i öst-västlig riktning och kan vara gravar. Vid tidigare gjorda undersökningar av senmedeltida begravningsplatser i Jära socken strax utanför Jönköping (Miliseum 2011:1) och semedeltida avrättningsplats i Hamneda, Småland (Kulturparken Småland 2011:11) har vi kunnat se likande anomalier vid georadarkartering.

Bild 2 – Georadaryta med anomaliområdet markerat. Bild från 120 cm djup

Tekniska data och övrigt

Georadar	Sensor&Software NogginPlus 500 MHz med SmartCart
Profilavstånd	25 cm
Mätavstånd i profil	5 cm
Signalhastighet i snitt	9,5 cm / ns
Mjukvara	Sensors&Software EKKO Mapper 4
Inmätning och utsättning	Sokkia RTK GPS med noggrannhet på cm-nivå Geopad mjukvara i TDS Nomad handdator
Projektion och höjdsystem	SWEREF99TM, RH2000
Personal i fält	Lars Winroth, Modern Arkeologi
Rapportering	Lars Winroth

Till rapporten hör shapefiler med inmätningar, tolkningar och rasterbilder med djupskivor för varje 5 cm ned till ett djup av 250 cm.

Fiskarkapell längs Norrlandskusten

Landskap	Kommun	Socken	Kapellets namn	Uppfört	Storlek	Kommentar
Gästrikland	Gävle	Heliga trefaldighet	Lövgrunds kapell	1831		
Gästrikland	Gävle	Heliga trefaldighet	Bönans kapell	1843		
Hälsingland	Söderhamn	Söderhamns stad	Storjungfruns kapell	1617/1618	8 x 7,3	Kapellet dendrodaterat
Hälsingland	Söderhamn	Söderhamns stad	Prästgrundets kapell	1838	6 x 4	Minsta kapellet?
Hälsingland	Hudiksvall	Hudiksvalls stad	Agö kapell	1660	12 x 6	Kapellet utbyggt på 1830-talet. Mangelbod fanns 1955.
Hälsingland	Hudiksvall	Hudiksvalls stad	Kråkö kapell	1736	7,8 x 6	
Hälsingland	Hudiksvall	Hudiksvalls stad	Hölicks kapell	1930	11,4 x 6,7	
Hälsingland	Hudiksvall	Rogsta	Olmens kapell	1956	14 x 6,8	
Hälsingland	Hudiksvall	Hudiksvalls stad	Kuggörarnas kapell	1778	9,1 x 7,4	
Hälsingland	Hudiksvall	Hudiksvalls stad	Bälsöns kapell	1603/1604	8,5 x 5,7	Kapellet dendrodaterat. Kyrkogård vid Grönhamn. Ev. låg även ett kapell här.
Hälsingland	Hudiksvall	Rogsta	Bergöns kapell	1636	7,4 x 5,4	Kapellet dendrodaterat.
Medelpad	Sundsvall	Njurunda	Brämöns kapell	1685		
Medelpad	Sundsvall	Njurunda	Löruddens kapell	1620-talet		
Medelpad	Timrå		Skeppshamns kapell	1765-1788		Står på Åstön. Byggnadsminne. Ersatte ett kapell från 1624?
Ångermanland	Kramfors	Nordingrå	Barsta kapell	1655-1665		Byggnadsminne.
Ångermanland	Kramfors	Nordingrå	Norrällsvikens kapell	1646-1649		
Ångermanland	Kramfors	Nordingrå	Fällviks kapell	1978		På platsen har ett 1600-talskapell funnits.
Ångermanland	Kramfors	Nordingrå	Bönhamns kapell	1658/1659		Kapellet byggt på Höglosmen kallad Grönhamn och senare flyttat.
Ångermanland	Kramfors	Nora	Berghamns kapell	1750		Utbyggt 1890, störst av fiskarkapell i Västernorrland, 250 sittplatser.
Ångermanland	Härnösand	Häggdånger	Barsvikens kapell	1727		Barsvikens fiskekapell från 1762.
Ångermanland	Härnösand	Säbrå	Lungöns kapell	1865		Torn från 1880. Kyrkogård intill.
Ångermanland	Örnsköldsvik (kapell på Nätra sockens mark, kapellbyggnad ägs av Vibygg, kapellag, Kramfors kn.	Vibyggerå (kapellet står på Nätra kommuns mark	Grunnans kapell	1771		Byggt av Gävlefiskare, invigt 1773.
Ångermanland	Örnsköldsvik	Grundsunda	Skeppsmalens kapell	1803		Invigt 1803.
Ångermanland	Örnsköldsvik	Nätra	Ulvöns kapell	1622		Byggnadsminne. Klockbock fr. senare tid.
Ångermanland	Örnsköldsvik	Själevad	Grislans kapell	1600-tal?		Flöjel på klockbocken årtal 1724 anger trol. ombyggn. efter rysshärjningar 1721 (Telhammer).
Ångermanland	Örnsköldsvik	Nätra	Trysunda kapell	1600-talet		Kapellet ev. byggt 1658 enligt en uppgift.
Ångermanland	Örnsköldsvik	Grundsunda	Skags kapell	1600-talets mitt (osäkert)		Gävlefiskarna kom 1613 till Skagen. Årtalet 1683 inristat i vapenhuset.
Västerbotten	Umeå	Umeå	F.d. Holmöns gamla kyrka	1802		Riven 1895, rekonstruerad vid Gamlia i Umeå som fiskarkapell 1957
Västerbotten	Umeå	Hörnefors	Snööns kapell	1790-1810		Övre Norrlands minsta fiskarkapell
Västerbotten	Skellefteå	Bureå?	F.d. Bureå kapell	1600-1700		Urspr. Gräsviken. Flyttat flera gånger. Nu i Bureå hembygdspark.
Västerbotten	Skellefteå	Lövånger?	Bjuröklubbs kapell	1864		Föregicks av ett kapell byggt 1658 som revs 1861.
Västerbotten	Skellefteå	Byske	Pite-Rönnskärs kapell	1771	25.5 x 21 fot	Uppfört av tre bröder och fiskeborgare från Piteå stad. Ligger i Skellefteå kommun men hör till Piteå stadsförsamling.

Norrbottn	Luleå	Nederluleå	Rödkallens kapell	1780-talet	9.15 x 6.1 m	Kapellet byggdes på 1780-talet av fiskare från Karlö och Luleå stad.
Norrbottn	Luleå	Nederluleå	Brändö-Uddskärs kapell	1774	8.9 x 7.6	Årtalet inhugget i timret.
Norrbottn	Luleå	Nederluleå	Småskärs kapell	1720-talet	9.6 x 8.65	Luleås fiskeborgare som byggde kapellet nyttjade endast Småskärens fiskeläge under somrarna. Det äldsta bevarade i Norrbottenskusten.
Norrbottn	Kalix	Nederkalix socken	Malörens kapell	1769-1770	16.2 x 7.6 m	Byggmästare Gurlic Bucht, uppdrag av stadens magistrat, hjälp av fiskare från Karlö. Kapellet fungerade både som gudstjänstlokal och sjömärke. Statligt byggnadsminne.
Norrbottn	Haparanda	Nedertorneå socken	Sandskärs kapell	sent 1700 tidigt 1800	9.8 x 9.7 m	Flyttat 1795. Begravningsplats intill. Var ursp. kronomagasin, flyttades från Torneå och gjordes om till kapell 1809. Det finns uppgift om ett äldre kapell på platsen 1760 och 1789.

Försvunna kapell

Gästrikland	Gävle	Gävle stad	Gävle kapell			Oklart om detta kapell har existerat. Troligen sammanblandning med Iggöns kapell
Gästrikland	Gävle		Iggöns kapell			Försvunnet på 1540-talet
Hälsingland	Hudiksvall		Draköns kapell		4,5 x 4	Möjlig kapellgrund vid begravningsplats
Hälsingland	Hudiksvall	Rogsta	Bålsöns kapell		4 x 4	
Hälsingland	Hudiksvall	Rogsta	Arnövikens kapell		8 x 6,5	Föregicks ev. av tidigare kapell byggt 1620. Nytt kapell 1725, nedbrunnet 1888
Hälsingland	Nordanstig	Jättendal	Jättholmarnas kapell?			Möjlig kapellgrund vid begravningsplats.

Norrbottn			Renskärs kapell	1700-tal		Kapellet nyttjades under 1700-talet för att sedan lämnas att förfalla. Grunden finns kvar kvar och denna är belägen långt från fiskeläget, ett för norrbottenskusten mycket ovanligt förhållande.
-----------	--	--	-----------------	----------	--	---

Övriga svenska fiskarkapell

Södermanland	Haninge		Ålandsskärs kapell			Bränt av ryssarna 1719
--------------	---------	--	--------------------	--	--	------------------------

Hälsinglands
Museum

Svenska kyrkan
UPPSALA STIFT

